

rodna gruda slovenija

rodna gruda slovenija

*Revija za Slovence po svetu
Magazine for Slovenes abroad
Revista para los Eslovenos
por el mundo*

<i>Jugoslavija in svet: Tekma v oboroževanju</i>	6
<i>Še več bo meščanov</i>	8
<i>Izbor iz slovenskega tiska</i>	11
<i>Slovenska košarica z zdravjem</i>	14
<i>Po Sloveniji, Osebnosti</i>	16
<i>Intervju: povratnik Lojze Tertinek — »Srce ostane doma«</i>	18
<i>Turistični vodnik</i>	20
<i>Reportaža na željo bralcev: Preloka ob Kolpi</i>	22
<i>Slovenija v mojem objektivu</i>	24
<i>Zakladi slovenskih muzejev: Mitreji</i>	26
<i>Korenine: Slovenska ljudska umetnost</i>	28
<i>Naši po svetu</i>	30
<i>Louis Adamič: Z drugim imenom mister Nichols</i>	36
<i>Umetniška beseda: Kako ostaneš samec...</i>	38
<i>Vaše zgodbe: Kako sem izgubil svoje grehe</i>	40
<i>Za mlade po srcu</i>	42
<i>Materinščina, Nove knjige</i>	45
<i>Mislimo na glas, Slovenski lonec, Filatelija</i>	46

Izdaja

Slovenska izseljenska matica
Ljubljana, telefon 061/20-657

Naslov

61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169
Slovenija, Jugoslavija
Telefon uredništva 061/23-102
Telefon uprave 061/21-234

Glavni in odgovorni urednik

Jože Prešeren

Urednica

Jagoda Vigele

Uredniški odbor

Janez Kajzer, Marko Kern, Jože Prešern,
Silvestra Rogelj, Ina Slokan, Mila Šenk,
Juš Turk, Jagoda Vigele

Izdajateljski svet

Mitja Vošnjak (predsednik), Mirko Čepič,
dr. Vladimir Klemenčič, Anna Krasna, Mira
Mihelič, Ernest Petrin, Drago Seliger, Lenart
Šetinc, Ciril Šter, Ciril Zlobec

Oblikovalec

Peter Žebre

Prevajalci

Alberto Gregorič (španščina),
Viktor Jesenik (francoščina),
Milena Milojevič-Sheppard (angleščina)
Revija izhaja vsak mesec,
8. in 9. številka izideta skupno.

Tisk

ČGP Delo, Ljubljana
Oproščeno prometnega davka po
pristojnem sklepu št. 421-1/173
z dne 24. VII. 1973

Letna naročnina

Jugoslavija 150 din, Avstralija 7 aus. \$, Avstrija
120 Asch, Anglija 4,50 Lstg., Belgija 260 Bfr,
Danska 45 Dkr, Finska 35 FM, Francija
35 FF, Holandija 18 Hfl, Italija 7.000 Lit,
Kanada 10 can \$, ZR Nemčija 16 DM,
Norveška 45 Nkr, Švedska 40 Skr, Švica 15 Sfr,
ZDA — U. S. A. 8 US \$, Južnoameriške države
8 US \$.

Plačilo naročnine

Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356
Devizni račun: 50100-620-010-32002-2818/5
pri Ljubljanski banki — Plačilo je možno
tudi po mednarodni poštni nakaznici ali
s čekom, naslovljenim na »Slovenska
izseljenska matica« v priporočenem pismu.

Slika na naslovni strani:
Bojan Križaj, najboljši jugoslovanski športnik
leta 1979 (na levi), ob njem Šved Ingemar
Stenmark, ki svoje vrhunske rezultate dosega
na slovenskih — Elanovih smučeh
Foto: Joco Žnidaršič

SPREJEM OB 500-LETNICI DEKANOV

Nedaleč od Kopra se izliva v morje reka Rižana. Ob Rižani leži vas Dekani, ki je znana kot kraj, kjer je bila kot prva na Koprskem ustanovljena slovenska čitalnica skupaj z vasema Boljuncem in Dolino. Lani so vse tri čitalnice slavile 110-letnico obstoja. Po osvoboditvi se je vas močno industrijsko razvila. Lani je slavila 500-letnico svojega obstoja. Ob tem jubileju so Dekančani sami organizirali razne kulturne in športne prireditve, še posebej pa so proslavili in obudili

spomine na osvobodilno vojno in priključitev k novi Jugoslaviji.

Bili smo prijetno presenečeni, zato se moramo še enkrat zahvaliti prosvetnemu društvu Jadran in krajevni skupnosti Dekani, da so na sprejem povabili tudi vse Dekančane, ki živijo na tujem. V nedeljo, 5. avgusta, so nam priredili lep sprejem, ki smo ga vsi pričakovali z veliko nestrpnostjo. Sprejem se je začel popoldne v močni poletni vročini. Najprej nas je presenetila godba na pihala iz Pridvora pri Kopru, ki je marširala skozi vas in nam igrala razne koračnice. Nato

smo se zbrali vsi zdomci na trgu sredi vasi ob veliki udeležbi domačinov in okoličanov. Prispeli so dekanski rojaki iz Kanade, ZDA, daljne Avstralije, Švedske, Norveške in še iz nekaterih drugih evropskih držav. Najprej nas je pozdravil odbornik krajevne skupnosti Dekani Milan Gregorič, ki nam je povedal veliko zanimivih stvari o Dekancih, ki živimo po svetu in ki še vedno nosimo v srcu svojo domovino ter ohranjamo slovenski jezik. Nato je nastopil oktet iz Logatca, ki nam je zapel več narodnih in domoljubnih pesmi. Potem sem jaz v imenu na tujem živečih Dekancev spregovoril nekaj besed, s katerimi sem se zahvalil za prisrčen sprejem. Nato so nastopili učenci dekanske šole, ki jih je vodila požrtvovalna učiteljica Silva Benčina, ki že skoraj ves povojni čas deluje v Dekanih. Ob zaključku je oktet zapel še nekaj pesmi in prav tako je godba na pihala zaigrala nekaj prijetnih melodij.

Po tem kulturnem sporedu so odprli razstavo domačih in zdomskih slikarjev, ki si jo je ogledalo več sto ljudi. Vsi so bili presenečeni nad tem, kakšne talente je dala njihova vas. Nihče ni pričakoval, da bodo na razstavi tako vredna dela. Knjiga vtisov je bila polna lepih vtisov.

Za vse nas Dekančane, ki živimo na tujem, je bilo srečanje, ki so nam ga pripravili, veliko presenečenje. Hvaležni smo domačinom za to. Ostalo nam bo v najlepšem spominu.

Albert Zuppin, Köping,
Švedska

urednik vam

Zadnji tedni so v srcih vseh Jugoslovanov tako doma kakor po svetu tihe želje, da bi predsednik Tito, legendarna osebnost sodobne jugoslovanske zgodovine, kmalu ozdravel. Medtem ko so v Kliničnem centru v Ljubljani skrbeli zanj najboljši zdravniki, so z vsega sveta prihajala pisma z najboljšimi željami. Pisali so mu državniki in druge ugledne osebnosti, pisali pa so preprosti ljudje, odrasli in mladina, pisali so predstavniki številnih delovnih kolektivov, ustanov in organizacij pa tudi posamezniki. Med njimi je bila tudi vrsta jugoslovanskih izseljenskih društev in posameznikov, ki jim Tito prav tako pomeni simbol svobodne in neodvisne domovine. »Želimo ti, da bi hitro okreval in še dolgo živel, ker te potrebuje sleherni otrok, sleherni človek ne glede na barvo in pripadnost, ker te potrebuje ves svet,« je zapisal nekdo. Mlada Japonka, ki živi tako daleč od male Jugoslavije, pa je zapisala podobno željo: »Prosim vas, ohranite svoje zdravje za srečo vašega ljudstva in za srečo neke male Japonke in še nešteto ljudi po vsem svetu!«

»Ljudje vseh družbenih slojev, zlasti pa Američani jugoslovanskega porekla, vam pošiljamo iskrene, najboljše želje za vaše nadaljnje uspešno okrevanje,« je zapisal nekdanji kongresnik John Blatnik.

V zvezi z zdravjem predsednika Tita in mednarodnega položaja je bilo v zadnjih tednih o Jugoslaviji veliko vesti in komentarjev ter ugibanj v tujem tisku. Na eni izmed tiskovnih konferenc v zveznem sekretariatu za zunanje zadeve je predstavnik tega sekretariata izjavil, da je bilo v teh prispevkih veliko objektivnega in dobronamernega zanimanja za našo državo in njeno politiko, vendar pa tudi poskusi blokovskega merjenja sil. »Jugoslavija ni nikoli sprejemala in ne potrebuje pokroviteljstva nikogar. Odločno zavrača kakršnokoli merjenje sil v zvezi z njenim notranjim ali mednarodnim položajem.«

Še tole: tokrat smo vas najbrž malo presenetili z naslovno stranjo, ki je za našo revijo kar neobičajna. In vendar menimo, da se boste tudi vi strinjali z nami — Bojan Križaj, najboljši slovenski in jugoslovanski športnik leta 1979, si to zasluži. Tudi v letošnji smučarski sezoni nas je Bojan Križaj že nekajkrat razveselil z odličnimi rezultati, z najboljšimi željami pa ga bomo spremljali tudi na bližnji zimski olimpiadi v Lake Placidu v ZDA.

Jože Prešeren

REŠENI AMERIŠKI LETALEC

Dobil sem sporočilo od U. S. Air Corps zaradi iskanja letalca, ki je 7. novembra 1944 padel pri vasi Zavrh, kakor je bilo objavljeno v Rodni grudi številka 8-9/79 na straneh 18 in 19. Klical sem tudi v državo Texas, da bi osebno govoril z letalcem Thomasom Robertsom. Ugotovil sem, da ni mesta z imenom Carus City. Najbrž niso razumeli. Morda bi bilo prav Corpus Christy — klical sem tja, vendar tam ne živi nihče z imenom Thomas Roberts. V Texasu pa je tudi mesto Karnes City. Morda je to pravo.

Iz Air Corps so mi sporočili, da morajo imeti službene številke, laže pa bi bilo, ko bi bil še zdaj pri njih v službi. Sporočili so tudi, da bi se lahko obrnili tudi na ameriški konzulat v Zagrebu. Vaščani Zavrha naj bi čim več podrobnosti o njem sporočili ameriškem konzulatu, ta pa bi lahko naprej poizvedoval prek State Departmenta.

Jacob Strekal,
Richmond Heights, O.

SPREJELI SMO JUGOSLOVANSKE SMUČARJE

Ob obisku v domovini smo se na uredništvu dogovorili, da nam boste pošiljali Rodno grudo z letalsko pošto. Dobili smo eno številko, potem pa nobene več. Ne verjamem, da po tem času vi niste poslali revije. Za naprej prosim, če bi mi pošiljali po dva ali tri izvode skupaj po letalski pošti in priporočeno.

Rodno grudo zelo radi beremo. Tako imamo malo pregleda, kako živijo naši ljudje po svetu. Zanimajo nas tudi novice od doma.

Letos (leta 1979, op. ur.) smo imeli med nami spet jugoslovanske smučarje. Imeli pa so smolo, zelo slabo vreme, kakršnega ne pomnijo 50 let nazaj. Vsi smo bili veseli njihovega obiska. Bilo je, kot da bi nam prinesli košček domovine. Najbolj smo pa veseli velikih uspehov, ki jih dosegajo na mednarodnih tekmovanjih.

Že 25 let živimo tukaj med gorami in jezeri — kraj je zelo podoben naši Gorenjski. Pa vendar ne mine dan, da se ne bi spomnili na našo lepo Slovenijo. Doma sem iz zelene Štajerske, moja žena pa je iz sončne Primorske. Rojstno domovino obiskujemo radi in ob vsaki priložnosti.

*Ivan Drajzibner, S. C. de Bariloche,
Argentina*

ZAHVALA PRVIH MATURANTOV

V imenu prvih slovenskih maturantov v Avstraliji vas prosim, da se najlepše zahvalite vsem, ki so nam v preteklem letu pomagali z bodrili, predvsem pa s knjigami in revijo »Rodna gruda«. V imenu vseh maturantov in ostalih učencev državne jezikovne šole najlepša hvala in lep pozdrav!

*Liza Reja, Sydney, N. S. W.,
Avstralija*

RIBNIČAN S POHORJA

Spet je prišel čas, da se vam javim z nekaj vrsticami in vas najlepše pozdravim. Najlepša hvala za to, da ste ustregli moji želji in napisali reportažo o Ribnici na Pohorju. Malo sem pa tudi užaljen, da je moja vas tako pozabljena. Upam, da se bo kdaj predramil tudi ta kot. Vse, kar potrebujejo, je dobra cestna povezava iz Vuhreda in okrog na Podvelko in Ribnica bi lahko zaživela še bolj kot kdajkoli. Žal so v prvih povojnih letih tam precej iztrebili. Skrbelo nas je že za naše gozdove, vendar pa na srečo vse skupaj še ni tako hudo, je pa resnica, da debelih smrek, hoj in bukev ni več.

Lanska jesen je bila za nas v Edmontonu kar zanimiva in uspešna. Naše društvo lepo napreduje — v kratkem so se osnovale kar tri folk-

lorne skupine, dve mladinski in ena, v kateri so včlanjeni odrasli člani. Osnovan je bil tudi odbojgarski klub, ki je vzel ime Triglav. Torej vidite, da kar drži, da je pri nas precej živahno. Pričakujem, da bodo sami člani napisali kaj o svojem delu tudi v Rodno grudo. Zaslužili bi, da se več piše o njih.

*Franc Kreiner, Edmonton, Alta,
Kanada*

MARSIKDAJ SI OBRIŠEM SOLZE

Pošiljam naročnino za Rodno grudo in za prejeti Slovenski koledar 1980. Obenem vam sporočam žalostno vest, da je 22. 10. 1979 umrl moj mož Alois. Jaz bom rada še naprej vaša naročnica, saj mi je Rodna gruda v veliko uteho in razvedrilo. Z možem sva jo z veseljem brala in občudovala napredek naše domovine. Marsikdaj si obrišem solze, ko berem slovensko »Rodno grudo«.

Naj bo mojemu Alojzu lahka tuja zemlja. Ves čas si je želel nazaj, a kruta usoda je hotela drugače. V Sloveniji imam še hčerko, vnukinjo, brata, sestre in veliko drugega sorod-

Jacob Zupan v svoji sobi v Driftwood Convalescent Hospital v mestu San Jose v Kaliforniji. Fotografija je bila posneta tik pred njegovim 84. rojstnim dnevom v oktobru 1979

stva, katere lepo pozdravljam. Ostanite vsi skupaj zdravi! Slovenka

*Gabriela Budja, Beckingen,
ZR Nemčija*

NAROČNIK OD ROJSTNEGA LETA

Danes sem poslal po poštni nakaznici naročnino za Rodno grudo za leto 1979 in koledar. Vsem pošiljam prav lepe pozdrave in hvaležnost za

Naročen sem bil na Rodno grudo že od prvega leta izhajanja in me je vedno spremljala na vseh koncih sveta, kjer sem se mudil. Žal pa moram revijo odpovedati, ker sem star že 82 let in že skoraj nič ne vidim (levo oko je slepo, desno vidi 50%). Pri srčen pozdrav od starega rojaka.

*Antoine Jankovic,
Montpelier Nas Davon,
Francija*

JACOB ZUPAN BOLAN

V januarju letos (pismo smo prejeli še v letu 1979, op. ur.) smo našega ateka Jacoba Zupana odpeljali v bolnico. Imel je kapljico strjene krvi v nogi. Teden dni pozneje pa so ga odpeljali v starostni dom, kjer je še zdaj. Ima tudi srčne napade in reumo. Silno mi je žal zaradi tega, vendar pa ga nisem mogla pustiti doma samega, medtem ko sem jaz v službi. Vesela sem, da je dobil posteljo v novem domu, ki je eden izmed najboljših v tej okolici. Obiskujem ga po trikrat na teden.

Naš atek je zadovoljen. Ima ljubeznive sestanovalec v majhni in prijetni sobi. Zdaj tudi ne more več hoditi.

tako dobro opravljeno delo za naše rojake po svetu.

Silno je vesel, kadar dobi obisk ali pismo od sorodnikov ali prijateljev. Vedno uživamo ob branju Rodne grude in Koledarja, težko čakamo pa tudi antologijo izseljenske književnosti, kjer bo gotovo objavljeno kaj tudi od moje mame Katke Zupančič in morda kaj tudi od ateka.

Helen Madison, Los Gatos, Calif.

PRESEDNIK TITO NA ZDRAVLJENJU V LJUBLJANI

Takoj po novoletnih praznikih je predsednik republike Josip Broz Tito prispel v Klinični center v Ljubljani, kjer je bil po posvetu zdravnikov operiran na ožilju leve noge. Zdravniški konzilij se je pred tem posvetoval tudi s prof. Michaelom de Bakeyem iz ZDA in prof. Maratom Knjazjevim iz Sovjetske zveze. Po zdravniškem sporočilu je operacija uspela, niso pa z njo dosegli zaželenega učinka. Dober teden dni za tem so predsedniku Titu amputirali levo nogo. Zaradi hude okvare arterij je bil pretrgan krvni obtok in je bilo ogroženo njegovo življenje.

Predsednik Tito je v dneh po operaciji prejel vrsto poslanic, v katerih so mu državniki in ugledne osebnosti z vsega sveta izražali željo za hitro in uspešno okrevanje.

Med drugimi jo je poslal tudi predsednik ZDA Jimmy Carter, ki je v brzojavki med drugim zapisal: »Želel bi, da veste, da moje misli in molitve v tem trenutku veljajo vam. Rosalyn se pridružuje meni in ameriškemu ljudstvu v željah za vaše uspešno in hitro okrevanje.«

Najboljše želje za okrevanje so poslali tudi predsednik KP Kitajske Hua Guofeng, predsednik ZR Nemčije Karl Karstens, predsednik Argentine Jorge Rafael Videla, italijanski predsednik Pertini, sovjetski partijski in državni voditelj Leonid Brežnjev in številni drugi.

VERNIKI ŽELIJO ZDRAVJE

Predsednik Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije Mitja Ribičič je 15. januarja sprejel slovenskega metropolita in ljubljanskega nadškofa dr. Jožeta Pogačnika. V razgovoru sta se dotaknila aktualnih družbenih vprašanj v tem času. Ob tej priložnosti je nadškof Pogačnik izrazil tudi najboljše želje slovenskih vernikov za zdravje predsednika Tita.

NOVOLETNI SPREJEM ZA DUHOVNIKE

Letošnji tradicionalni sprejem za duhovnike in druge predstavnike verskih skupnosti v SR Sloveniji, ki ga je priredil predsednik komisije za odnose z verskimi skupnostmi Stane Kolman, je potekal v znamenju želja obeh strani, da bi v miru in v dobrobit vseh lahko dograjevali že doseženo. Sprejema so se udeležili vsi slovenski škofje rimskokatoliške cerkve na čelu z metropolitom dr. Jožetom Pogačnikom, več profesorjev teološke fakulte-

te, predstavniki drugih verskih skupnosti in vodilni člani slovenskega duhovniškega društva. Odnosi naše družbe do verskih skupnosti so urejeni, dobri in s tem v zvezi je Stane Kolman v svojem govoru še poudaril:

»Z naše strani smo za nadaljevanje dobrih odnosov, ki so omogočali dovolj demokratično in strpno izmenjavo mnenj in pogledov ter reševanje nemajhnega števila kar zapletenih vprašanj, hkrati pa menim, da obstojajo objektivne možnosti za še občutnejše izboljšanje odnosov v dobrobit našega sožitja in skupnih prizadevanj. K takemu razmišljanju nas navaja tudi sedanja naravnost Vatikana, saj je po izjavah in zatrjevanju najvišjih predstavnikov zainteresiran za ohranitev dobrih odnosov, za obstoj trdne in neodvisne Jugoslavije, ki letos vstopa v svoje 35. leto osvoboditve in graditve socialistične družbe.«

V imenu gostov se je zahvalil za sprejem metropolit dr. Jože Pogačnik, spregovorili pa so tudi predstavniki nekaterih drugih verskih skupnosti v naši republiki.

Metropolit dr. Jože Pogačnik je med drugim v svojem govoru poudaril, da je bilo v preteklem letu izdanih več dovoljenj za zidavo novih cerkva v Sloveniji, za kar se je lepo zahvalil, zatem pa je dejal:

»Veseli nas, da voditelji naše družbe v vernih ljudeh ne gledajo drugorazrednih državljanov, kakor v praksi to delajo nekateri prenapeteži in ozkosrčneži, temveč jih sprejemajo kot enakopravne člane družbe, ki se pogumno zavedajo tako svoboščin, ki jim jih zagotavlja ustava, kakor pravic, ki jim jih zagotavlja zakon.«

Novoletni sprejem za slovenske duhovnike (foto: Lovro Stanič)

60 LET »SAVE«

Delovni kolektiv tovarne »Sava« v Kranju je v začetku januarja praznoval dva pomembna jubileja — šestdeseto obletnico ustanovitve tovarne gumijastih izdelkov in tridesetletnico ustanovitve delavskega sveta, ki je bil prvi delavski svet v naši republiki in drugi v Jugoslaviji. Slavnostni govornik je bil član predsedstva ZKJ Stane Dolanc.

TITOVA NOVOLETNA POSLANICA

Predsednik republike Josip Broz Tito je ob novem letu prek jugoslovanske televizijske mreže naslovil občanom Jugoslavije novoletno poslanico, v kateri je med drugim poudaril, da se je tudi v letu 1979 okreplil vsestranski razvoj vseh jugoslovanskih republik in pokrajin, hkrati pa se je okreplil tudi mednarodni položaj naše države. O notranjih gospodarskih gibanjih je med drugim dejal:

»V gospodarskem razvoju naše države smo tudi letos (leta 1979, op. ur.) dosegli vrsto zelo pomembnih rezultatov. Skupna ekonomska aktivnost je potekala celo bolj dinamično, kakor smo bili načrtovali. Ocenjuje se, da je bila industrijska proizvodnja večja za osem odstotkov, kmetijska pa za pet. Zaposlilo se je nad 200.000 novih delavcev. Povečala se je tudi produktivnost dela, čeprav ne dovolj. Končala se je graditev številnih gospodarskih in negospodarskih objektov, med katerimi so tudi takšni, ki so širšega družbenega pomena, na primer jugoslovanski naftovod. Zboljšale so se tudi življenjske in delovne razmere naših delovnih ljudi in občanov.«

O zapletenih mednarodnih problemih ob vstopu v novo leto, pa je predsednik Tito ob koncu dejal:

»Četudi stopa svet v novo leto s številnimi problemi, izmed katerih so nekateri celo neposredno nevarni za mir, upam, da bo prihodnje leto odprlo ugodnejše perspektive za graditev boljših političnih in ekonomskih mednarodnih odnosov. Kajti to je edina pot, ki zares vodi h krepitvi neodvisnosti in napredku vseh držav, k splošnemu napredku in srečnejši prihodnosti človeštva. Boljši svet je mogoče zgraditi samo s konstruktivnimi skupnimi naporji. To pa zahteva tesno sodelovanje vseh držav, neuvrščenih in drugih, ter nalaga vsem državnikom sveta veliko odgovornost.«

V JUGOSLAVIJI 3 MILIJONE MOTORNH VOZIL

Do konca 1980 bo na jugoslovan-
skih cestah 3 milijone motornih vozil.
V tem času bo v poprečju v vsej Jugos-
laviji prišlo motorno vozilo na 7,5
prebivalca, s čimer se bomo približali
srednje razvitim državam.

ZAHTEVE KOROŠKIH SLOVENCEV

Na pogovorih med avstrijskim zvez-
nim kanclerjem Brunom Kreiskym,
koroškim deželnim glavarjem Wagner-
jem, zastopniki avstrijskih strank in
odposlanci koroških Slovencev so
slednji predložili svoje narodne zahte-
ve. Predsednik avstrijske vlade Ada-
movich je v svoji izjavi povedal, da
bodo v vladi preučili predložene zahte-
ve in da bo v bližnji prihodnosti prišlo
do novega srečanja. Zastopniki Slo-
vencev, ki so bili iz vrst obeh sloven-
skih osrednjih organizacij, so postavili
naslednje zahteve: zakon o narodnih
skupinah naj se nadomesti do leta
1985 z novim, ukinitve vseh političnih
procesov proti Slovincem, vrsta zahtev
je bila izražena glede predšolske in
šolske vzgoje — med drugim ustanov-
itev oddelka z gospodarsko usmeri-
tvijo na celovški slovenski gimnaziji
in slovenskega oddelka na celovški
glasbeni šoli, razširitev slovenskih ra-
dijskih in ustanovitev televizijske od-
daje v slovenščini idr.

Zvezni kancler Kreisky je zagotovil,
da bodo tako na zvezni kot na de-
želni ravni skrbno preučili slovenske
zahteve.

TOVARNA SLADKORJA V ORMOŽU

Sredi decembra je predsednik slo-
venske vlade dr. Anton Vratusa slo-
vesno odprl prvo slovensko tovarno
sladkorja v Ormožu. Kmetijski predeli
tega še vedno manj razvitega sloven-
skega področja bodo s to tovarno
precej pridobili, saj bodo za novo to-
varno dobavljali surovino — sladkor-
no peso. Iz nove tovarne so že prišli
prvi izdelki — sladkor in drugi, med
njimi pesni rezanci za živinorejo.

MUZEJ SLOVENSkih TABOROV

Občinska skupščina v Ljutomeru je
potrdila sklep o imenovanju priprav-
ljalnega odbora za ustanovitev muzeja
taborskega gibanja na Slovenskem, ki
bi bil v Ljutomeru. Zamisel tega mu-
zeja je bila živa že dalj časa, saj je
bil prav v tem kraju 9. avgusta 1868
prvi slovenski tabor. Ta pomembna
kulturna ustanova naj bi nosila ime
revolucionarja Edvarda Kardelja.

EDINA REŠITEV — VEČJI IZVOZ

Na razgovoru s predstavniki Ljub-
ljanske banke v tujini, ki so se v do-
movini mudili ob novoletnih praznikih,
je zvezni sekretar za zunanjo trgovino
Metod Rotar poudaril, da obstajajo
realne možnosti, da se letos izboljša
gospodarski položaj v Jugoslaviji. V
primerjavi z lanskim letom naj bi Slo-
venija povečala izvoz za deset od-
stotkov, Jugoslavija v celoti pa za šest
odstotkov. Izboljšati je treba tudi
konkurenčno sposobnost našega go-
spodarstva na svetovnem tržišču.

REKORDNA IZDELAVA AVTOMOBILOV

Medtem ko nekateri svetovno znani
proizvajalci avtomobilov za letos na-
povedujejo manjšo proizvodnjo, ker
pričakujejo manjše povpraševanje, pa
štiri jugoslovanske avtomobilske to-
varne — Zastava Kragujevac, IMV
Novo mesto, Cimos Koper in TAS
Sarajevo — napovedujejo za letos re-
kordno proizvodnjo nad 300.000 avto-
mobilov. Po oceni strokovnjakov
lahko pričakujemo padeč domačega
povpraševanja zaradi ostrejših kredit-
nih pogojev in s tem uravnoteženje
med ponudbo in povpraševanjem.
Znano je, da je treba na domače avto-
mobile čakati po nekaj mesecev.

KOLIKO JE JUGOSLOVANOV?

Ob koncu minulega leta je imela
Jugoslavija po oceni zveznega zavoda
za statistiko 22,262,00 prebivalcev.
Lani se je rodilo 380.956 otrok ali
17,2 na tisoč prebivalcev. V istem času
je umrlo 190.412 oseb in je tako zna-
šal naravni prirastek 190.544 prebival-
cev. Lani je bilo sklenjenih 175.699
zakonov, 21.001 pa je bilo ločitev. Šte-
vilo ločitev se je zmanjšalo v primer-
javi z letom 1978.

Število prebivalcev po republikah:
Bosna in Hercegovina 4,203.000, Črna
gora 592.000, Hrvaška 4,609.000,
Makedonija 1,876.000, Slovenija
1,833.000, Srbija 9,149.000 (ožja
Srbija 5,550.000, Kosovo 1586.000 in
Vojvodina 2,013.000) prebivalcev.

ODLIČNI MLADI KANADSKO-SLOVENSKI HOKEJISTI

V organizaciji Hokejskega kluba
Olimpija iz Ljubljane ter ob sodelova-
nju telesno kulturne skupnosti Slove-
nije ter Slovenske izseljenske matice
je ob zadnjih novoletnih praznikih go-
stovalo v Sloveniji pionirsko hokejsko
moštvo Slovenskega športnega društva
iz Toronta v Kanadi. Že prve tekme

Pionirska hokejska ekipa Slovenskega športnega društva iz Toronta skupaj s starši in spremljevalci

Predsednik Slovenske izseljenske matice Stane Kolman izroča knjižno darilo — »Zakladi Slovenije« predstavniku Slovenskega športnega društva Johnu Kavčiču (foto: Janez Zrnc)

s pionirskimi moštvi slovenskih hokejskih klubov so pokazale, da so mladi kanadski slovenski hokejisti neprimerno bolje pripravljene, da poznajo vse večine slovite kanadske hokejske šole, zato so v vseh tekmah zmagali z veliko lahkoto. Izjema je bila le na Jesenicah, kjer je bil rezultat tesen, vendar pa je bila jeseniška ekipa precej starejša. Zadnje, poslovilno tekmo so kanadski Slovenci odigrali s pionirsko reprezentanco Slovenije in zmagali z rezultatom 13:1. Pionirsko hokejsko ekipo Slovenskega športnega društva so na turneji po Sloveniji sestavljali: Frenk Avsenik, Pavel Bouman, David Berkopec, Janez Ferko, David Flegar, Franci Gregorin, Janez Kavčič, David Lampič, Marcel Sterk, Marko Rugole, Martin Štrtak, Edvard Sluga, Lino Tončič, Miha Vršič, Richard Vrečič, Robert Zuzzi in Andrej Šterk. Ekipo sta vodila po strokovni plati izkušena hokejista Berkopec in Kavčič, po organizacijski pa Tone Vršič. Skupina, v kateri so bili poleg otrok-igralcev tudi njihovi starši, se je vrnila v Kanado 8. januarja.

Predsednik Slovenske izseljenske matice Stane Kolman je vseh skupini 26. decembra priredil sprejem, na katerem je vsem voščil tudi veliko športnih uspehov in podelil priložnostna darila vsem igralcem in predstavnikom društva. Še posebej je izrazil zadovoljstvo ob tem, da so mladi kanadsko-slovenski športniki slovenski javnosti pokazali, da razen poznavanja hokejskih spretnosti dobro obvladajo tudi jezik svojih staršev.

J. P.

TEKMA V OBOROŽEVANJU

Evropa je »bogatejša« za nov, še hujši in nevarnejši krog oboroževalne tekme. Decembra lani je Atlantski pakt na zasedanju v Bruslju sprejel sklep, da bodo modernizirali ameriške raketno jedrske sile v zahodni Evropi, kar praktično pomeni, da bodo v zahodnoevropskih državah, največ v Zahodni Nemčiji, namestili kakih 600 tako imenovanih raket-križark, ki jedrske naboje lahko ponesejo do 2600 kilometrov daleč.

Na Zahodu razlagajo ta ukrep s trditvijo, da ima Sovjetska zveza v Evropi raketno in jedrsko premoč, saj je v vzhodni Evropi že razpostavila približno sto novih raket, od katerih ima vsaka po več jedrskih glav, ki lahko poletijo vse do Atlantske obale. Poleg tega ima po zahodnih ocenah premoč tudi s svojimi strateškimi bombniki, ki jim na Zahodu pravijo »backfire«.

To je sicer bržda vse res — vendar zato ni nič manj zaskrbljujoče. Dejstvo je namreč, da tako Vzhod kot Zahod neprestano govorita, da sta za zmanjšanje oborožitve v Evropi in za popuščanje napetosti, obenem pa obe strani z lekarniško natančnostjo tehtata medsebojno ravnatežje in predvsem skrbita, da nasprotnik ne bi dobil prednosti niti za las.

Odnosi med Vzhodom in Zahodom v Evropi temeljijo na miselnosti, ki jo je kar ganljivo odkrito opisal neki ameriški ideolog mednarodnih odnosov s temile besedami: »Mi v NATO

mislimo, da je 600 novih bojnih glav nujnih za vzdrževanje sistema zastraševanja v Evropi«. Ta »sistem zastraševanja« ali — kot mu včasih tudi pravijo — »ravnatežje strahu« pa je prav tisto, kar skoraj povsem onemogoča resna pogajanja o omejevanju oboroževalne tekme v Evropi, kajti vojaške strokovnjake ene in druge strani, ki imajo v takem vzdušju glavno besedo, je vselej strah, da ima nasprotnik na tem ali onem področju novih orožij in uničevalnih tehnik morda prednost, zato vselej izsiljujejo od svojih vlad nova orožja, več denarja, močnejšo oborožitev . . .

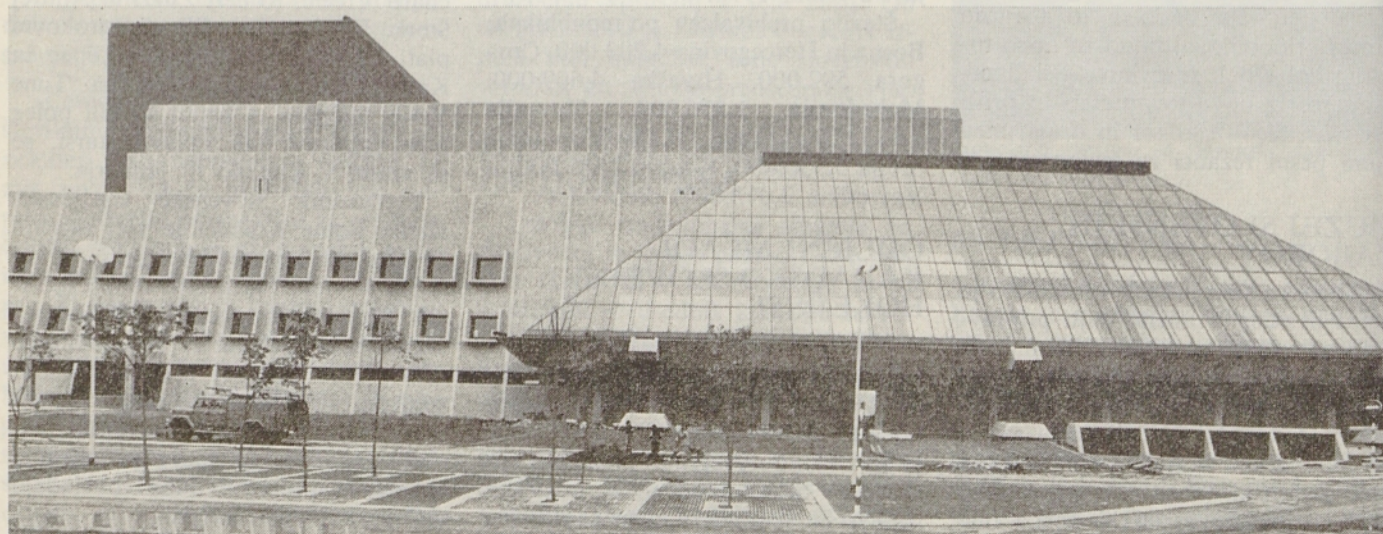
Po tej logiki bi bila morebitna pogajanja o omejevanju oboroževanja mogoča samo v trenutku, ko bi bilo doseženo do milimetra in miligrama natančno vojaško ravnatežje in ko bi obe strani zares verjeli, da je doseženo tako ravnatežje. To pa je skorajda nedosegljiv cilj. Prav zato znaten del evropske javnosti dokaj skeptično gleda na ponudbe za pogajanja, ki sicer ves čas prihajajo z obeh strani. Preden je NATO sprejel sklep o modernizaciji svojih raketno-jedrskih sil v Evropi, si je Sovjetska zveza na vso moč prizadevala, da bi nasprotna stran sprejela pogajanja in se odrekla modernizaciji. Toda logika »ravnatežja strahu« je NATO pognala v odločitev o nameščanju novih raket, obenem pa je s svoje strani NATO predlagal pogajanja, ki naj bi privedla do tega, da bi Sovjetska zveza umaknila iz vzhodne Evrope svoje rakete

SS-20 in obenem ustavila njihovo proizvodnjo. Če bi o tem lahko dosegli sporazum — pravijo v NATO — potem se je mogoče pogovarjati tudi o tem, da na Zahodu vendarle ne bi do konca izpeljali modernizacije, ki jo mislijo končati do leta 1983.

Toda za tak sporazum je kaj malo ali celo nič možnosti, ker Sovjetska zveza pač meni, da bi bila ona v slabšem položaju, če bi umaknila svoje SS-20 in jih nehala izdelovati. Morebitna možnost pogajanj obstaja šele potem, ko bosta obe strani uresničili tekoče načrte o novejšem in izboljšanim oboroževanju in ko bo — morda — za kratek čas tudi po mnenju vojaških strokovnjakov doseženo novo ravnatežje.

Tako torej ni praktično nobene možnosti, da bi se izognili novemu krogu oboroževalne tekme v Evropi z vsemi slabimi posledicami, ki jih to prinaša. Ena najbolj očitnih je seveda to, da neprestano kopičenje vse močnejših, modernejših in vse bolj uničujočih orožij povečuje splošno nevarnost, ki je že tako dovolj velika, saj si oba največja, do zob oborožena bloka najbolj neposredno stojita nasproti prav v Evropi. Nov krog oboroževalne tekme seveda slabo vpliva tudi na prizadevanja po popuščanju napetosti v Evropi in je prav gotovo zelo slabo »darilo« narodom in državam te celine pred novo evropsko konferenco o miru in sodelovanju, ki bo letos (1980) v Madridu.

Janez Stanič

Del kongresnega centra Sava v Beogradu: tu pogosto teče tudi beseda o miru in o miroljubnem sožitju med narodi

GOSPODARSKI DOSEŽKI

»BUSINESS WEEK« O GORENJU

Veliko slovensko podjetje, ki se ukvarja z izdelovanjem električnih aparatov in naprav za gospodinjstvo, Gorenje iz Velenja se je uveljavilo tudi v tujini, saj velik del svojih izdelkov že proda na tujih trgih, v nekaterih deželah pa imajo celo kooperacijske tovarne. Nemalo začudenja in presenečenja pa je vzbudil v poslovnem zahodnem svetu pa tudi drugje nakup nemškega podjetja za proizvodnjo radijskih in televizijskih aparatov Körting Radio Werke. Ta nakup, za katerega so v Gorenju odšteli okrog 13 milijonov dolarjev, nekaj več kot dva milijona in pol pa je primaknila bavarska vlada, da bi zmanjšala nezaposlenost, še vedno odmeva v svetu. Ameriška revija Business Week je tej posebnosti v gospodarstvu razvite Nemčije posvetila veliko pozornosti. Posebno jih zanima, če bo socialističnim menedžerjem uspelo nekaj, kar ni šlo od rok kapitalističnim.

Körting je namreč predlani bankrotiral, saj je imel preko 30 milijonov dolarjev dolga. Podjetje je svoje izdelke prodajalo predvsem preko dveh velikih trgovskih podjetij Neckermana in Elaka, ki pa sta obe propadli, hkrati pa se je zmanjšala prodaja v Skandinaviji in Veliki Britaniji.

V Gorenju upajo, da bo podjetje spet prišlo na zeleno vejo, in da bi

v skupni prodaji Gorenja lahko njihovi izdelki predstavljali približno 15 odstotkov. To še zlasti zato, ker jim je že uspelo skleniti dogovore o prodaji s 1800 samostojnimi prodajalnami v Zvezni republiki Nemčiji pa tudi proizvodno opremo so skoraj v celoti posodobili. Tako sedaj izdelujejo prenosne televizorje na daljinsko upravljanje edini v Evropi, izdelujejo pa tudi edini zahodnonemški televizor s 6 zvočniki.

»Business week« tudi meni, da so se v Gorenju odločili za nakup Körtinga predvsem zaradi sodobnih tehnoloških rešitev. Podjetje je imelo namreč izredno močno razvito raziskovalno in razvojno dejavnost. Ker pa naj bi letos za raziskave in razvoj potrošili okoli 5 milijonov dolarjev, kaže, da so se Jugoslovani odločili za dolgoročno načrtovanje.

ŠE KAR USPEŠEN TURIZEM

Lanski turistični načrti Jugoslavije se niso v celoti uresničili. Do konca septembra je bilo namreč zabeleženih za 3 odstotke manj nočitev kot v istem obdobju prejšnjega leta. Sicer pa ocenjujejo, da je turistična bera še kar ugodna, zlasti če upoštevamo tegobe, ki so se letos spravile nad jugo-

slovanski turizem. To velja poleg energetske krize predvsem za spomladanski potres v črnogorskem primorju, ki se mu je pridružilo še neobjektivno poročanje v tujem časopisu. Turistični delavci ocenjujejo, da bi morali pričakati prihodnjo sezono bolj pripravljeni, z obnovljenimi in novimi objekti ter novo in vsebinsko bogatejšo ponudbo. Posebno pozornost naj bi namenili turistični propagandi v tujini.

IMV V GRČIJI

Drugi veliki slovenski izvoznik novomeška Industrija motornih vozil, je uspel s svojim najpopularnejšim izdelkom, počitniško prikolico Adria, prodreti tudi k našim južnim sosedom. Letos so že šestič sodelovali na mednarodnem sejmu v Solunu in Grke so novomeške prikolice tako navdušile, da so se odločili za tesnejše proizvodno sodelovanje z IMV. Ustanovili so kooperacijsko podjetje IMV Adria caravan Hellas Ltd. s sedežem v Atenah. Tako pa bo mogoče v Grčiji mnogo lažje prodati več teh priljubljenih počitniških prikolic.

SLOVENSKA PODJETJA NA KOROŠKEM

Slovenske delovne organizacije nalletijo na veliko nasprotovanj, kadar se želijo na ta ali na oni način uveljaviti tudi na avstrijskem Koroškem. Zlasti nemškimi nacionalistom so trn v peti. Pa kljub temu ekonomski interesi največkrat prevladajo nad drugimi. Tako na avstrijskem Koroškem že uspešno deluje Elanova tovarna smučarske opreme, v zadnjem času tudi že tovarna celuloze v Rebrci in tudi hotel Korotan ob Vrbskem jezeru, ki posluje v okviru Radenske. Kot kaže, pa bo šel po tej poti tudi škofjeloški Alpetour, ki se je že pred leti vključil v gospodarsko sodelovanje v obmejnem prostoru, saj bo odkupil transportno firmo Očko-špedicija v Pliberku in ustanovil mešano družbo. Z gradnjo turske ceste v Avstriji in predora pod Karavankami se namreč odpirajo nove možnosti v razvoju cestnega transporta, ki zaradi gorskih prelazov, kot so Korensko sedlo, Ljubelj in Jezersko poteka sedaj predvsem preko Dravograda, Šentilja in Gornje Radgone. Sedanji lastnik ni zmožen nadaljnega razvoja. Alpetour pa si bo tako utrdil položaj na drugi strani meje, saj bo prevzel kar 92 odstotkov vseh poslovnih deležev stare firme. Škofjeločani so že dobili od avstrijske banke soglasje za odkup kapitala družbe in povečanje tega kapitala.

Montaža televizijskih sprejemnikov v Gorenju v Velenju

ŠE VEČ BO MEŠČ

KAKO POTEKA PROCES URBANIZACIJE V SLOVENIJI

Slovenija je v evropskem, kaj šele v svetovnem merilu, majhna dežela tako po površini, kakor tudi po številu prebivalcev. Navzlic temu pa premore kar impozantno število naselij, kar preko 6000 jih je. V njih živi nekaj manj kot 2 milijona ljudi oziroma natančneje 1.882.289. Velika večina teh naselij so majhne vasi in zaselki, saj drugače tudi biti ne more. V mestih namreč živi okrog 800.000 prebivalcev (okoli 43 %), kar pomeni, da za

vsa ostala naselja, to je za okoli 5950, ostane le nekaj več kot milijon ljudi.

V odnosu do bolj razvitih dežel je odstotek ljudi, ki živijo v mestih, sicer relativno nizek, toda delež urbanega prebivalstva se naglo povečuje tudi pri nas. Prav nobenega dvoma ni več, da bo v mestih kmalu živelo več kot 50 % Slovencev, saj se je število urbanega prebivalstva samo v zadnjih 12 letih povečalo za 200.000. To pa je že kar precej veliko mesto.

V mesta gre ves prirodni prirastek (toliko, kolikor se jih v nekem razdobju več rodi, kot jih v istem razdobju umre), v zadnjem času pa še nekoliko več. Ljudje v vse večjem številu zapuščajo kmetije in vasi in se selijo proti mestom. Svojo prihodnost torej vidijo v mestu.

KAJ SILI LJUDI V MESTA?

Kaj vse ljudi silijo oziroma vleče v mesta, je težko reči. Na delu je cela

Ljubljana — poleg glavnega mesta se naj bi v prihodnje bolj razvijalo štirinajst mestnih središč (foto Joco Žnidaršič)

redkokdaj mogoče reči, da je nekoga nekaj odgnalo iz kraja, v katerem je živel in da ga hkrati ni ničesar privlačevalo v kraju, kamor se je namenil. To še zlasti velja za preseljevanje ljudi iz manjših krajev v večje oziroma iz vasi v mesta.

Kot prvi dejavnik, ki ljudi sili iz vasi v mesta, naj omenimo naravo dela. V glavnem velja, da je delo na podeželju (ne samo v kmetijstvu) težavnejše kot v mestu. Predvsem je več fizičnega in bolj umazanega dela. To je nekako tako kot v tovarni, kjer je več zanimanja za dela v pisarnah, kot pa za delo v proizvodnih dvoranah. Seveda bi bilo napak misliti, da je samo lažja narava dela kriva za to, da je več zanimanja za delo v pisarnah.

Dejstva, da je delo na deželi in še zlasti v kmetijstvu težje kakor v mestu, ni spremenila niti mehanizacija kmetijstva, ki je resda zavzela že velik obseg. Skoraj za vsako opravilo je že mogoče dobiti stroj in ljudje se jih tudi pridno poslužujejo. Kljub temu pa še vedno ne gre brez fizične sile človeka samega.

Je pa mehanizacija kmetijstva povzročila nekaj drugega. Kar nenadoma ni bilo več potrebnih toliko delovnih rok kot prej, kmetija pa je kljub temu lahko dobro obdelana, čeprav nekoliko manj natančno. S stroji lahko en človek obdela več kot še tako številna družina skupaj.

Pri tem pa ni kdovekako pomembno, kako je proces dejansko tekkel. Lahko so namreč ljudje odšli prej, tako da so bili stroji edini izhod za tistega, ki je ostal na kmetiji; lahko pa so stroji prišli prej, torej tedaj, ko je bilo še dovolj delavcev pri hiši in so jih stroji pravzaprav pomagali odgnati. Modernizacija tudi v tem primeru teče dalje, kajti nič ni bolj človeškega kot to, da si človek skuša olajšati svoje življenje, če le opazi možnost za to. Seveda pa se v tem primeru naglo pokaže, da je nekaj delavcev pri hiši.

Vendar v primeru Slovenije ne smemo pozabiti, da je dobršen del njenege ozemlja hribovit in težko dostopen. Kar precej obdelovalnih površin je na tako težavnem terenu, da je mehanizacijo težko uporabljati. Predvsem to velja za traktor kot najbolj splošno uporaben kmetijski stroj. V večini primerov so to hkrati tudi odročnejši predeli, oddaljeni od centrov. K težkim delovnim in s tem življenjskim pogojem je v tem primeru treba prišteti še občutek osamljenosti in odmaknjenosti od dogajanja in napredka, ki ga doživljajo predvsem odmaknjene doline. Tudi ta občutek verjetno precej prispeva k intenzivnemu zapuščenju teh predelov in tega občutka ne more

spremeniti niti vedno boljše cestno omrežje, niti vedno več osebnih avtomobilov pa tudi radio in televizija ne.

IN KAJ LJUDI ZADRŽUJE NA VASI?

K sreči je Slovenija dobro poraščena z gozdom in prav gozd je za mnoge gorske vasi pomenil in še vedno pomeni edini kolikor toliko stalen vir dohodka (poleg živinoreje) in prav sredstva, dobljena za les, so v marsikaterem primeru omogočila nakup nekaterih strojev pa tudi obnovo ali gradnjo novih gospodarskih in stanovanjskih objektov, s tem pa tudi ohranitev gorskih kmetij.

V zadnjih letih se je kot nov dejavnik pojavil kmečki turizem. Kmečki turizem namreč lahko predstavlja dodatni vir zaslužka za kmečke ljudi v nekaterih predelih in s tem postaja tudi dejavnik ohranjanja kmečkega življa v teh predelih. Žal pa kmečki turizem pomeni tudi dodatno breme za ljudi, ki se z njim ukvarjajo. Zlasti to velja za kmečke žene, kajti poleg vseh tradicionalnih opravil skrbijo še za turiste. Izkazalo se je kot zmotno mnenje tistih kmetov, ki so menili, da se jim potem ne bo več treba toliko ukvarjati s kmetijstvom, če se bodo šli kmečki turizem. Prav razvito kmetijstvo je namreč osnova kmečkega turizma.

K zadrževanju ljudi na podeželju pa je verjetno največ prispevala zaposlitev zunaj kmetijstva, čeprav se čudno sliši in čeprav zaposlitev v industriji v velikem številu primerov pomeni tudi prvi korak k preselitvi v večji kraj. Vendar pa zelo veliko število kmetov kljub zaposlitvi v industriji še vedno vztraja z eno nogo na zemlji in ta sloj delovnih ljudi je postal že prava značilnost Slovenije. Mnogi menijo, da je Slovenija dežela polkmetov oziroma poldelavcev. Ta oznaka se je zanje resda že močno uveljavila, vendar pa se kljub temu zdi nekoliko žaljiva, kajti namiguje na polovičarstvo. Med njimi pa je kar precej takih, ki so celi delavci in še celi kmetje povrh.

Seveda pa predstavlja vsakodnevno potovanje na delo in z dela razmeroma velik napor zlasti še zato, ker je razdalja mnogokrat velika, večkrat pa so velike tudi višinske razlike. Seveda je v tem primeru velika tudi poraba časa. K sreči je razmeroma dobro organiziran avtobusni prevoz delavcev pa tudi tistih, ki se vozijo s svojimi avtomobili, je vedno več.

Danes skoraj ni kmečke družine, pri kateri ne bi bil kdo zaposlen v industriji ali v kakšni drugi nekmetijski

vrsta dejavnikov, ki jih je možno »obdelati« na različne načine. Možno jih je npr. razdeliti na dve skupini:

— v prvi so dejavniki, ki ljudi (zlasti mlade) potiskajo (silijo) iz krajev, v katerih so bili rojeni in v njih preživeli večje ali manjše število let;

— v drugi skupini pa so dejavniki, ki ljudi pritegujejo kot magneti v mesta.

V resnici gre po navadi za prepletanje obeh vrst dejavnikov, saj je le

Macesnikova kmetija pod Olševo — gozdovi pomagajo ohraniti slovenske gorske domačije

dejavnosti. Če se je zaposlil gospodar (lastnik), je pač postal polkmet, če pa je zaposlen kateri od otrok ali žena, kmetija uradno ni spremenila svojega značaja, ampak le na videz ostaja »čista.«

Za mnoge kmečke ljudi je zaposlitev v industriji ali drugih nekmetijskih dejavnostih pomenila prekinitev ukvarjanja s kmetijstvom, kakor je bilo ugotovljeno že prej. Seveda pa ni nujno, da so se vsi ti ljudje tudi takoj preselili v mesta. Običajno je preselitev sledila čez krajši ali daljši čas. To se je dogajalo in se še dogaja predvsem zaradi pomanjkanja stanovanj v mestih, vendar naj bo to omenjeno mimogrede.

KAJ VLEČE LJUDI V MESTO?

Industrija se je najprej pojavila in se tudi najhitreje širila v bližini večjih centrov — mest in jo imamo za glavnega nosilca — povzročitelja nagle urbanizacije, to je nagle rasti števila prebivalcev mest. Kasneje je s svojimi obrati — dislociranimi oddelki — začela posegati tudi v podeželski prostor, največkrat v manjše centre. S takšno usmeritvijo se je vsaj v začetku želelo pospešiti razvoj nekaterih manj razvitih območij znotraj občin in regij. Kasneje pa je takšna usmeritev postala že skoraj nujnost, kajti treba je bilo iti tja, kjer je bilo še kaj ljudi, ki so bili pripravljeni prijeti za delo v industriji.

Danes ni več področje, za katerega bi lahko rekli, da razpolaga s pomembnejšimi rezervami delovne sile. Tudi takšna znana področja, kot so Pomurje, Kozjansko, Dolenjska, so že skoraj v celoti izpraznjena.

Veliko ljudi iz teh področij (pa tudi iz drugih) se je žal zaposlilo na tujem. Odšli so seveda prej, predno je industrija prišla v njihove kraje. Danes ne odhajajo več, saj delo lahko dobijo doma. Trudimo se tudi, da bi čim več teh ljudi dobili nazaj, vendar gre to pogosto zelo težko.

Mnogokrat je bil in je še vedno edini izhod zaposlitev ljudi iz drugih jugoslovanskih republik. Tudi v tem primeru sta se ujeli potreba slovenske industrije in zlasti še gradbeništva po delavcih in potreba delovnih ljudi iz drugih republik po zaposlitvi. Za mnoga dela slovenskega človeka preprosto ni več mogoče dobiti. Število delavcev iz drugih jugoslovanskih republik se je v zadnjih letih močno povečalo, tako da postaja vedno bolj očitno, da to ne more biti usmeritev za daljši čas. Bolj kot doslej se bo treba usmeriti v takšno tehnologijo, ki ne bo potrebovala ve-

liko delavcev za svoje obratovanje, pač pa veliko znanja in spretnosti.

Slovenija je potemtakem ena izmed redkih dežel v Evropi in na svetu, ki ne pozna problema brezposelnosti, če izvzamemo tiste mlade ljudi, ki ne dobijo takoj primerne zaposlitve. Vsega skupaj je v Sloveniji zaposlenih več kot 42 % ljudi, kar je daleč nad jugoslovanskim povprečjem.

Od kmetijstva sedaj živi le še okoli 17 % Slovencev, pri čemer pa so razlike med občinami oziroma regijami še vedno precejšne. Od kmetijstva jih živi največ v pomurskih občinah (ki so po drugi strani med najmanj razvitimi občinami v Sloveniji), najmanj pa na Gorenjskem, saj npr. v občini Jesenice živi od kmetijstva le še okoli 4 % ljudi.

Seveda pa zaposlovanje v industriji in drugih nekmetijskih dejavnostih ni edini vzrok za odhajanje ljudi iz vasi v mesta. Na preseljevanje prebivalstva v slovenskem prostoru vpliva še vrsta drugih, dejavnikov. Ti dejavniki so bolj prisotni pri večjih kot pri manjših centrih, v našem primeru pri Ljubljani in Mariboru.

V teh dveh daleč največjih slovenskih mestih je skoncentriranih največ šol, zlasti tistih najvišjih (univerza) in najbolj specialnih. Isto velja za kulturne, telesno-kulturne, znanstvenoraziskovalne in zdravstvene ustanove, da vladnih in upravnih ustanov sploh ne omenjamo.

Vse to pomeni, da mesto ponuja mnogo več različnih možnosti zaposlitve in udejstvovanja pa tudi mnogo več različnih možnosti napredovanja, tudi v materialnem smislu. Zanimariti ne bi smeli še nekaterih drugih vidikov (npr. način življenja je v mestu drugačen kot na vasi in bolj privlačen, zlasti za mlade ljudi), vendar bi nas to odvedlo predaleč.

Vsi ti in še drugi dejavniki so močno spremenili in predrgučili razporeditev ljudi v slovenskem prostoru. Predvsem se je močno povečalo število prebivalcev slovenskih mest in se še

ŠTEVILO PREBIVALCEV V DESETIH NAJVEČJIH SLOVENSkih MESTIH PO REGISTRU PREBIVALSTVA V LETIH 1968 IN V JUNIJU 1979. LETA

	1968	junij 1979
Ljubljana	203.084	259.107
Maribor	114.252	128.154
Celje	33.694	38.062
Kranj	26.083	31.832
Trbovlje	16.745	16.634
Jesenice	16.804	18.312
Koper	14.971	22.058
Nova gorica	11.810	18.059
Novo mesto	11.326	14.778
Velenje	10.300	16.830
SR Slovenija	1.637.377	1.882.289

kar naprej povečuje. O tem najbolje govori naslednja razpredelnica:

Edino večje slovensko mesto, katerega število prebivalcev se je v zadnjih desetih letih zmanjšalo, so torej Trbovlje, vendar je padeč tudi tukaj zelo majhen, komaj opazen.

Daleč največ ljudi se priseljuje v Ljubljano, ki postaja za slovenske razmere že kar veliko mesto. Leta 2000 bo štela preko 400.000 ljudi. Zato bo treba v naslednjih desetletjih zaustavljati njeno rast. Ljubljanska kotlina namreč tudi z ekološkega vidika težko prenese zelo veliko število ljudi, saj je znano, da se Ljubljančani zlasti pozimi dušimo v zelo slabem zraku že sedaj. Po drugi strani pa bi prevelika koncentracija ljudi v enem oziroma dveh mestih pomenila preveliko izpraznjenost podeželskega prostora zlasti odročnejših predelov.

Da praznjenje podeželskega prostora ni iz trte zvito, najbolj zgovorno pričajo naslednji podatki. V letu 1971 je bilo v Sloveniji vsega skupaj 6037 naselij (sedaj jih je že nekaj manj), od tega se je število prebivalcev zmanjševalo v 2884 naseljih, v glavnem v najmanjših vaseh in zaselkih. V 1335 naseljih število prebivalcev niti ne pada, niti ne raste za več kot 5 %, v preostalih 1798 pa se število prebivalcev povečuje za več kot 5 % letno. To pomeni, da majhna in odročna naselja postajajo vse manjša, večja pa postajajo še večja.

KAKO NAPREJ

Urbanizacija naj bi v Sloveniji tekla, kolikor se da nanjo vplivati, po tako imenovanem policentričnem konceptu, kar pomeni, da želimo razvijati več centrov hkrati. Za takšno usmeritev smo se odločili zlasti iz dveh razlogov: — prispevati k odpravi razlik v razvitosti med posameznimi regijami (pokrajinami);

— izogniti se pretirani koncentraciji v enem oziroma dveh centrih.

V celoti naj bi v prihodnje razvijali 13 mest oziroma somestij: Ljubljana, Maribor, Celje, Koper-Izola-Piran, Novo mesto, Nova Gorica, Kranj, Jesenice-Radovljica-Bled, Slovenj Gradec-Ravne-Dravograd, Murska sobota, Ptuj, Krško-Brežice, Trbovlje-Hrastnik-Zagorje.

Seveda to ne pomeni, da se bo rast drugih manjših središč povsem ustavila. Ne. Našteta sredšča predstavljajo le ključne točke nadaljnega usmerjanja procesa urbanizacije v Sloveniji. Med seboj jih bo treba tudi čim bolj povezati, tako da bodo res tvorili trden in življenja sposoben organizem.

Tomo Štefe

KAMNIK JE NAJLEPŠI

Na tradicionalnem tekmovanju slovenskih turističnih krajev, ki ga je že enajstič organizirala Turistična zveza Slovenije, in v katerem je tokrat sodelovalo 220 vasi in mest, si je naslov najprizadevnejšega za leto 1979 priboril Kamnik, drugo mesto sta si razdelila Cerčno in Muta, tretje Bled in Velenje, slede pa jim Cerklje, Pred-dvor, Mozirje, Portorož, Rogaška Slatina, Ptuj in Bovec.

Za Kamnik je komisija, ki je izbirala, poudarila, da je to mesto, ki že tričetr tisočletja uspešno kljubuje domala vsem negativnim sopotnikom napredka. Pri tem je mišljeno domiselno in pretehtano ohranjanje stare arhitekture ter splošen videz mesta, ki se je za nadvse častljivo obletnico tako rekoč nališpalo, ne da bi se pri tem porušilo ravnovesje med starim in novim. Kamnik je mesto, ki je pred desetletji gostilo več turistov kot Bled in v katerem so tako gostinski lokali kot grajske razvaline in trate urejeni lepše kot kjerkoli pri nas.

Tudi prometno zagato rešujejo v Kamniku v skladu z ohranjanjem mestnega jedra v prvotni zasnovi, kar je nedvomno vredno vseh priznanj in posnemanja.

Cerčno je kraj, v katerem vsi domačini, od mladih do starih skrbje za svoj življenjski prostor, kar zadeva urejenost, snažnost, cvetje in zelenje, številne spomenike iz NOB. Celo rečno korito in bregova so za razliko od drugih potokov in rečic v Sloveniji vzorno čisti. Hotel Eta se kar blešči od čistoče, zato ga priporočajo vsem hotelirjem in gostom za ogled in obisk. Poleg hotela grade bazen pod streho, ne da bi motili idilike kraja in vznemirjali goste.

Tudi na Muti domačini vzorno skrbje za svoj kraj: učenci so očistili podstrešja, odvažajo smeti in odpadke, skrbje, da na javnih prostorih ni niti papirčka, gozdarji so postavili lične informativne smerokaze, turistični delavci prirejajo vzgojna predavanja in razstave.

Bled in Velenje. Prvi se je letos po sedmih letih znebil gradbenih odrov in raznih drugih prometnih ovir sredi mesta. Velenjčani so ponosni na svoje lepo mesto, vedo zakaj imajo koše za odpadke, zelenic ne uničujejo z bližnjicami, skrbno bedijo nad športnimi igrišči in spomeniki. Le umetno jezero in njegova obala jim nista v čast. Kar zadeva siceršnjo zaplankanost slo-

venskih krajev, je Velenje skoraj brez ograj, plank in betonskih meja med hišami in javnimi površinami.

Cerklje na Gorenjskem sodijo med tiste najprizadevnejše turistične kraje v Sloveniji, ki jih je zmeraj prijetno obiskati, zato klobuk z glave pred to vasjo, ki je bila vrsto let in bo še marsikomu za vzgled. In v čem je skrivnost? Gospodinje, šolarji, učitelji, lovci in ribiči, gobarji in smučarji, skratka vsi složno in ustvarjalno skrbje za svoj kraj, ne samo da cvete, temveč da se še razcveta. Kot malodane povesod med najprizadevnejšimi kraji v Sloveniji ima tudi tam najpomembnejšo vlogo domače turistično društvo.

Na las podobna ugotovitev lahko obvelja za Preddvor in Bovec: vzorno urejeni hoteli, javni nasadi, zelenice in ubranost med vsemi domačini in turističnim društvom kot gibalna sila v prizadevanjih za urejeno okolje.

(Delo)

SOČA BO PLAČALA CARINO

Na sedaj največjem severnoprimeškem gradbišču, na kraju, kjer bo že čez nekaj let stala nova hidroelektrarna Solkan, je precej živahno. Tudi zgrajeno je že veliko — toda vse, kar je sedaj vidnega, v prihodnosti ne bo bistvena sestavina energetskega objekta.

Razgibana betonska zgradba na levem bregu Soče bo namreč do zaključka del služila graditeljem, kasneje pa bo v njej našlo prostor kako gostinsko podjetje, pa kajakaši in ribiči in še kdo. Zajezena Soča bo namreč postala primerna za rekreacijo in športe na vodi.

Do sedaj je opravljena večina pripravljalnih del. Inž. Bogdan Lulik, ki je »kuhan in pečen« za to investicijo, živahno pripoveduje o tem, kako zahtevna bo gradnja. Najtežje bo prav na začetku, ko bodo potapljači praktično ročno rili proti skalnemu dnu Soče. Začeli bodo na desnem bregu in najprej gradili desno polovico prihodnjega jezua. Prvotno so nameravali strugo speljati po posebnem stranskem kanalu. Ta pa bi imel premajhen pretok — le okrog 400 kubičnih metrov — in bi ob nenadni narasli vodi lahko povzročil graditeljem precej sitnosti. Z novim načinom gradnje bo stala pretočna sposobnost po »originalni« strugi štirikrat večja in manj bo nevarnosti, da bi se zgodilo kaj neprijetnega.

Sicer pa so časi gradnje preračunani tako, da bodo izkoristili sušna obdobja, ko je gladina vode več mesecev precej nizka.

Pri gradnji dveh orjaških nosilcev hidromehanske opreme bodo uporabili

Kamniška bistrica (foto: Z. Deniša)

nekatero nove izsledke. Tako bo del stranice gradbene jame kasneje nosilec. S tem bodo prihranili precej časa, še več pa materiala. Enak bo postopek pri gradnji na levem bregu.

So pa še nekatere zanimive stvari, ki jih velja povedati sedaj. Tako je zanimiva trditev, da novo umetno jezero ne bo vplivalo na spremembo podnebja v Novi Gorici. Struga Soče je namreč strma in ozka in izhlapevna površina se v bistvu ne bo kaj prida povečala. Sicer pa bo jezero segalo do iztoka elektrarne v Plavah. Tam bo sedanja gladina Soče le malenkost višja kot je sedaj, kajti načrtovalci si niso mogli dovoliti, da bi z graditvijo nove elektrarne ovirali pri proizvodnji že obstoječo. Gladina obstoječega jezera tudi ne bo zahtevala zvišanja ceste ob njem. Na Mrzleku bo voda poldrugi meter pod cesto.

Inž. Lulik je tudi povedal, da bodo v kratkem sklenili pogodbe z dobavitelji opreme. Vsa bo domača. Turbine bo izdelal Litostroj, hidromehansko opremo Metalna iz Maribora, generatorje pa Rade Končar. Sama priznana imena torej. Razumljivo je, da bo zaradi »častnih sil« cena HE Solkan precej ugodnejša kot bi bila v primeru, da bi morali del opreme uvoziti.

Še nekaj pojasnil. Že v času pripravljanih del so okolico prihodnjega jezera obvarovali pred stranskimi hudourniki. Prestavili so tudi glavni vodovod pa telefonske linije. Ko smo že pri vodovodu, je treba povedati, da bodo med gradnjo povečali zmogljivost celotnega vodovoda Mrzlek tako, da bo preskrba z vodo zagotavljala potrebe tudi daljše prihodnosti. Graditelji bodo imeli tudi precej opravka z gradnjo podpor železniški progi.

Tistim pa, ki jih je in jih mogoče še skrbi usoda znane soške postrvi, moramo pojasniti, da bo investitor poskrbel za povečanje ribogojnice in sploh ukrenil vse, da se bo število te plemenite ribe še povečalo.

(Primorske novice)

STATVE POJO POZIMI

MARIJA CVITKOVIČ
IZDELAVA BELOKRANJSKIH
NARODNIH VEZENIN
ADLEŠIČI 3

Tak je napis na vizitki, ki jo da znancu Marica Cvitkovičeva iz Adlešičev. Tista Marica, ki edina v Beli krajini danes še tke domače platno, tista, ki si je s svojim znanjem in predanostjo stari ljudski domači obrti prislužila že trikrat najvišje priznanje

Deklica z marjetico (foto: Milenko Pegan)

na republiški razstavi domače obrti. Predstavili so jo široki slovenski javnosti novinarji najrazličnejših časopisov in revij »V Kmečkem glasu pa res še nisem bila. Mogoče zato, ker nisem kmetica — a na deželi vendarle živim,« ugiba.

V Adlešičih in okolici, pravzaprav v vsej Beli krajini so nekdanj tkali platno pri skoraj vsaki hiši. Revščina je bila, siromaštvo in še nekaj let po vojni so pele statve v kmečkih hišah. Z industrijo in boljšim zaslužkom so statve počasi izginjale, kolovrati so se umaknili na podstrehe, od tam pa se za skromne denarce selili k zbiralcem starin, v vikende, itd.

Tudi lanu še pred dvema desetletjema, ni bilo težko najti na belokranjskih njivah — danes ga poseje le še tu in tam kdo, toliko da je za vzorec. Toda Marica ima doma, na podstrehi, še dovolj povesma. Nekaj je domačega, nekaj so ji ga prodale ženske, ki

same ne tkejo več. Povesmo je izčiščen lan, iz katerega predejo. »Pa, če bi delala z računico v roki, se mi ne bi spleščalo vztrajati pri tem poslu — vendar nekateri naše delo še cenijo. Predvsem pa imam svoje delo, predenje, tkanje in vezenje sama rada. Od malega sem z njim, še v šolo nisem hodila, ko sem kot najmlajše deklice v družini že morala presti in to kodeljo, najslabšo kvaliteto lanu. Ne, to pa res ni bilo lušno. Ampak, taka je bila moja »vajeniška doba«.

Mojstrstvo je prišlo z leti, raslo je tedaj, ko je adlešički nadučitelj, znani zbiralec ljudskega blaga Božo Račič, širil med belokranjskimi ženami ljubezen in spoštovanje do narodnega blaga, krepilo se je v letih, ko je Marica učila v adlešički osnovni šoli deklice vezenje značilnih belokranjskih veznin in vzorcev, izpililo se je pozneje, ko so preko svojih deklic, hčera, tudi matere začele hoditi k Marici po svēt, kako se izveze to, kako ono — in ona jim je tudi posredovala prodajo za podjetje Dom. »Zdaj so vse, ki vezejo, že samostojne, meni pa je ostalo tkanje in delo po naročilu — za stranke. Želja po prtičih iz domačega platna, po brisačah, po prtih, po platnenih, z domačo vezeno izveznih zavesah ne zmanjka.«

Potem nas popelje v svojo sobo, kjer vise po stenah priznanja in diplome vseh vrst, komaj, da je še prostora za njeno »domačo« razstavo, za pregrinjala čez sedežno garnituro, za bogato izvezene zavese. Prt na mizi prekrije z »zalogo«, ki jo jemlje iz omare. »To je še vse naprodaj, pa se nikdar preveč ne postara,« pove Marica. Kar pokaže pozneje, je za doma — vsi prti in serveti že ničkolikokrat oprani in poškrbljeni, pa so še vedno kot pravkar izdelani. Domače platno je pač neuničljivo, več rodov »preživi« — in tudi vedno bolj moderno je.

»Tule imam pa blago za makedonske narodne noše. Za folklorno skupino Tine Rožanc jih moram izdelati trideset, vzorec in kraj so mi poslali že lani, pa se jih še zmeraj nisem lotila.« Marica Cvitkovičeva sama stke blago, ukroji in sešije nošo in, če je potrebno, jo tudi izveze. Ničkoliko folklornih skupin po Sloveniji že nosi njene noše, vedno več je naročil. Belokranjske in prekmurske ter zdaj tudi makedonske noše so njena posebnost.

Pred dnevi je Marica statve podrla, saj zdaj ni čas za tkanje — ko pride zima, tedaj pa! Ampak delo gre res počasi od rok — če ropočejo statve cel dan, stke komaj 3 m platna. Pri tem pa pojasni, da ga za moško narodno nošo potrebuje od 6 do 7 m, odvisno od velikosti. Ko pride december, januar, bodo v Cvitkovičevi hiši spet

pele statve. In iz njih bo prihajalo platno za noše, za prte, brisače, zavese. Metri in metri, v vsakem pa bodo skrite ure in ure pridnega dela Marice Cvitkovičeve.

(Kmečki glas)

IMA »ČUDEŽNI« STENMARK TUDI »ČUDEŽNE« SMUČI

Ugledni žiriški športni časopis Sport je pred dnevi objavil članek pod gornjim naslovom. Iz članka povzemamo najbolj zanimiva vprašanja in ugotovitve, saj zadevajo ne samo tega priljubljenega in uspešnega tekmovalca, temveč tudi kakovost smučí naše znane tovarne Elan.

Ali je »stoletne zmage«, ki jih je Ingemar Stenmark slavil v zadnji sezoni v veleslalomu, poleg vseh tekmovalnih in tehničnih nadarjenosti tega šveda, moč pojasniti tudi s prednostjo, kar zadeva njegove smučí? Rolf Hefti, šef švicarske moške ekipe, je prepričan: »Prav gotovo, poleg vsega drugega. Prepričani smo, da smo odkrili, v čem je bistvo. V sodelovanju s tovarnami 'naših' znamk bomo skušali izenačiti to prednost.«

Namige je Hefti dobil lani pri veleslalomu v Steinachu: »Tam je bil Stenmark po prvem teku tako daleč zadaj, ker si je izbral napačen model smučí. Ko je za drugi tek zamenjal model, je spet pustil za sabo vse druge po svoji znani navadi.«

V čem je razlika? Jürgen Schenkenbach, tekmovalni šef firme Kästle, si takšne »skrivnosti« ne more predstavljati:

Vsaka večja tovarna z vrhunskimi smučarji nenehno izboljšuje svoje tekmovalne smučí s stalnimi raziskavami. Zaradi tega so razlike kvečjemu zelo majhne. Če pomislimo, da Križaj vozi na isti jugoslovanski znamki smučí kot Stenmark in da je včasih zaostal tudi 'za več svetov', potem to samo potrjuje moje mnenje. In naposled je v zimi svetovnega prvenstva Andy Wenzel tudi premagal Stenmarka; torej sta človek in znanje tisto, s čimer je treba pojasniti Stenmarkovo premoč.«

Nekdanji tekmovalci v svetovnem pokalu, ameriški profesionalci Werner Mattle, zdaj zastopnik in »pilot« Elana, pa si prednosti v samem materialu lahko predstavljajo. Morda tele: »Imamo tekmovalne smučí s členastimi robniki in brez njih.«

Ali je treba glede na razmere iskati pravo odločitev? Šef Blizzarda Toni Arnsteiner sicer odkimava: »Da členasti robniki ne prinesejo nič, je ugotovljeno že več let.« Toda priznati

Kurent s sinovoma (foto: Stojan Kerbler)

mora: »Do Stenmarkovih smučí ni moč priti: njegov serviser jih na startu vzame iz vreče in jih na cilju takoj spet spravi vanjo. Na zmagovalnem odru se Ingemar vedno pojavi le s smučmi za trening.«

Ali pa je odločilno tole, kar omenja Mattle: »Mi ojačujemo tekmovalne smučí spredaj in zadaj s karbonom; ker je ta material sicer prožen, toda smučí hitro povrne v prvotno obliko, morda v zavojih povzroči neke vrste pospešek loka.«

Švicarski »profesor za oblačenje« Hans Hess, ki sicer ni strokovnjak za umetne snovi, je prepričan: »Karbon je material prihodnosti, z izvrstnimi lastnostmi, trden, pa vendarle prožen in mimo vsega še lažji kot so vse druge plastične snovi.«

Mattle dalje o Stenmarkovih smučeh:

»Njegova tovarna se nikoli ni odrekla lesenemu jedru — tudi ne, ko

so druge firme poskusile s plastično peno. In mnogi se zdaj vračajo k lesu.« Če k temu vzamemo še bolj kočljiv vidik spodnjih oblog, se zdi dejavnik smučí v »vojni materialov«, nenadoma še bolj v ospredju. Tudi Arnsteiner je prepričan: »V izdelavi smučí smo šele na začetku in nikakor ne, kot mnogi menijo, že kmalu na koncu razvojne poti.«

Pri vsem tem nikakor ne bi smeli pozabiti: zmag ne izbojujejo smučí — za to je v prvi vrsti potreben ustrezen tekmovalci. Nihče se ne bo mogel predati iluziji, da bo mogoče, če razkrijejo »skrivnost« smučí, Ingemar Stenmark v veleslalomu le še tak tekmovalci kot vsi drugi.

(Nedeljski dnevnik)

SLOVENSKA KOŠARICA Z ZDRAVJEM

Slovenci se prav nič ne razlikujemo od ostalih narodov, ko pospravimo iz leta v leto več umetnih zdravil. Silno radi se že zavoljo prav nedolžnega slabega telesnega počutja zaupamo tistim zdravilom, ki prihajajo iz farmacevtskih tovarn, pozabljamo pa na tista, ki nam jih na vsakem koraku ponuja narava in ki so jih poznali in zasluženo cenili naši predniki.

Vendar je v zadnjem času krenilo odločno na bolje: ljudsko zdravilstvo doživlja svojo renesanso. Nenadoma smo se ustrašili povsod prisotnih pesticidov, pretirane rabe antibiotikov in vsakršnih tablet, ki smo jih doslej tako radi goltali že ob navadnem glavobolu. Pridno smo pričeli kupovati in piti zdravilne čaje, obiskovati zeliščarje, uživati več sadja, zelenjave in hoditi v

naravo, pomladno, poletno in jesensko na sprehode in v zimsko s smučmi, predvsem s tekaškimi, ki so postale zadnja leta vabljive za mnoge Slovence.

Slovenska dežela je bogata z najrazličnejšimi zdravilnimi rastlinami in vedno več je njenih ljudi, ki jim vikendski izleti v naravo niso zgolj rekreacijsko pohajkovanje, marveč so združeni z nabiranjem gob, zelišč, borovnic, kostanja... Vedno več Slovencev tudi ve, da kamiličnega čaja ne pijemo zgolj zavoljo želodčnih težav, marveč da z njim blažimo tudi kožna vnetja in mirimo krče, da metin poparek pospešuje prebavo, pelin varuje žolčne bolnike pred napadi, črn ribez zdravi revmo in putiko, šentjanževka pa da pomaga otrokom, ki jec-ljajo, močijo posteljo ali jih je ponoči strah.

Slovenske knjižne založbe uspešno prodajajo prevode dobrih knjig o zeliščih, ki so jih spisali tuji avtorji, množé se na Slovenskem vrste zeliščarjev, ki pripravljajo čaje, tinkture in mazila, in tudi kozmetičarke poudarjajo, da so zdravilna zelišča izredno dobrodošla in učinkovita v sodobni kozmetiki.

PISANA BESEDA O ZELEH

V nekaj letih so tudi slovenski zeliščarji spisali knjige o zeleh in zdravljenju z njimi. Pred kratkim je izšel še vodnik za nabiranje in pripravo zdravilnih zelišč izpod peresa odličnega piznavalca rastlinja dr. Pavla Bohinca z naslovom *Slovenske zdravilne rastline*. V njem pravi uvodoma avtor med drugim tudi takole:

»Obenem z zdravim načinom življenja in utrjevanjem moramo poznati tista naravna zdravila, ki kot zdravilne rastline rastejo okrog nas in s katerimi se pravzaprav samo vračamo k zdravemu nagonškemu načinu prehrane — ko telesu vedno ustrežemo s tem, kar mu manjka...«

Seveda pa to ne pomeni, da se bomo zdravili le z naravnimi pripomočki, kadar nas stisne resnejša bolezen. Slovenski zeliščarji opozarjajo, da je takrat nujno prositi zdravnika za pomoč. »Ampak,« pravi dr. Bohinc, »ko se bomo pogovorili z zdravnikom in zvedeli za bistvo naše bolezni, nam bodo zdravilne rastline po vsej verjetnosti spet lahko mnogo pomagale ali vsaj pospešile zdravljenje, ki nam ga bo predpisal zdravnik, čeprav ne takoj. Verjetno bomo morali njihove pripravke uživati nekaj tednov, morda tudi mesecev, morda bo koristno od časa do časa ponoviti nekajtedensko zdravljenje.«

In še tole pribije:

»Za dolgo zdravljenje bo v večini primerov naravno zdravilo najbrž še celo bolj primerno od sintetičnega.«

Že drugo leto izhaja v Ljubljani mesečnik z naslovom *Zdravje*, ki objavlja poljudne in zelo zanimive članke mnogih domačih in tujih strokovnjakov. V njem so zadnje mesece pisali tudi o težavah, o kateri najraje molčimo — o zaprtju, nadalje o zdravljenju z grozdom, o slabi drži šolarjev, čebelji lekarni, ki je v vseh deželah tega sveta vedno bolj čislana, o bioritmu, raku, vegetarijancih, savni pa o starih izkušnjah domačega zdravljenja . . . Seveda v reviji *Zdravje* ne manjka rednih in priljubljenih najrazličnejših rubrik; to so pisma bralcev, njihovi nasveti, uredniške novice od vsepovsod, recepti za zdravo jedačo in življenje . . .

Renesanso slovenskega zdravnega zeliščarstva dopolnjuje tudi izleti v naravo. Z geslom »ljubim zdravje« gre v organizaciji revije *Zdravje* skupina petdesetih bralcev revije, ki jih zanimajo zdravilne rastline, vsakič drugam v naravo.

Najprej je bil na vrsti Črni vrh nad Polhovim Gradcem, potem so bili Gorjanci, nato so zeliščarji — amaterji obiskali Zasavje. V okviru sejma Vesela jesen v Mariboru so si tovrstni izletniki ogledali tudi tamkajšnjo vsejugoslovansko razstavo zelišč in prehodili pohorska pobočja, na katerih raste kar precej vrst zdravilnih zelj. V minuli jeseni so tudi nabirali gobe v Pomurju, oktobra lani pa so bili celo v Splitu in bližnji Marini, se tamkaj seznanili z nekaterimi prav za tiste kraje in podnebje značilnimi zdravilnimi rastlinami in si za nameček ogledali postopek stiskanja oljk v zdravo oljčno olje.

NAJMLAJŠE DRUŠTVO NA SLOVENSKEM

Zavoljo pobude zeliščarjev, ki jih je na Slovenskem vedno več, predvsem pa zavoljo vztrajnosti in upornosti poglavitnega slovenskega zeliščarja Jožeta Tomažinčiča, obstaja od minulega novembra slovensko društvo zeliščarjev kot prvo te vrste v Jugoslaviji.

Ni bilo ustanovljeno zgolj zavoljo spoznavanja zelišč, razlagajo njegovi organizatorji, pač pa predvsem zato, da bi se razvilo — tako kot kažejo primeri v številnih drugih deželah — v gibanje za zdravo življenje.

Kako dobrodošlo je to društvo, priča podatek, da je že na dan ustanovitve — bilo je to v Portorožu — šlo 100 članov, njegove vrste pa se odtlej množijo iz meseca v mesec.

Prvi predsednik društva je postal Jože Tomažinčič, ki živi v Izoli (zato

je tudi tamkaj sedež društva). Pripoveduje, da se je nekako začelo razpravljati o takšnem društvu na sestanku zeliščarjev pred osmimi leti v Zagrebu pa na podobnem sestanku pred tremi leti v Portorožu, kjer je tudi nastal iniciativni odbor.

Takole pojasnjuje Jože Tomažinčič vlogo društva:

»Preverjali bomo svoje vrste, obracunavali s šarlatani, izmenjavali izkušnje in se izpopolnjevali. Pričakujemo, da se nam bodo pridružili tudi zeliščarji iz drugih republik. Največ je za naše društveno delo zanimanja med Bosanci . . .«

Članom bo društvo organiziralo tudi redna strokovna predavanja, v toplih mesecih pa izlete v naravo, ki naj izzvene kot združitev prijetnega s koristnim; nanje že zdaj vabijo učence višjih razredov osnovnih šol.

»Od mladih nog je treba začeti z usmeritvijo — in ne obratno,« pravi Jože Tomažinčič. In sploh je prepričan, da je treba med ljudmi širiti ideje naravnega življenja. Kot zeliščar, ki je dobro znan zavoljo svojih izdelkov pa znanja po vsej Jugoslaviji, od Jesenic do Djevdjelije, priporoča slehernemu človeku, da pojé dnevno 3 do 4 stroke — česna. Česen je namreč odlično sredstvo pri prehladih, za grlo, želodec, pospešuje krvni obtok . . .

Bo že držalo, saj tudi sloviti francoski zeliščar Maurice Mességué zatrjuje, da vsebuje česen močne antibiotike, in izjavlja glede na svoje dolgoletne izkušnje, da je povsod tam, kjer je našel česen, našel tudi zdravje. In obratno, tam, kjer je našel zdravje, so jedli česen . . .

ZELIŠČNE TOPLICE V JUGOSLAVIJI

Slovenija gre na področju zeliščarstva še dalje: ustanavlja prve zeliščne toplice v državi, za katere bo prav poiskati zglede v Franciji, v mestecu Fleurance.

Zeliščar Maurice Mességué je namreč iz tega mesteca na francoskem jugu, kjer je tudi župan, napravil nekakšen otok, zelenico miru in zdravja, sredi onesnažene Evrope, kjer bi naj živel človek v idealnem sožitju z naravo. To mestece je zaslovelo po vsej Franciji in tudi izven nje: ker lahko tamkaj kupite meso od živinčet, ki jih ne krmijo z umetnimi krmili, kokoši, ki zrastejo le ob naravni piči in nosijo potemtakem zdrava jajca, pa poljščine, ki jih ne gnojé z umetnim gnojem.

In kot je Fleurance postal čez noč turistično mestece, v katerega romajo ljudje iz vse Francije in tudi Evrope in kupujejo tamkaj pri branjevcih in trgovcih naravna živila, bi naj bila to

na Slovenskem vas Fara na Kočevskem.

Zamisel o možnostih tovrstnega razvoja kolpske doline se je porodila slovenskemu zeliščarju Ivanu Maršiču s Škofljice pri Ljubljani, ki so mu otroška leta tekla v Jakšičih v zgornji dolini Kolpe.

Tu bi naj zgradili sanatorij, v katerem bi se naj bolniki zdravili z zeliščnimi masažami, kopelmi in zdravili, prirejenimi iz zelišč. V okviru toplice bi naj bila tudi bazen in kuhinja s prav posebnim — zdravim — jedilnikom. Sanatorij bi naj poimenovali po Maršičevem očetu Ivanu, ki je bil tudi zeliščar in je padel leta 1942 kot partizanski prvoborec.

Denar za gradnjo bo — delno — prispeval Ivan Maršič, nekaj ga bodo primaknili tamkajšnji prebivalci, za pomoč pa bodo zaprosili še novomeško tovarno zdravil Krko.

Ob toplicah bo potrebno zgraditi hidroelektrarno in postaviti kolektor za zbiranje sončne energije, strokovna pomoč pa bo prihajala z Inštituta za hmeljarstvo in pivovarstvo v Žalcu, kjer so s križanjem doslej vzgojili že več kot 250 zdravilnih rastlin.

Vse to naj bi se pričelo že letošnje pomlad: kmetje bodo zasejali prve njive z zdravilnimi zelišči . . . Doslej zapuščeno zemljo bodo spremenili v gojišča zdravilnih zelišč in le-ta tudi pričeli predelovati v zdravilne čaje, tinkture in mazila.

Hkrati so ob Kolpi sklenili, da v prihodnje ne bodo več škropili posevkov s pesticidi, ki škódujejo zdravju, živino, perutnino in prašiče pa bodo redili le z doma pridelanimi krmili brez umetnih kemičnih dodatkov.

V kraju bi naj bila na voljo gostom v gostilnah le domača in zdrava jabolka, krompir, perutnina, skratka — zgornja dolina Kolpe bi naj postala nekakšen rezervoar zdravja, kjer bi si človek lahko z zdravo prehrano krepil telo in duha, to pa bi naj omogočila zelo človeška in zdrava oblika turizma.

V dolini zgornje Kolpe bomo torej imeli prav kmalu slovenski center za »vrnitev k naravi«, kajti sodobna medicina le ni vedno kos boleznim sodobnega človeka. Nasprotja med šolsko in ljudsko medicino so le navidezna: obe imata svoj pomen in se dopolnjujeta v skupnem hotenju pomagati človeku, da bo dolgo živel, ne le zdravo, temveč predvsem zadovoljno in z veliko osebne sreče, so med drugim zapisali člani iniciativnega odbora prvih jugoslovanskih zeliščnih toplic.

Slovenska košarica z zdravjem bo potemtakem bogatejša za načrtovano gibanje za zdravo življenje.

Jagoda Vigele

Slovenski kozolci (foto: Milan Kumer)

Tovarna Elan v BEGUNJAH uresničuje zelo ambiciozen plan proizvodnje in izvoza. Polovico svoje proizvodnje izvozi Elan v 36 dežel in kar 80 odstotkov je smuči. Elanove smuči so se uvrstile med najbolj znane po svetu. S proizvodnjo 700 parov smuči v minulem letu je Elan zasedel tretje mesto v Evropi.

Ko so v CELJU ob koncu 7. tedna domačega filma podelili Badjurove nagrade za najboljša slovenska filmska dela, je zlato plaketo prejel režiser Vojko Duletič za svoj film Moja draga Iza. Za ta film pravijo kritiki, da združuje sporočilno jasnost in ustvarjalno disciplino.

Samo v dveh lanskim mesecih so v tovarni asfalta v ČRNUČAH proizvedli 440.000 ton asfaltne mase in

jo razposlali do 100 km daleč po vsej Sloveniji. Slovenija ceste načrtujejo predvsem zaradi povečanega obsega del pri gradnji ljubljanskih obvoznice v bližnji prihodnosti še eno tovarno asfalta na jugu Ljubljane z zmogljivostjo 100 ton na uro.

Pevski zbor delavsko prosvetnega društva Svoboda GABERJE pri Celju je praznoval 60-letnico svojega delovanja. Ustanovili so ga napredni delavci intelektualci in je že od začetka imel 60 članov.

V GRMOVJU, poleg dotrajale graščine, nedaleč od Celja, so odprli nov, sodoben in lepo opremljen dom za ostarele, v katerem je našlo svoj novi dom 160 ljudi. Vendar bi na celjskem področju potrebovali prav kmalu še najmanj 290 postelj. Tej številki se

bodo bistveno približali še s sanacijo doma upokojencev v Novem Celju, v katerem bo ostarelim na voljo 110 postelj.

Hribovska vasica GOZD pod Kriško goro je dobila povečano in prenovljeno planinsko zavetišče v Gozdu. Zavetišče je postalo priljubljeno shajališče kriških planincev in počivališče za številne druge planince na njihovi poti na Kriško goro, Storžič in sosednje vrhove.

Eden največjih izvoznih poslov, ki ga je pred štirimi leti sklenila Iskra v KRANJU, je bila pogodba s Sovjetsko zvezo. Po njej je Iskra pričela graditi mednarodno tranzitno elektronsko telefonsko centralo v Moskvi za poročanje z olimpiade. Od takrat potekajo dela nepretrgano v treh izmenah, nadzorujejo pa ga Iskrini strokovnjaki. Konec leta so opravili tehnični pregled in pričeli vključevati kanale v poskusni promet.

V LEMERJU obnavljajo vaški dom, ki so ga namenili kulturnim dejavnostim. Povečali so oder in ostreže in posodobili dvorano. Vaščani so doslej poleg prostovoljnega dela prispevali tudi les in poskrbeli za prevoz gradbenega materiala.

V začetku aprila bo v LJUBLJANI in CELJU 4. balkanski filmski festival. Na njem bodo sodelovale kinematografije Albanije, Bolgarije, Grčije, Jugoslavije, Romunije in Turčije.

V LJUBLJANI je Mitja Ribičič izročil visoko odlikovanje — red dela z rdečo zastavo — opernemu pevcu Ladku Korošču, s katerim ga je odlikoval predsednik Tito ob njegovi 60-letnici za izredne zasluge na področju operne umetnosti.

Tovarna zdravil Lek v LJUBLJANI bo pričela v naslednjih letih graditi tovarno zdravil v Čeljabsku v Sovjetski zvezi. S predstavniki Leka se je namreč v času svojega nedavnega obiska v Sloveniji pogovarjala sovjetska delegacija in sklenila dolgoročno sodelovanje s slovensko farmacevtsko industrijo.

Slovenska skupščina je v LJUBLJANI sprejela odlok o soglasju k predlogu predsedstva Jugoslavije, da se začne postopek za spremembo zvezne ustave. Predlog je pomemben korak na poti ustavno-pravnega uresničevanja pobude predsednika Tita o kolektivnem delu, povečani odgovornosti in korak na poti nadaljnje demokratizacije družbenopolitičnih odnosov.

Univerza v LJUBLJANI je v zadnjih osemnajstih letih dobila 1.024 doktorjev znanosti, v celotnem obdobju obstoja univerze pa je bilo promoviranih skupno 1.341 doktorjev znanosti. Največ doktorjev znanosti je z družboslovnega področja, ki mu sle-

dita naravoslovnomatematično in medicinsko.

Na Delavski univerzi v LJUBLJANI so uvedli že tudi pouk kitajščine, skupaj z ljubljansko RTV pa pripravljajo kompletne kasete 2000 S za jezikovne tečaje slovenščine, namenjene zainteresiranim v Jugoslaviji in tujini. Kompleti 2000 S (12 kaset magnetofonskega traku in spremno pisano gradivo) so na voljo za tečaje nemščine, angleščine, italijanščine in francoščine, razmišljajo pa tudi o tečajih ruščine in španščine.

Del Iskre v LIPNICI pri Kropi, ki izdeluje števec, je v zadnjih letih doživel izreden gospodarski razvoj. 350-članski kolektiv izvozi letno za 2 milijona dolarjev. Pred nedavnim so podpisali šestletno pogodbo s firmo SCI iz Mehike; v naslednjih štirih letih ji bodo poslali 200.000 števec-pogovorov v vrednosti 1,800.000 dolarjev.

Predstavnik italijanskega ministrstva za industrijo in trgovino je v NOVI GORICI podelil priznanja za kakovost in ustrežljivost. Med številnimi nagrajenci so tudi trije Slovenci iz Beneške Slovenije in gradbeno podjetje Gorica iz Nove Gorice. To priznanje podeljuje že 11 let organizacija za napredek in marketing iz Milana. Gradbeno podjetje Gorica je prejelo priznanje za izjemno hitro in kakovostno delo na področju Furlanije in Beneške Slovenije po potresu leta 1976.

Morska biološka postaja v PORTOROŽU je proslavila deseto obletnico delovanja. Ta pomembna raziskovalna ustanova, ki deluje v okviru inštituta za biologijo univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, se je razvila v ustanovo mednarodnega pomena. Na njej delajo tudi številni zunanji sodelavci.

Na 14. svetovnem prvenstvu ter na tretjem svetovnem festivalu koktajlov kot tudi na 27. svetovnem kongresu barmanov — vsi so bili v PORTOROŽU, organiziralo pa jih je slovensko društvo barmanov — je bil v zmagovalni ekipi tudi Slovenec Janez Kozar iz Portoroža. Jugoslovanska ekipa je tokrat prvič postala svetovni prvak.

Radenska iz RADENCEV je skupaj z ljubljansko Emono ustanovila na Dunaju skupno mešano družbo. Le-ta bo skrbela za prodajo slatine, brezalkoholnih pijač in Emoninega blaga na tujem trgu, predvsem v Avstriji in ZR Nemčiji. Prek mešane družbe na Dunaju bosta Radenska in Emona širili tudi svojo turistično dejavnost.

V SEŽANI so se odločili za gradnjo velikega kulturnega centra, ki naj bi

postal središče kulturnega in družbenega življenja sežanske občine. Ob tem pa ne pozabljajo na okoliške kraje. Tako bodo v Divači uredili knjižnico, v Senožečah kinodvorano, v Brkinih pa kulturni prostor. Nadaljevati nameravajo tudi z obnavljanjem kulturne dediščine, v Štanjelu na primer, v Dolenji vasi pa bodo obnovili turški stolp.

Mešani pevski zbor Svoboda II v TRBOVLJAH, ki šteje 45 članov in članic, je obhajal 25-letnico svojega delovanja. Jubilej so proslavili pod vodstvom svojega dirigenta prof. Staneta Ponikvarja s celovečernim koncertom narodnih in umetnih pesmi.

Delavci gradbenega podjetja Gorica v TOLMINU pridno gradijo novo tolminsko pekarno. Tolminci in prebivalci okoliških vasi upajo, da bodo iz nje že letos pripeljali prve štruce in žemlje.

V TRNOVSKI VASI blizu Ptuja bodo pričeli v kratkem graditi novo osnovno šolo s štirimi učilnicami, telovadnico in namenskim prostorom. Precej denarja bodo zanjo prispevali vaščani, lotili pa se bodo tudi gradnje novega kulturnega doma, v katerem bo tudi oder za prireditve.

V VELIKI POLANI so slovesno proslavili otvoritev nove osnovne šole in vrtca. Trak je po končanem kulturnem programu prerezal velikopolanski rojak in pisatelj Miško Kranjec in tako izročil namenu poleg vrtca še 16 učilnic, telovadnico, kuhinjo in večnamenski prostor.

V VELIKI POLANI pa je tamkajšnje Krojaštvo, ki se je združilo z Delozo iz Zagorja ob Savi, postavilo novo proizvodno dvorano. V novem prostoru že dela 50 delavcev.

Tovarna pohištva Alples iz ŽELEZNIKOV, eden največjih proizvajalcev pohištva v Jugoslaviji, je spet dosegla pomemben uspeh. Na velikem pohištvenem sejmu v Beogradu je strokovna žirija podelila Alplesovem pohištvu z nazivom Ljubljana drugo najvišje priznanje — srebrni ključ. To pohištvo bo na jugoslovanskem trgu že letošnjo pomlad.

Predsednik SFRJ Josip Broz Tito je odlikoval FRANCA ŽUGLA za izredne zasluge in uspehe pri delu, ki jih je dosegel kot aktivni družbenopolitični delavec in dolgoletni tajnik Slovenske izseljenske matice v Ljubljani. Franc Žugel je prejel red dela z rdečo zastavo.

osebnosti

Najvišjo jugoslovansko nagrado — nagrado AVNOJ, ki jo podeljuje poseben odbor za ustvarjalnost in delo splošnega pomena pri razvijanju SFRJ sta prejela tudi dva zaslužna slovenska znanstvenika: akademik dr. SVE-TOZAR ILEŠIČ za delo na področju geografskih ved in dr. DOLFE VOGELNIK, utemeljitelj nove jugoslovanske statistike.

Ob tej priložnosti je dr. Ilesič dejal: »Skušal sem v jugoslovanskem merilu utrditi koncept geografske znanosti,« dr. Vogelnik pa: »Pomembnega priznanja družbe za svoje dosedanje štiridesetletno delo sem se prijetno razveselil...«

V okviru proslav 60-letnice univerze v Ljubljani je bila tudi promocija častnih doktorjev — priznanih slovenskih znanstvenikov in družbenopoli-

Vida Tomšič

tičnih delavcev. Diplome častnih doktorjev so prejeli: akademik dr. ANTON KUHELJ za izjemne zasluge pri razvoju tehničnih in prirodoslovnih ved, zlasti na področju teoretične in tehnične mehanike, dr. JANEZ MILČINSKI za pionirsko, izvirno in bogato publicistično delo na področju sodobne sodnomedicinske misli in dejavnosti, medicinskega izvedeništva, etike in deontologije na Slovenskem, dipl. pravnica in redna prof. pravne fakultete VIDA TOMŠIČ za izjemne dosežke pri graditvi socialističnih in samoupravnih družbenih odnosov in dr. ANTON VRATUŠA za izjemna dela s področja političnega sistema socialističnega samoupravljanja, svetovnega socializma in neuvrščenosti.

S R C E O S T A N E

Poleti se pri Lojzetu kar nabirajo vrste, znanci in prijatelji prihajajo med dopustom ali vožnjo na morje poizvedovat: se izplača vrnitev? Prihajajo in obljublajo: drugo leto se »za gvišno« vrnem tudi jaz... Redki so zvesti obljubi, a Lojze razume: če se vračaš, moraš vedeti, kam.

Kam — to pa je vse, so tiste domače korenine, ki jih človek ne zna iztrgati iz sebe, je beseda, ki po naše zapoje, so navade, ki si jih na tujem kdaj zakopal vase, je rodna zemlja. Kaj bi povedal več?

Vedeti, kam, je naučiti se, kam. Učiš pa se vse življenje.

TRMA ZA DESET LET

Junija 1976 se je vrnila Tertinekova družina iz švedskega Göteborga. Vsi štirje kratkohlačniki (prvi bi bil morda že malce užaljen), Simon, An-

dreja, Beno in Klemen so se rodili na tujem. No, med deset in polletnim »stažem« na Švedskem je ata Lojze vsaj po mamu skočil domov. Dolgo prej sta se že poznala in si ne bi mogel misliti druge neveste...

Na Švedskem so rasli otroci in v Mariboru je rasla hiša. Počasi; ob tolikšni družini težko ostane kaj večjega še za zidove. Še zdaj ni čisto taka, kot bi morala biti, nekaj sob še čaka. A glavno, da je streha nad glavo. Na nizki stavbi poleg stanovanjske hiše je napis: Alojz Tertinek, avtokleparstvo. Dela ne zmanjka. Tri leta že, odkar stoji, je delavnica »mala norišnica«. Žena je kar doma, z otroki je preveč dela. Ampak zato mora Lojze tako krepko poprijeti, da »pride za dve plači«.

Kaj ga je zvalo na Švedsko?

Malo naključja in malo trme.

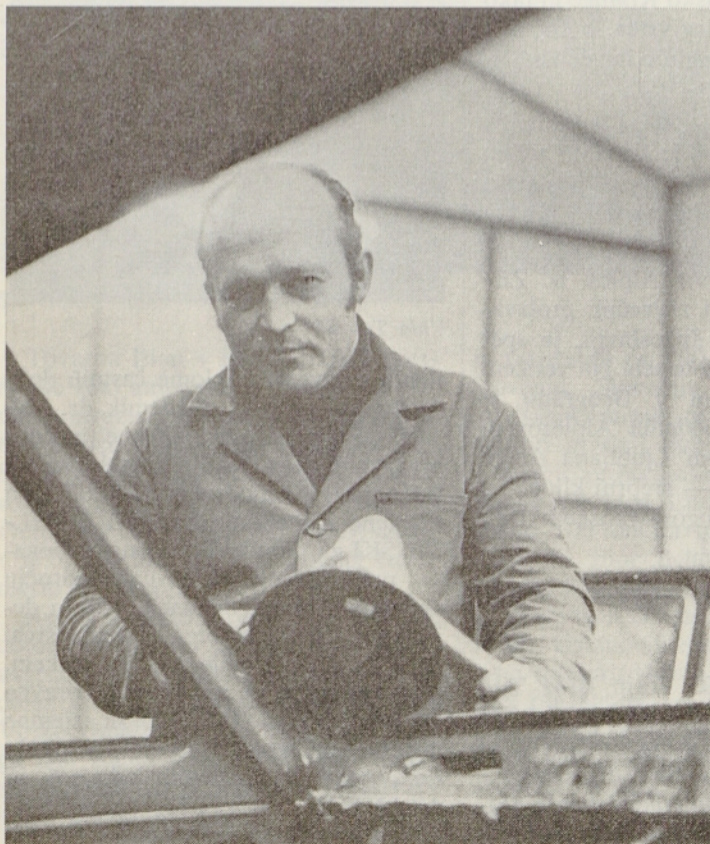
V mariborski tovarni avtomobilov

je bil v službi, ko je srečal znanca in prislunil besedam: preprosto je, priti na Švedsko, vzameš potni list in greš. Pa ga je zamikalo.

Šel je kar sam, kolega potem menda »punca ni pustila«. Kupil je povratno vozovnico, vzel nekaj dni dopusta in šel pogledat, kako je v resnici. Pa še dva Mariborčana je k sreči poznal tam gori, naslova je vedel in poiskal tam zatočišče za prve dni. Tako rožnata kot obljube, resničnost sicer ni bila — »naših je bilo že polno na Švedskem, po klopeh in na postaji so spali«, vendar je trmasto vztrajal. Povratna vozovnica je šla rakom žvižgat...

Prva sreča se je nasmehnila po desetih dneh: služba v ladjedelnici in stanovanje na preurejeni ladji v pristanišču. Pred tem še varilski tečaj in je bilo.

Kako je bilo?

Lojze Tertinek, povratnik s Švedske: »Lepo je biti doma, kljub vsem težavam...« (foto: Danilo Škofič)

Kar trdo je treba delati — družina ni ravno majhna. Na sliki so trije od skupno štirih Tertinekovih otrok

DOMA

Nič kaj prijetno, težko delo ob težkih pogojih. Dvajset, petindvajset stopinj pod ničlo in delo, ki ga nisi vajen. Sam led in mraz. Zaslužek pa komaj tolikšen, da je bilo za stanovanje in hrano. A beseda da besedo, kdor vpraša, zmeraj kaj izve in tako se je namerilo, da ga je po 6 mesecih zaneslo v tovarno Volvo. Tam pa lepo po stopničkah: montaža blatnikov in vrat v karoseriji, zatem po letu dni učenje v avtokleparski delavnici (nekaj »krivde« pri tem ima bratranec avtoklepar, ki je prišel v Göteborg leto dni za Lojzetom), štiri leta avtokleparjenja, uspešno opravljena večerna dopisna obratovodska šola in še delovodski tečaj.

Jezik?

No, pol leta pa je šlo. Tako je šlo, da je še drugim našim delavcem lahko kaj pojasnjeval in jim bil za tolmača.

EDINA DVA S STROJEM

Parcelo, kjer naj bi se dvignila hišica, je kupil že leta 1969. In šele čez štiri leta, ko je odpovedal službo pri Volvu, se je odločil za samostojno avtokleparjenje in je začel tudi zidati. Le da se ni obneslo: tam vlaganje v delavnico, tu vlaganje v hišo. Kaj storiti?

Prodal je delavnico in jo mahnil nazaj v Volvo.

Tačas se je družina že krepko povečala, tretji je prijoval na svet, prejšnje prizadevanje pa je bilo poplačano vsaj z dobrim delovnim mestom in dobrim zaslužkom: tri mesece po vrnitvi je Lojze že zasedel mesto delovodje. Še žena je prišla za njim v fabriko, potem ko je pustila delo v tovarni ribjih konzerv. Le da je po rojstvu tretjega otroka zamenjala službo za kuho, pranje in skrb za naraščaj.

Kar velika družina, sploh velika za tuje in tudi za naše razmere . . .

Ja, velika. Pa ostajajo Švedi v poprečju — kot mi Slovenci — pri dveh otrocih, četudi se je vsaj v 70 letih zaradi raznih olajšav pri davkih in drugih ugodnostih izplačalo imeti veliko otrok. Alojzu bi se to poznalo, ko bi živel v modernem dragem stanovanju; ampak so Tertinekovi stanovali poceni, v hišniških prostorih in je moral oče Lojze seveda tudi skrbeti za red v hiši. Plače je imel sicer vedno toliko, da ga olajšave niso »doletele«. Toliko pa spet ne, da bi s tistim denarjem z lahkoto zidal doma in preživljal družino na Švedskem. Zato je vse do odhoda v domovino v popoldanskih urah še vedno honorarno kleparil. Plača pa je šla za življenje . . .

Daleč na tujem se spomin na domačo zemljo in domačo besedo še bolj prime srca. Še kako je Lojze pomagal pri ustanavljanju slovenskega društva dr. France Prešeren v Göteborgu — le predsednik ni hotel biti: politični položaj je bil takrat malce zamotan in meščansko kapitalistična stranka v mestu ni hotela priskočiti na pomoč. Zato pa je bil predsednik nadzornega odbora in nekakšna tajnik »deklica za vse«: z ženo sta daleč okrog edina imela pisalni stroj pa so se dolžnosti kar vrstile — korespondenca, dopisi, članki za Slovenski koledar in Rodno grudo (dobro se še spomni Mile Šenkove), povezava s slovenskim društvom v Stockholmu, skrb za plakate . . .

Ja, seveda, pa knjižnico je ustanovil, čisto iz osebne pobude; ne moreš biti brez domače knjige in njemu je bila domača beseda vedno pri srcu, doma ni bilo nikdar slišati švedščine. Največ knjig je bilo kupljenih pri ljubljanski Mladinski knjigi, 600 pa jih

je podarila tudi kulturna skupnost iz Maribora. Počasi se je nabralo.

NI VSE ZLATA JAMA

Zaradi otrok, pravzaprav zaradi Simonaso se vrnilo Tertinekovi domov, četudi bi bilo bolj praktično zaradi denarja ostati še kakšna tri leta. A fant je moral v šolo — huje kot na začetku ga je trgati iz navajenosti, ko stvar že steče.

Ni enostavno prekiniti z nečim in pričeti z novim?

Ni enostavno, posebnih težav pa tudi ni bilo. No, malce pri Simonu, ker je težko kar čez noč švedsko izgovorjavo preleviti v brezhibno slovenščino. Pa tudi potožil je deček včasih, da so tukaj tovarišice prestroge . . .

A vse rabi svoj čas. Danes pravi Simon, da ne bi šel nazaj. Kvečjemu »samo malo«. Pogledat in domov.

In mama?

Mama tudi ne, razen ko jo prime jezica zaradi milijona in pol prispevka za mestno zemljišče, ki ga je treba plačati za dve leti nazaj, ali ko pride iz trgovine z majhno vrečko in napol prazno denarnico.

Lojze se zaradi tega niti ne jezi. Včasih pa se začudi; pravi, da je bil pač navajen večjega reda. Tu pa ti o nekaterih rečeh nihče ne ve kaj natančnega povedati: tri leta ima že obrt, a mu še danes niso vse reči jasne. Saj je v zakonih vse napisano, vse zbrano, toda razloži ti lahko eden tako, drugi drugače. Sicer pa — v desetih letih res ni mogoče doseči, kar so drugi dosegali desetletja. A to so nepomembne malenkosti — če bi kaj veljale, ne bi hodil nazaj. Rad porече prijateljem in znancem: če iščeš zlato jamo, če gledaš samo z ekonomskega stališča, če so ti hiša kot dvorec, jahta in kup denarja sreča in smisel življenja, potem ostani. Zlato jamo najdeš gori prej kot tu — a kaj bi človek le z njo?

Korenine so samo doma. Drugače je, ni treba opazovati, kako se v drugi, tretji generaciji počasi izgublja domovina, kako ostaja le to, kar ti o njej povedo. Ostajajo domača imena, a tujina je korenine že načela. Saj prihajajo mladi s tujega domov na izmenjalne obiske, pridejo skupine na Švedskem rojenih skoraj odraslih otrok in občudujejo . . . Toda pogovarjajo se švedsko, mislijo že po švedsko. Ni vsem rodna zemlja toliko časa tako globoko v krvi. In ni bil redek prizor v Göteborgu: na odru recitacija v slovenščini, v garderobi čebljanje po švedsko . . .

Lojze pa ve, zakaj je ves čas vztrajal pri slovenski govornici v domačem krogu. Nekaj domovine moraš ohraniti. Sicer nisi ne tič ne miš. Životariš.

Jelka Šprogar

Slovenska izseljenska matica se je v dogovoru z organizatorjem tradicionalnega izseljenskega piknika, skupščino občine Škofja Loka, odločila, da bo odslej izseljenski piknik, največje vsakoletno srečanje slovenskih izseljencev, ki so na obisku v domovini, vsako prvo soboto v juliju. Doslej je bil izseljenski piknik vedno 4. julija, ki ga v Jugoslaviji praznujemo kot dan borca, obenem pa je to tudi ameriški državni praznik, dan neodvisnosti. Ker je ta dan tudi vrsta drugih prireditvev v številnih krajih po vsej Jugoslaviji, se zaradi tega marsikdo ni mogel udeležiti izseljenskega srečanja v Škofji Loki. S prestavitvijo piknika na prvi julijski konec tedna bo omogočen obisk te osrednje slovenske izseljenske prireditve še večjemu številu ljudi.

V Škofji Loki se torej letos dobimo v soboto, 5. julija!

MANJŠA SMUČIŠČA V SLOVENIJI

V bližini Vrhnike je smučišče na ULOVKI. Prenočišče je v 25 sobah v hotelu Mantova na Vrhniki 55; enoposteljna soba brez kopalnice velja 163 dinarjev, dvoposteljna brez kopalnice pa 226 dinarjev.

Nad Logatcem je smučišče z vlečnico, ki je dolga 600 m, za vožnjo z njo pa bomo odšteli 20 dinarjev.

Prenočišča nudi logaški penzion Krpan; v njem velja dvoposteljna soba brez kopalnice 200 dinarjev, polni penzion pa 228 dinarjev.

Lepo so urejena tudi smučišča na STAREM VRHU nad Škofjo Loko, ki so na nadmorski višini od 950 do 1208 metrov, imajo tri žičnice, dvosedežnico in dve vlečnici.

Prenočišča ponujata škofjeloška hotel Transturist B kategorije in penzion Krona. V prvem velja polni penzion v enoposteljni sobi 280 dinarjev, v dvoposteljni 235 dinarjev, v Kroni, ki je D kategorije, pa je polni penzion v prvem primeru 180 dinarjev, v drugem pa 165 dinarjev.

Dnevna vozovnica za vse vlečnice in žičnice velja 100 dinarjev, dnevna hotelska vozovnica pri bivanju več kot tri dni 90 dinarjev, poldnevna pa 70 dinarjev. Otroci do 10. leta starosti imajo 50 odstotkov popusta pri vozovnicah s točkami (1 točka je 1 dinar).

PRIREDITVE V SLOVENIJI

• Opozoriti velja na nekaj marčevskih prireditvev. V začetku me-

ZIMSKO POHORJE

Na MARIBORSKEM POHORJU je snega dovolj še tudi v marcu, odkar pa je pri spodnji postaji Pohorske vzpenjače nov hotel Habakuk, ki se mu je na Arehu pridružil hotel Areh, je na voljo tudi precej več prenočišč kot jih je bilo doslej.

Od 1. januarja 1980 veljajo nove cene: v hotelu Habakuk boste za sobo z zajtrkom in eno posteljo plačali 350 dinarjev, za dve postelji in zajtrk 500 dinarjev, polni pension velja za enoposteljno sobo 450 dinarjev, za dvoposteljno pa 400 dinarjev.

V hotelu Areh so cene nekoliko drugačne: enoposteljna soba z zajtrkom velja 305 dinarjev, dvoposteljna pa 490 dinarjev, medtem ko bo treba za polni penzion v sezoni s snegom odriniti za osebo — ne oziraje se na število ležišč v sobi — 355 dinarjev, penzion izven smučarske sezone velja za osebo le 305 dinarjev.

In še pglavitne cene vzpenjače: enosmerna vozovnica za odraslega velja 25 dinarjev, povratna 40 dinarjev, za otroke od 6. do 10. leta enosmerna 15 dinarjev, povratna pa 25 dinarjev.

Dnevna karta velja na Ribniškem

Pohorju 60 dinarjev, penzijski gostje bodo za dnevno karto na Arehu (brez vštete vzpenjače) plačali 50 dinarjev.

Naj vas opozorimo še, da je na Mariborskem Pohorju smučarska šola, lahko pa si tudi izposodite smučarsko opremo.

Smučati je prav prijetno tudi na Rogli. Prenočišče z zajtrkom velja v enoposteljni sobi v hotelu Dobrava v Zrečah 280 dinarjev, v dvoposteljni 200 dinarjev, polni penzion v prvem primeru 320 dinarjev, v drugem pa 300 dinarjev. Smučarski avtobus odpelje izpred hotela Dobrava ob 9. uri in se vrača z Rogle med 16. in 17. uro. Iz Zreč do Rogle je 17 km.

Na Rogli so tri vlečnice — 1050, 550 in 200 m. Dnevna karta velja za odrasle 100 dinarjev, za otroke 70 dinarjev, poldnevna za odrasle 80 dinarjev in za otroke 50 dinarjev, medtem ko je treba za tedensko karto odšteti 500 dinarjev.

Tudi na Rogli si lahko izposodite smučarsko opremo, v hotelu Dobrava pa vam dajo za kosilo tudi bone, ki jih izkoristite na Rogli.

CENE POSTELJE V SPALNIKIH JŽ

Od junija 1979 dalje so v veljavi nove cene za uporabo postelj v spalnikih Jugoslovanskih železnic. Objavljamo jih v dinarjih.

K postelji SINGLE in k postelji DOUBLE je potrebno kupiti vozno karto 1. razreda, k postelji TOURISTE pa vozno karto 2. razreda.

RELACIJA OD — DO	SINGLE cena postelje v enoposteljnem oddelku	DOUBLE cena postelje v dvoposteljnem oddelku	TOURIST cena postelje v troposteljnem oddelku
LJUBLJANA—BEOGRAD	597,00	290,00	200,00
MARIBOR—BEOGRAD	597,00	290,00	200,00
LJUBLJANA—SPLIT	597,00	290,00	200,00
LJUBLJANA—PLOČE	640,00	320,00	220,00
LJUBLJANA—STUTT GART	1.215,00	608,00	405,00
LJUBLJANA—SARAJEVO	607,00	290,00	210,00
MARIBOR—SPLIT	597,00	290,00	200,00
MARIBOR—SARAJEVO	607,00	290,00	210,00
KOPER—BEOGRAD	640,00	320,00	220,00

seca bo na KRVAVCU turistični veleslalom, v LJUBLJANI mednarodni sejem strojev in opreme za konfekcijo in trikotažo, v RADOVLJICI srečanje pevskih zborov Gorenjske, v ČRNOM-LJU, na VINICI in v SEMIČU pa se bodo na reviji pevskih zborov zbrali pevci iz 19 slovenskih, hrvatskih in bosanskohercegovskih občin.

• 16. marca bo v SORICI Groharjev veleslalom, 21. in 22. marca bo v PLANICI tekmovanje v smučarskih skokih za svetovni pokal, konec meseca pa bo LJUBLJANA gostiteljica

19. mednarodnega sejma blaga za široko potrošnjo, orodja in opreme za šport in turizem pod nazivom Alpe-Adria.

JUGOSLOVANSKA TURISTIČNA PREDSTAVNIŠTVA

AVSTRIJA

Jugoslawische Fremdenverkehrswerbung

1010 WIEN, Mahlerstrasse 3

Tel. 52-54-81, teleks 12160 JATAIR A

Telegram: JUGOTUR

Österreich

predstavnik: Mario Caruzzi

BELGIJA

Office National du Tourisme Yougoslave

1000 BRUXELLES, Rue Royale, 103 c (Hôtel Astoria)

Tel. (02) 219-08-95, teleks 25040

ASTORIA BRU B,

Belgique

predstavnik: Slavoljub Mihajlović

Bohinjsko jezero, cerkva sv. Janeza

(foto: Janez Klemenčič)

Prosil bi, da kaj napišete o Preloki v Beli krajini, ki stoji čisto na hrvaški meji ob Kolpi, 18 kilometrov od Črnomlja. To je moja rojstna vas, nikdar pozabljena.

Frank Starešinič, Ottawa, Kanada

Ko se z avtomobilom pripelješ do vrha Gorjancev, praga Bele krajine, in če se vse to dogaja še lepega jesenskega dne, potem ostrmiš, osupneš ob tej simfoniji lepote, jesenskih barv. Bela krajina toplo sprejme vsakega popotnika.

Vinica. V oktobrskem soncu so okna odprta, mladež s šolskimi torbami čaka na avtobus, trg je kot čebeljnjak.

»Ja, vem, kje je Preloka,« odgovori

P R E L O K A

šolar, ki ga vprašam po tej vasi. Zavijem s ceste na levo in se vzpnem naprej, mimo polj in gozda. Na desni strani, spodaj skrita, me spremlja Kolpa. Podklanec, Zilje, Balkovci, Preloka. Vas stoji na hribu, zvonik cerkve se ji pne visoko v nebo in rdeče strehe hiš ne mečejo senc na gladino Kolpe, ki deli Preloko na desnem bregu od skritih hrvaških vasi.

Na levem pobočju pred vasjo leže vinogradi; trta je že darovala svoje jagode, ziblje se z rdeče rjavimi listi v vetru.

Preloka ima šestintrideset hiš. Makadamska cesta pelje do cerkve in še

naprej. Kmetijska zadruga in bife sta popoldne zaprta, šola je prazna, duri župnišča se ne odpro. Ljudje so na polju, v kletih, kjer vre vino. Nekateri se še niso vrnili iz tovarn, z dela. Skoraj vsaka hiša ima po enega zaposlenega v Vinici in Črnomlju: ko se vrnejo, jih čaka delo na polju. Zemlja je plodna in z marljivim delom se lahko pridela vse. Pred štirimi leti so začeli z novo in rentabilnejšo obdelavo vinogradov. Vinska trta v tem kraju odlično uspeva in njihovo vino . . . morate ga poskusiti!

Ivan Starešinič s Preloke 10 se je s traktorjem vrnil s polja. Oglasila

Preloka pri Vinici (foto: Jaro Novak)

O B K O L P I

sem se pri njem, da bi pokramljala o vasi, o ljudeh. Vrača se na polje, kjer ga čaka žena, in pred nočjo mora postoriti še to in ono... »Lepo je pri vas,« pravim. »Da, lepo, a vidite, polne roke dela imam; vsega imamo, a treba je delati...« Preden se dogovoriva, da ga bom obiskala v Belsadu, kjer dela, mi ponudi vino. »Da, o naši Preloki bi vam imel toliko lepega povedati...« in mi toči iz bokala mlado rdeče vince. Poslušam njegovo govorico in gledam dvorišče kmetije, pročelje hiše — povsod diha domačnost, prijaznost.

Do letos je bila v Preloki štiriraz-

redna šola. Osem mladih nadobudnežev bo poslej hodilo v šolo v Vinico. Zdaj pa so šolska vrata odprta za kulturne prireditve in vaje. Da, v Preloki je doma najboljša folklorna skupina z mladim tamburaškim orkestrom. Njihovo gojenje pristnih belokranjskih plesov s petjem in igranjem na tamburice ima že dolgo tradicijo. Že leta 1945 so se v Gradcu pridružili mimohodu različnih skupin Bele krajine in z nastopi na proslavah. Ivan Starešinič, Frank Starešinič (rojak, ki se nam oglašja iz Kanade), zdaj znani igravec SNG v Trstu Stane Starešinič, so bili prvi pobudniki in

Mlin na Kolpi blizu Adlešičev (foto: Marjan Garbajs)

akterji za plodno delo na folklornem in kulturnem področju. Gostovali so po vsej Sloveniji, povabijo jih v Križanke, gostovali so v Italiji in zasedli drugo mesto na nekem evropskem festivalu. V folklorni skupini danes sodeluje 50 članov in osem mladih tamburašev. Ples in petje jim pomenita vse, trdnejše so vezi med vaščani in toplejši odnosi, ker jih družijo skupna umetniška zagnanost, ljubezen do vsega lepega, domačega, belokranjskega.

Začeli so graditi nov gasilski in obnem prosvetni dom. Vaščani so vložili vanj okoli šestnajst tisoč ur prostovoljnega dela. Ko pa jim je učiteljica Marica Starešinič, ki tudi sodeluje pri folklorni skupini in prireja njihove nastope, sporočila, da jim kulturna skupnost daje štiriinštirideset milijonov za gradnjo doma, je bilo njihovo veselje brezmejno. Vaščani radi pomagajo s prostovoljnimi delom, kadar se je treba potruditi za skupne cilje in želje. Radi bi imeli asfaltirano cesto. Lepa cesta bi jih še bolj približala svetu.

Med zadnjo vojno je v internaciji in na Rabu umrlo sedemnajst domačinov. Kmalu po začetku vojne 1941, so prišli na Preloko Italijani. V avgustu 1942 so iz vasi in bližnje okolice odgnali sedeminštirideset mož in fantov. V letu 1943 so na Preloko pričeli prihajati partizani. Ves čas vojne je bil pouk v šolskem poslopju na Preloki. Od konca septembra do oktobra 1943 je bila v učilnici hrvatska oficirska šola. Že na pragu svobode, v aprilu 1945, so ustaši streljali na vas ter močno poškodovali šolo, cerkev in župnišče.

Nekoč pravijo je bilo tudi na Preloki drugače, kot je danes. Ob večerih so žene pletle, vezle, tkale, mlado in staro se je zbralo v izbi in pogovor se je prerodil v pesem, v ples. Toda včasih je bilo premalo kruha za vse pri hiši in mladi so po vojni odhajali v tuji svet. Niko, Jože, Frank Starešinič, se še spomnite pesmi slovesa, ki ste jo zapeli na vasi? Preloka je še vedno zibelka otroških sanj. Hrepenenje vas vleče nazaj, med njene vinograde, h Kolpi, belim brezam ob gozdu, ki že dolgo poznajo vse vaše skrivnosti. In radi se vračate; domačini so tega veseli.

Tudi danes mladi odhajajo, v mesta, v šole. Zemlja pa je ostala in zdaj jo obdelujejo tisti, ki prinesejo s seboj vonj tovarniškega stroja.

Ivan Starešinič pravi: »Vsi moji otroci so šolani, tak je i prav, imeti morajo lepše življenje, pridejo domov ob nedeljah in takrat je lepo, takrat sem srečen. Morda bo ostal najmlajši, ne vem, morda.«

Katjuša Badovinac

slovenija v mojem objektivu

Foto: Ivan Tušek

Grad Borl

Podbrezje na Gorenjskem

Grad Podčetrtek

Strmec

Prtovč pod Ratitovcem

MITREJI

Svojevrsne priče preteklosti na naših tleh, ki so vzbudile zanimanje arheologov in jim odkrile prenekatero neznanko iz rimske družbene in kulturne zgodovine ter antičnega verstva, so mitreji. Med najlepše in nedvomno največje provincialno središče mitraizma sodi Poetovio, kot so nekdaj imenovali Ptuj. V Ptujju je bilo odkritih nemara največ sledi rimskega mesta sodeč po površinskem obsegu. Tod je bil sprva legijski tabor, nato rimsko naselje, ki je ostalo prvo stoletje še v vojaški upravi, nato pa dobilo z »odredbo« Trajana tudi civilno. Uradno se je imenovalo: Colonia Ulpia Traiana Poetovio. Ime so strokovnjaki razbrali tudi na drobcih gradbenega napisa, ki so ga pred leti našli in izluščili, da posveča Trajan tej koloniji veliko javno zgradbo. Ta naj bi stala na levem bregu Drave, sredi staroga civilnega mesta.

Tam, kjer stoji danes muzej, stari dominikanski samostan in vojašnica je bil svojčas osrednji del mestne civilne uprave Poetovia. Tod so arheologi odkrili sledove tlakovanih in s stebrišči obrobjenih mestnih ulic, tu so bile imenitne mestne stavbe in tu so našli podnožje mogočne pravokotne stavbe, ki je bila kaj verjetno Jupitrovo svetišče kot navaja Iva Curk v knjigi »Rimljani na Slovenskem«, iz katere povzemamo večino podatkov.

Tik pod gradom je stal največji ptujski mitrej. Koliko časa ni znano, le to, da je bil uničen in je od njega bolj malo ostalo. Tisti napisi pa, ki so se ohranili iz tega mitreja so v graškem muzeju, medtem ko čuva ptujski muzej veliki relief Sonca.

Na Spodnji Hajdini je bila nekdaj poslovna četrt rimskega Poetovia, kar pomeni, da so bila tu skladišča ilirske carine, razne delavnice, morda celo poštna postaja in vrsta manjših svetišč posvečenih raznim božanstvom. Dva izmed teh, nastala koncem 3. stoletja sta bila namenjena mitraizmu. Stojita najjužneje med svetišči. Pri prvem so ohranjeni še tlaki in spodnji del zidov ter celotna kamnita »oprema«, pri drugem večjem, ki ga je odkril O. Fischbach pred skoraj 90 leti pa na prostem ni več kaj videti. Vse, kar je v njem ostalo skozi dolga stoletja, je prenešeno v ptujski muzej.

PRVI MITREJ

Prvi mitrej, ki je dobil leta 1900 preprosto ohišje nadse sodi med najstarejše srednjeevropske mitreje. Pot vanj vodi skozi predverje, v poglobljenem srednjem delu pa se pogled najprej ustavi na stebrastem oltarju s velikim kipom Mitre. Ta nese bika k daritvi. Le-tega je dal po vsej verjetnosti postaviti nek visok uradnik in to v čast težke Mitrove poti pred daritvijo. Način oblikovanja kaže na provincialno umetnost tretjega stoletja.

V tem svetišču je še plastika, ki upodablja Mitrovo rojstvo iz skale, v podnožju pa je sklesana velika kača. Vrh upodablja skala, manjka pa tu še Mitrov kip.

Zanimiv je tudi oltar, ki ga krasi reliefni loki kot simboli nebesnega svoda. Simbolično pa je upodobljen tudi petelin na želvi, ki predstavlja zmago sončne luči nad temo in lok, bodalo in čepica ter krokar kot glasnik dobrega.

Tu sta še dva oltarja, eden posvečenem Cautu, drugi Cautopatu, ki sodita med Mitrove spremljevalce.

Posebna zanimivost tega mitreja pa je bronast krokar, ki so ga našli v ruševiah svetišča, sedel pa je, kot vse kaže, na obredni palici. Predstavlja redke primere, ki mu gre pripisati tudi izjemno kvaliteto.

TRETJI MITREJ

Preskočili smo drugi mitrej, omenjan v Ptujju in to zato, ker je ostalo od le-tega kaj malo ohranjenega. Strokovnjaki pravijo, da je nastal zaradi »prostorske stiske« prvega. Zgradili so ga namreč južno od prvega mitreja in to precej velikega, razdejali pa nasprotniki mitraizma nekako v začetku 4. stoletja.

Tretji mitrej stoji med stanovanjskimi hišami Zgornjega Brega nad spodnjo dravsko teraso in Studenčnico. Tudi ta mitrej je zavarovan z lopo (dobil jo je leta 1913), v njem pa so še lepo vidni ostanki preddverja in samo svetišče stavbe, ki je bila grajena nekako sredi tretjega stoletja. Najbolj prevzame popotnika v njem oltarna podoba, ki zaob-

Detajl ptujskega mitreja

sega tretjino središnega prostora stene nasproti vhoda. Gre za kopijo oltarnega reliefa iz Osterburkena, medtem ko so pod njo in ob strani pritrjeni še ohranjeni deli oltarne podobe tega mitreja. Ta je sodeč po teh delih kazala ob straneh prizore iz Mitrove legende in bila večja od obsterburkenske, vsebinsko pa verjetno tudi bogatejša.

Kako zgovorno opisati notranjost mitreja posebno ker gre za nenavadno svetišče, tuje našim dosedanjim predstavam, vsekakor pa vredno ogleda? Začnimo s štirimi oltarji med katerimi je najvčji in najbolj okrašen tisti, ki kaže Mitra in Sonce, ko si podajata roke nad oltarjem z daritvijo. Prizor omenjamo tudi zato, ker je edini te vrste znanih na ozemlju takratnega cesarstva kot so ugotovili strokovnjaki, podobno pa velja tudi za prizor Mitra s puščico, ko priključ vodo iz skale. Le-ta je na eni od stranskih plošč oltarja, na drugi pa so upodobljena še Mitrova znamenja — lok, tul in bodalo. Na vrhu je bikova glava in vklesan napis, ki razkrije, da je dal oltar posvetiti Flavius Aper, visoki vojaški dostojanstvenik.

Pri vsakem od oltarjev je kaj zanimivega, vrednega omembe. Posebno imeniten pa je oltar, ki nosi enega najzanimivejših napisov za poetovijsko zgodovino. Prepoznamo ga po manjkajočem vrhnjem delu, kjer je bil nekoč pritrjen srebrn relief. Mitru je oltar posvetil Sixtus Vibius Hermes, verjetno osvobojenec, svečenik cesarkega kulta in politični funkcionar mesta.

DOBRO IN ZLO

Da je vojna tudi tu nenehno prisotna ni čudno, saj so bili tudi za Poetovijo kot rimsko kolonijo to nemirni

Mitrej v Semiču v Beli krajini

čas. Odraža se tudi v takratni umetnosti, posredno pa celo na mitrejih. Na enem od njih je upodobljeno Mitrovo rojstvo, ob njem sta Caut in Cautopat, nad njima pa Jupiter in Viktorija, boginja zmage. Oltar pa je bil posvečen v blagor vsem častnikom in posebej vrhovnega poveljnika Flavia Apra.

Ne bo težko najti tudi oltar z ležečima levoma na vrhu. Na le-tem je upodobljen moški, ki simbolizira mesto ali legijo in gol mladenič s krono iz žarkov in četveroprejo, ki simbolizira sonce.

Marsikaj je še vredno občudovanja in začudenja tako kamnita klop, pa drobci mitraističnih posvetil ter reliefi rimskega panteona najdeni v bližnji okolici. Tudi vse to je znotraj tretjega mitreja.

Pa še nekaj so dognali strokovnjaki na osnovi vseh teh ohranjenih oltarjev in drugih virov — to, da so višji vojaki (med posvetitelji oltarjev v tretjem mitreju so v glavnem visoki vojaški dostojanstveniki) in civilni uradniki mesta, kadar pa so bivali v Poetoviu tudi člani cesarske rodbine tudi ti, stanovali v izredno bogato opremljenih, prostornih stavbah v tem delu mesta. »Mitrej na današnjem Zgornjem Bregu je bil torej nekakšna hišna kapela tukajšnje stanovaljske soseske,« navaja Iva Curk v drobni knjižici iz zbirke »Kulturni in naravni spomeniki Slovenije« o mitrejih na Slovenskem.

Velikokrat smo omenili Mitra, nič pa še nismo rekli kaj mitraizem sploh je oziroma kam sodi. Prištejemo ga lahko med enega izmed številnih verstev rimskega sveta, ki je zraslo iz perzijskega mazdaizma in prevzelo mnoge predstave dežel, po katerih se je širilo. Teže je bilo z razvozlavanjem vsebine tega verstva, ki ga eden najpomembnejših sodobnih raziskovalcev F. Cumont imenuje kar rimsko cesarskodobno obliko mazdaizma. Gre preprosteje rečeno in nadvse poenostavljeno za to, da temelji svet po tem verovanju na dveh nasprotujočih si osnovah — na načelu dobrega in načelu krivice. Pri čemer se dobro — svetloba in pravica nenehno spopada oziroma postavlja v bran zlu in temi. V to ali ono skupino pa je moč razvrstiti tudi vsa božanstva, ki so največkrat prikazana simbolično. Del božanstva dobrega je tudi Mitras, bog svetlobe, in Sonca. Nenavadno je da se je Mitras rodil iz skale, kar je moč videti tudi upodobljeno na enem izmed oltarjev. Iz njegovega življenja oziroma iz ohranjenih kamnitih zapisov so strokovnjaki dognali, da je po tem verovanju Mitras prestal mnoge preiskušnje, da je mogel darovati prvo živo stvar na zemlji — belega bika. Le-tega je moral prinesiti v votlino — naročje zemlje in ga tam zaklati. To pa je bilo hkrati stvarjenje rastlinstva, živalstva in človeka. In ko je ustvaril svet ga je Mitras tudi varoval in spremljal življenje na njem. Živim je moral zagotoviti vodo — kot je videti na enem od oltarjev — s puščico iz skale. In ko je opravil svoje naloge, se je vrnil v naročje božanske svetlobe in dobrega.

Verstvo je bilo strogo mistično, o njem pa njegovi posvečenci niso smeli ne govoriti, ne pisati. Kljub temu so za njim ostale mnoge sledi. Te so strokovnjaki našli tako v Emoni, nekdanjem Celju — Celei, pa Noviodunumu (ob cesti in savskem pristanu v Drnovem pri Krškem) in seveda najimennejšje v Poetoviu, oziroma današnjem Ptujju, ki velja za mesto muzej. Sledi pa so vodile tudi na podeželje, denimo v Ruše, Savinjsko dolino, Modrič na Pohorju, Zgornjo Pohanco pri Sevnici, pa v Rožanc v Beli krajini, kjer so v 3. stoletju dali trije možje — Publius, Proculus in Firminus izklesati iz žive skale oltar relief, na katerem je upodobljena daritev bika in nemara celo urediti majhno svetišče svojega sončnega boga, o čemer pa preteklost ni zapustila oziroma današnja raziskovanja niso odkrila več kot le-to.

DRAGOCENA RAZSTAVA V SEM V LJUBLJANI

SLOVENSKA LJUDSKA UMETNOST

V prostorih Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani je velika in zares reprezentančna razstava slovenske ljudske umetnosti. Trajala bo do zadnjih majskih dni in je izčrpen prikaz najbolj množične umetnosti, ki je stoletja tvorila pomemben del življenja slovenskega kmeta.

V ljudski umetnosti je Slovenija prav gotovo Evropa v malem, pravi ravnatelj muzeja dr. Boris Kuhar, saj so skoraj vse zvrsti ljudske umetnosti, ki jih najdemo po drugih evropskih deželah, zastopane tudi pri nas, nekaj zvrsti pa je še prav naših.

Vse to zelo zgovorno — s 500 izbranimi predmeti kaže razstava, ki je dolgotletnih prizadevanjih muzeja, da načrtno prouči to zvrst slovenske umetnosti in da hkrati izpopolni svoje zbirke, ki štejejo že več kot 5000 predmetov ljudske umetnosti.

Pred to razstavo je pripravil muzej že vrsto razstav, ki so predstavile posamezne zvrsti ljudske umetnosti: ljudsko slina panjskih končnicah, modele za mali karstvo, kiparstvo in plastiko, slikarstvo kruhek, slike na steklu in cvetlične motive v ljudski umetnosti.

»Vsaka od teh razstav nam je prinesla nova gradiva in nova spoznanja,« pravi dr. Kuhar, »vse skupaj pa nam je omogočilo, da smo lahko pripravili tole našo veliko razstavo.«

Njen strokovni avtor je dr. Gorazd Makarovič, Slovenski etnografski muzej

pa tako poravnava dolg k ustreznemu vrednotenju naše najbolj množične umetnosti, ki je bila predolgo zapostavljena kot manjvredna.

Najstarejši ohranjeni spomeniki umetnosti na kmetijah sodijo v 16. stoletje. V drugi polovici 18. stoletja je naraščalo število kmečkih naročnikov likovno oblikovanih predmetov, ki so jih izdelovali vaški obrtniki — samouki, a so bile z njimi opremljene predvsem velike in srednje kmetije. Šele z nastopom industrijskega načina izdelovanja predmetov — ob prelomu 19. in 20. stoletja — je postala likovna umetnost reden del opreme vseh kmetij in tudi domov vaškega proletariata.

Na kmetijah se je umetnost uveljavljala na zunanjščinah, v notranjščinah, ob prazničnih in posebnih priložnostih, ob delu, bila je namenjena osebni rabi, nekatere spomenike pa so kmetije tudi izpostavljale zunaj svojega ožjega obsega, pravi dr. Makarovič, ki je v razstavnem katalogu objavil zanimivo in izčrpno razpravo.

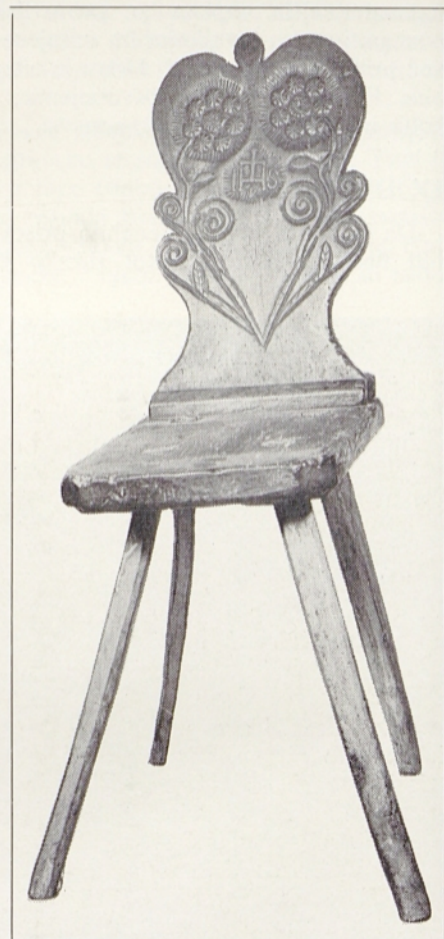
Med zunanjščine sodijo portali, vrata, vratna trkalca, okenski okviri, mreže in polknice, dimniki, seveda tudi panjske končnice, plastika iz pročelnih vdolbin, kamniti reljefi, slemenski vetrokazi... Na razstavi je 86 tovrstnih primerkov in vsak zase je izredno zanimiv.

Likovno oblikovanje na Slovenskem so v notranjščinah tvorili hišni oltarčki, raz-

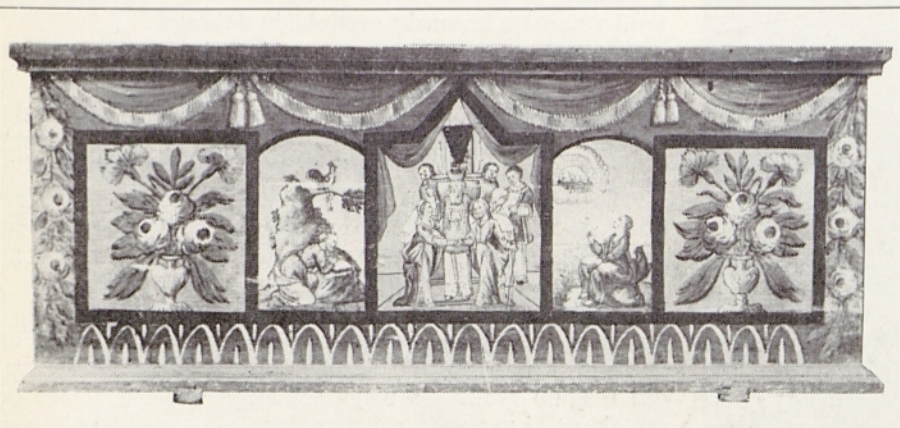
pela, prtički za bogkov kot, slike na steklo, platno in les, skrinje, poslikane, tesarske, rezljane, pa pohištvo s poslikanimi posteljniki in vsakršno posodje, ki nam je danes vedno bolj zanimivo. Ta del razstave je najbogateje zastopan, saj so tu številne majolke, vrči, lonci in sklede, steklenice, nečke, možnarji, klopi, žličniki, šatulje, pušice in celo velike in imenitno poslikane omare za obleko in jedila.

Pri likovnem oblikovanju za praznične in posebne priložnosti ne gre brez velikonočnih prtičev, pisanic, jaslic, ženitovanjskih sani, malih kruhkov, trničev, obraznih mask in glasbil.

Likovno oblikovanje za osebno rabo pozna drugače vab, kožuho, sklepancev, nakita, pip in možnjčkov za tobak pa kresila, čutare, molke, molitvenike, podobice in igrače. Orodju in delovnim napravam so na Slovenskem nekoč rekli

Stol iz druge polovice 18. stoletja (Iz arhiva SEM v Ljubljani)

Poslikana skrinja iz leta 1836 (Iz arhiva SEM v Ljubljani), velikost 64 cm krat 157 cm krat 73 cm

jarmi in jarmiček, komatni glavnik in nastavek, oselnik, prešni kamen, kolovrat in preslina pa tudi oblič, tesarska sekira in škripec za pritegovanje žrdi na vozu.

Težko je na razstavi izbrati najlepše predmete, ker ima prav vsak svojo zgodovino in likovno-estetsko vrednost; čudovito lepe so vezene, poslikane in izrezljane skrinje, keramično posodje je tako vabljivo, da bi ga vsak obiskovalec razstave imel rad v svojem domu na častnem mestu, panjske končnice bi sodile v še tako imenitno opremljeno stanovanje, hišna znamenja pa razodevajo

izredno obrtno in likovno znanje nekdanjih slovenskih vaških samoukov.

Nam pa tudi predmeti, zbrani na razstavi, zgovorno pričajo o pomembni strani zgodovinske podobe, duhovne kulture slovenskega kmečkoga prebivalstva, in nam dokazujejo, da je naša ljudska umetnost zares nepogrešljivi sestavni del slovenske umetnosti, predvsem pa še njene zgodovine kot tudi celotne zgodovine slovenskega naroda (dr. Boris Kuhar).

J. Vi.

VATRO GRILL: MED DVEMA SVETOVOMA

»Nihče ne more opraviti takega dela. kot je pričujoče, brez pomoči in sodelovanja drugih,« je zapisal Vatro Grill na prvi strani svoje knjige MED DVEMA SVETOVOMA, ki je izšla novembra pri založbi Mladinska knjiga v Ljubljani. Ko je leta 1971 začel izbirati gradivo za »avtobiografski poskus amaterja«, kot je sprva hotel podnasloviti svoje delo, prav gotovo ni računal s tem, da bo knjiga zagledala beli dan šele dobra tri leta po njegovi smrti in da bo pomoč drugih pri izdaji potrebna še v veliko večji meri, kot je računal.

Nastala je obsežna knjiga, ki ni ne čista avtobiografija ne zgodovina Slo-

Vatro Grill

vencev v Clevelandu in drugod po Ameriki, ampak nekaj vmes. Povsem osebni doživljaji pisatelja prehajajo v zapise o širšem družbenem dogajanju v sredini, ki jo je dobro poznal, knjigo pa poživljajo še nekateri zapisi drugih avtorjev.

Iz svojega osebnega življenja prikaže Grill predvsem trenutke, ki so bili odločilnega pomena za njegov nadaljnji razvoj. Za uvod poseže čisto nazaj, v svoja otroška leta in spomine na prve šolske izkušnje v Soteski pri Moravčah in nato v Ljubljani in nato, 1913, na svoje prvo srečanje z Ameriko in Clevelandom. To je bilo za Grilla obdobje težkih preizkušenj in prilagajanja novi sredini; odločil-

nega pomena za njegovo življenje pa je bila odločitev, da sprejme službo pri slovenskem časopisu ENAKOPRAVNOST, kasneje pa tudi njegovo urejanje. Kmalu nato je spoznal, da se bo v Ameriki brez prave izobrazbe težko prebil in sledila je odločitev, da najprej konča srednjo šolo, nato pa poskusi srečo kot študent prava. Spomin na njegova »študentska leta« (ves ta čas je namreč delal pri ENAKOPRAVNOSTI), je neločljivo povezan z imenom prijatelja Edwina Primožiča, študenta medicine, ki je tragično preminil v prometni nesreči. Da bi po njegovi smrti nekako osmisлил svoje življenje, se je Grill vrgel v politiko, »iz potrebe, kot je zapisal sam, in bil prvič razočaran. Vendar so najhujši boji šele prišli, saj so ga »prijatelji« z leve in desne zmerjali in mu metali polena pod noge, ker se ni maral »strinjati z njimi do poslednje pike« in je hotel biti neodvisen. Kako pomemben člen v življenju ameriških Slovencev je bila politika, se je pokazalo celo na kulturnem področju, saj ji je uspelo razcepiti najmočnejši slovenski pevski zbor v Clevelandu, ZARJO. Grill je odkrito spregovoril o tem, kaj vse se je dogajalo za kulisami in slednjic privedlo do nastanka dveh samostojnih pevskih zborov.

Bili pa so med vsemi križi in težavami tudi trenutki zadoščenja ob spoznanju, da so vendarle tudi ljudje, ki bi po vsej logiki morali biti Grillovi »sovražniki«, pa se je izkazalo drugače. Posebno živo mu je ostalo v spominu, kako mu je župnik Jernej Ponikvar dal tiho priznanje za njegovo doslednost in nevmešavanje v umazane časnikarske bitke, kakršne je znala pripraviti AMERIŠKA DOMOVINA, ki se je razglašala za katoliški list.

Nasprotja pa niso obstajala le med »levimi« in »desnimi«, ampak tudi med Slovenci v Clevelandu in onimi v Chicagu. Kdo bo močnejši? je bilo vprašanje, ki je sevalo tudi v spopadu med dvema slovenskima podpornima organizacijama, SNPJ (Slovenska narodna podpora) in SSPZ (Slovenska svobodomiselná podpora) in preprečevalo njuno združitve vse do septembra 1941.

Kot bi si hotel malo oddahnuti od napornega pripovedovanja o težkih, resnih rečeh, je Grill tok svoje pripovedi prekinil s humoristično pobarvanim vstavkom, ki mu je bil naslov »Pa brez zamere...« — po istoimenski rubriki, ki jo je redno pisal za svoj drugi časopis, NAPREDEK. Bili so to člančiči za razvedrilo in odhiti, kot na primer tisti o glasbeno nadarjenih pujskih.

Po tem predahu sledi zapis o Louisu Adamiču »in njegovi velik pravdi«, ki je še posebej dragocen zato, ker Adamiča pokaže takšnega, kot je bil v neposrednih stikih z ljudmi, v veliki meri tudi z Grillom.

Kot Američan slovenskega rodu je bil Grill še posebej ponosen na dejstvo, da se je prva misel o tem, naj bi bila Jugoslavija republika, rodila v Ameriki. Za Jugoslovansko republičansko gibanje je zapisal, da je bilo to »največje in naj-

pomembnejše gibanje, ki je v tistem času razgibalo ameriške Slovence«. Ni pa bilo edino. V času druge svetovne vojne se je razmahnilo močno gibanje med ameriški Slovenci, ki so hoteli pomagati stari domovini. SANS (Slovensko-ameriški narodni svet) in ZOJSA (Združeni odbor južnoslovanskih Američanov) sta bila jedro, v njunih vrstah pa sta neutrudno delovala Louis Adamič in Etbin Kristan, poleg cele vrste drugih, bolj ali manj znanih imen.

Obsežno poglavje o Franku Lauschetu, oboževanem politiku, amerškemu senatorju slovenskega rodu, je nedvomno eno od jeder Grillove knjige. Lauschetu ni prizanašal in ga je prikazal v dokaj temni luči, kar se tiče njegovega odnosa do Slovencev.

Z zapisi o svojem službovanju na položaju pomočnika javnega tožilca v Clevelandu, o nečistih poslih clevelandskega škofa v zvezi s prometno nesrečo slovenskega duhovnika Milana Slajeta, o tožbi zaradi nekega mrliča, ki je bila naperjena v to, da uniči ENKOPRAVNOST, do česar je končno res prišlo zaradi brezbriznosti javnosti, ki naj bi listu pomagala »živeti«... je Grill zaključil prvi del svoje knjige.

V drugem delu je spregovoril o kulturnem Clevelandu, o njegovih pevskih in dramskih zborih, o predstavah, kjer je sam nastopal ali jih celo režiral, o gledališki šoli Avguste Danilove in še marsičem. Sledi nekaj »podob in usod« nenavadnih priseljencev ter zapis o napredni ženski organizaciji Progresivnih Slovenk Amerike, ki je bila ustanovljena 1929 na Grillovem domu. John Blatnik, Vera Candon in John P. Nielson so trije vzorni Američani, ki so si zaslužili samostojen opis v Grillovi knjigi.

Poslednja Grillova zaposlitev je bila v pisarni pravosodnega tajnika v Columbusu. 1963 se je upokojil in se predal upokojenskemu življenju. Prevajal je Emily Dickinson, sam pesnil in prelistaval stare izdaje ENAKOPRAVNOSTI, »liste v vetru«. In kajpak prebiral dela najpomembnejših slovenskih ameriških kulturnih ustvarjalcev.

Tretji del knjige sestavljajo priloge, ki s samim razpletom dogodkov v pripovedovanju nimajo neposredne zveze — o zapisih o Adamiču v ENAKOPRAVNOSTI in NAPREDKU pa o Edvardu Kardelju, o Clevelandu nekoč in danes, o Adamiču, kot ga je videl Stojan Pribičević in še prevod Adamičeve novele BOHUNKI.

Čisto na koncu je dodan kulturni pregled za Cleveland in okolico med leti 1919 in 1956, z zbranimi (dasi nepopolnimi) podatki o predstavah — dramskih, koncertnih, opernih in operetnih. Knjiga vsebuje tudi imensko kazalo.

Kot je bilo povedano že na začetku, je Grill zapustil rokopis v nedodelanem stanju. Knjiga, kakršna je danes, je rezultat skoro enoletnega dela podpisane, v sodelovanju z avtorjevo ženo Anno Grill, slovensko urednico in avtorico Anno Praček-Krasno in dolgoletno urednico Slovenskega izseljenskega koledarja Milo Šenk.

Jerneja Petrič

FRANCIJA

DAN REPUBLIKE IN MIKLAVŽEVANJE V AUMETZU

Jugoslovanski dan republike smo pri Slovenskem delavskem društvu v Aumetzu proslavili z nastopom skupine Planšarji 23. novembra 1979. Ansamblu in spremljevalcem iz domovine je društvo pripravilo sprejem na občini, kjer sta jim zaželela dobrodošlico župan Tullio Carraro in predsednik društva Anton Pišlar. Da bi se gostje kar najbolje počutili med nami, smo zanje pripravili skupno kosilo in večerjo v društvenih prostorih. Članice društva so jim tako pripravile tukajšnje, lorenske jedi. Popoldne smo z gosti obiskali mesto Luxembourg, prenočišče pa smo jim zagotovili pri članih društva.

Zaradi majhnega števila Slovencev v okolici Aumetza in zaradi dela v izmenah smo se potrudili, da bi nudili možnost obiska kar največjemu številu obiskovalcev, zato ni bilo vstopnine. Povabili smo vse prebivalce, ki tudi sicer z zanimanjem spremljajo delo našega društva. Prireditve se je udeležilo okrog 250 ljudi, ki so bili vsi izredno zadovoljni. Kvaliteta

ansambla, preprostost, prisrčnost in neposrednost njegovih članov, vse to je prispevalo, da bo dogodek ostal vsem v trajnem spominu.

Naj omenim, da so na prireditvi nastopili tudi učenci slovenskega dopolnilnega pouka z recitacijami, ki so jih pripravili skupaj z učiteljico Olgo Rebula, otroški in moški pevski zbor SDD v Aumetzu.

Na letošnjem miklavževanju, ki smo ga pripravili 2. decembra smo skušali uvesti nekaj novosti v primerjavi s prejšnjimi leti, da bi olajšali stike med člani društva. Organizirali smo skupno kosilo, ki se je nadaljevalo z družabnim popoldnevom in skupno večerjo. Vse jedi smo pripravili vnaprej, kar je zahtevalo od članov kar veliko naporov. Dvorano nam je odstopila občina, pomagal pa nam je tudi rudniški sindikat.

Pri organizaciji tega uspelega srečanja so se potrudili skoraj vsi člani društva in pomagali tako pri pripravi in čiščenju dvorane kakor tudi pri kuhi. Brez takšne pomoči, ki je dokaz dobre volje in razumevanja, prireditve ne bi mogli organizirati.

Člani društva z družinami, bilo nas je približno stoosemdeset, smo skupaj preživeli prijetno popoldne. Otrokom, upokojevcem in vdovam je Miklavž razdelil darilne pakete. Gospe Bezgovškovi, ki je lani dopolnila osem-

deset let, smo čestitali s šopkom rož. Za prijetno vzdušje so skrbeli nastopajoči, otroški in moški pevski zbor ter mladi glasbeniki. Razpoloženje je bilo ves čas na višini, dobre volje je bilo na pretek, zadovoljni pa so bili tako otroci kakor odrasli, kar pomeni, da velja takšne prireditve organizirati tudi v bodoče.

*Anton Pišlar, predsednik
Slovenskega delavskega društva
v Aumetzu*

PROSLAVA V SALLAUMINESU

Združenje Jugoslovancev v severni Franciji je lani organiziralo proslavo jugoslovanskega dneva republike 18. novembra. Proslava je bila v novi občinski dvorani »Maurice Thorez« v Sallauminesu pod pokroviteljstvom veleposlanika Radomira Radovića, ki sta ga zastopala generalni konzul Nešić in konzul Ibrahim Cepić.

Proslavo je s kratkim pozdravom vsem gostom začel predsednik združenja, za tem pa je konzul Nešić obudil nekaj spominov na junaški boj jugoslovanskih narodov, ki je privedel do osvoboditve jugoslovanskih narodov in ustanovitve nove, socialistične Jugoslavije. Spregovoril je tudi župan občine Sallaumines Jules Tell, ki je v krajšem govoru orisal skupni boj proti fašističnemu okupatorju in poudaril velik delež jugoslovanskih priseljencev pri razvoju tamkajšnjega gospodarstva.

Za popoln uspeh proslave imajo zaslugo zlasti Planšarji, priljubljeni ansambel iz domovine, ki je navdušil staro in mlado. Številni obiskovalci so le težka zapustili dvorano in se poslovili od gostov iz domovine.

Kako jugoslovanski izseljenci upoštevajo naše društvo, je dokaz tudi to, da je bila obsežna dvorana polna do zadnjega kotička. Predsednik se iskreno zahvaljuje vsem za obisk, še posebej pa vsem, ki so kakorkoli prispevali k uspehu proslave. Zahvalo zasluži tudi mladi odbor društva, ki se je resnično potrudil. Posebna zahvala pa velja tudi Slovenski izseljenški matici, ki nam je lani ponovno poslala priljubljeni ansambel iz domovine.

Za Združenje: Justin Čebul

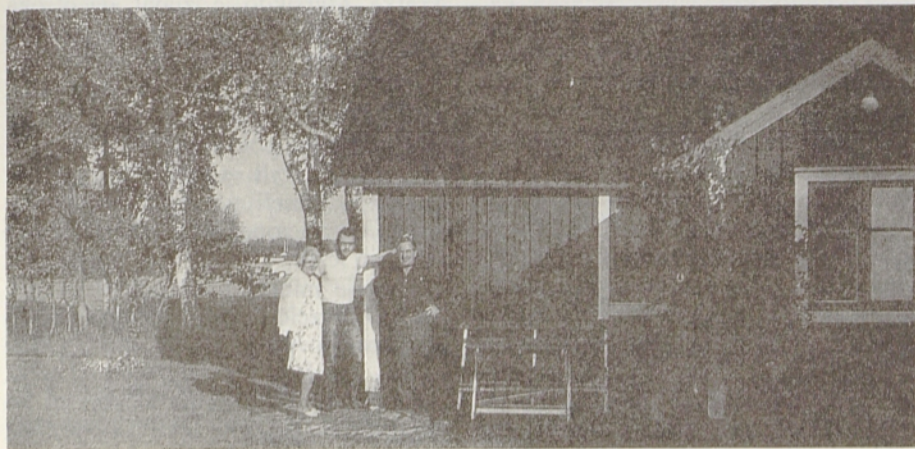
ŠVEDSKA

PRED FESTIVALOM V LANDSKRONI

Slovensko kulturno društvo Lipa iz Landskrone je imelo 4. novembra 1979 redni letni občni zbor, na kate-

Pogled na del udeležencev lanske proslave dneva republike v Sallauminesu v severni Franciji

Rojaka Hriberškova z gostom iz Slovenije pred novim domovanjem slovenskega kulturnega društva Ivan Cankar v Halmstadu na Švedskem

rem se je zbralo zadovoljivo število članov, udeležili pa so se ga predstavniki drugih jugoslovanskih društev in slovenskih društev iz Malmöja in Göteborga. Z občnim zborom smo nekoliko prehiteli za to določen čas, vendar pa smo se za to odločili zaradi priprav na letošnji 6. slovenski kulturni festival. Priprave za to največjo kulturno manifestacijo slovenskih društev na Švedskem so zelo zahtevne, zato smo menili, da je treba že prej izvoliti nov odbor, ki naj bi skrbel za vse priprave.

Staremu upravnemu odboru Lipe velja vsa zahvala za dosedanje delo, še posebej pa prejšnjemu predsedniku Vinku Slaniču. Zaželeli smo tudi srečno pot v domovino nekdanjemu blagajniku Slavku Dolničarju, ki je dve leti vestno opravljal svoje delo. Zahvale so bile izrečene tudi požrtvovalnemu vodji pevskega zbora Lipa Tomu Vitancu ter vodji otroškega pevskega zbora Valovi Avgustu Budji.

Vsi rojaki, ki živijo v Landskroni in okoliških krajih, so vabljeni da obiščejo naše društvene prostore, ki so odprti ob torkih, petkih in sobotah.

Novi upravni odbor Lipe je naslednji: predsednik Zvonko Bencek, podpredsednik Franc Novak, blagajnik Slavica Pucić, tajnik (slovenski) Cvetka Fojtl in (švedski) Ida Torkar, kulturni referent Engelbert Grobin,

športni referent Beno Lakota, gospodarja Štefanija Kranjc in Albin Torkar ter dopisnik Avgušтина Budja.

V nadzornem odboru so: Alojz Turk, Drago Kostanjevec in Jože Ivič. V pripravljalni odbor za festival pa so bili izvoljeni: Majda Ivič, Jože Ivič, Jožica Bračić, Engelbert Grobin in Zvonko Bencek. Novemu upravnemu odboru Lipe želimo veliko uspehov pri društvenem delu ter medsebojnega razumevanja.

Avgušтина Budja

PRVI SLOVENSKI POGREB V LANDSKRONI

Po hudi bolezni je 31. oktobra 1979 umrla slovenska rojakinja Anica Prevolnik, stara komaj 43 let. Bila je dobra žena in skrbna mati trem otrokom. 8. novembra so jo številni sorodniki, znanci in prijatelji iz Landskrona in okolice spremili k zadnjemu počitku na pokopališču v Landskroni. Številni venci, rože, prek sto pogrebcev ter solze na licih vseh so pričale, kako težka je bila ločitev od Anice, katere življenjska pot je bila končana tako prekmalu. Moški pevski zbor Lipa ji je ob grobu zapel dve slovenski žalostinki, Gozdič je že zelen in Vigred se povrne.

Rojaki in prijatelji izrekamo iskreno sožalje možu Francu, sinovom

Rajku, Darku in Bojanu, materi, sestram in bratom Angelci, Nevenki, Karliju in Stanku ter drugim sorodnikom. Naj ji bo lahka tuja zemlja!

TRGATEV Z »LASTOVKAMI«

Slovensko društvo v Köpingu je v oktobru lani priredilo tradicionalno vinsko trgatev, ki je ponovno potrdila mnenje, kako potrebne so tovrstne prireditve. Gostje iz bližnje in daljne okolice so do zadnjega kotička napolnili dvorano. Prepričani smo, da ima za tako številen obisk zaslugo tudi ansambel Lastovka iz Landskrona, ki nas je obiskal ob tej priložnosti, čeprav je Landskrona oddaljena od Köpinga kar 600 kilometrov. Hvalježni smo jim za njihov vsestranski trud.

Ne smemo pozabiti, da ob vsem tem ni najvažnejše to, da se zabavamo in rajamo, temveč da utrjujemo in ohranjamo slovenske običaje in tradicije ter jih prenašamo na mlajše rodove. Slovenska beseda prelepo zveni iz ust mladih ljudi, ki odraščajo na Švedskem, v tuji deželi.

Na kratko naj spregovorim o slovenski šoli. Pred kratkim sem bil namreč na roditeljskem sestanku, ki ga je vodila naša vestna učiteljica Terezija Hlep. Pogovarjali smo se o problemih, ki pa jih na srečo ni veliko. Učiteljica je uredila tako, da je oblikovala skupine in na ta način lažje ustreže tako učencem kakor tudi staršem. Vseh šoloobveznih slovenskih otrok v Köpingu je deset. Starši smo lahko prisostvovali tudi slovenskemu pouku, da smo si lahko sami ogledali, kako poteka. Veseli smo bili, ko smo videli, da naša učiteljica resnično dosega zavirljive uspehe. Učiteljici smo se zahvalili za njen trud in ji zaželeli veliko uspehov. Omeniti moram še to, da hodi Terezija Hlep poučevati tudi v Västeras.

Franjo Breznik

»SAVINJA« V JÖNKÖPINGU

Pred nekaj meseci je bilo v Jönköpingu na švedskem ustanovljeno novo slovensko društvo, ki si je nadelo ime po bistri Savinji. Društvo se še bori z začetnimi težavami, pri delu pa ji veliko pomagajo tudi sosedna slovenska društva in seveda interesna skupnost slovenskih društev na Švedskem. Predstavnica tega društva Hedvika Benček se je lani udeležila kot edina Slovenka tudi seminarja za jugoslovanske izseljenske društvene delavce v Kopru.

Naslov novega društva je: *Slovensko društvo »Savinja« c/o Hedvika Benček, Roliasgatan 18, 522 67 Jönköping.*

ZR NEMČIJA

OB GROBU STOLETNE ROJAKINJE

V Gladbecku v Porurju je umrla Kristina Strajnar, ki je pred kratkim proslavljala svoj stoti življenjski jubilej. Vse njeno življenje je bilo le delo in tiho domotožje po Kamniških planinah. Kamnik, njen rojstni kraj, je zapustila že ob prelomu stoletja in si vse življenje služila kruh v tej pokrajini. V Porurje je prišla s prvimi našimi rojaki, ki so se že pred prvo svetovno vojno zaposlovali v tukajšnjih rudnikih. Ob njenem grobu smo srečali tudi nekaj teh starejših slovenskih rojakov, ki so z začudenjem prisluhnili govoru predsedniku društva Bled. Večina namreč sploh ni vedela za obstoj slovenskega društva v Essnu. Prisotni so bili tudi redki izmed Slovencev, ki so pred več kot petdesetimi leti ustanovili prvo slovensko društvo sv. Barbare v porurskih revirjih. Društvo je imelo namen moralno in gmotno pomagati novodošlim rojakom in obubožanim rudarjem. Članica tega društva je bila tudi pokojnica. Z veseljem so nam obljubili, da bodo vstopili v zdajšnje društvo Bled in da nas bodo z veseljem seznanili s takratnimi razmerami in s svojim življenjem nasploh.

In še nekaj besed o nastopu naših najmlajših v Gladbecku. Želja pokojne rojakinje Strajnarjeve je bila, da bi našo bogato kulturno dejavnost predstavili tudi njenim sostanovalcem v domu onemoglih v Gladbecku. Izpolnili smo ji to željo in zaplesali za ostarele prebivalce Gladbecka nekaj slovenskih ljudskih plesov, kvintet društva pa jim je zaigral venček narodnih pesmi. Nastop so si poleg

oskrbovancev ogledali tudi vodstvo doma in novinarji lokalnega tiska.

Rudi Ravnak

ŠVICA

PONOVO SNIDENJE

V soboto 6. oktobra 1979 smo zopet odpotovali v Ljubljano. Ko smo znosili prtljago v spalnice, smo se postavili ob okna in iz grla nam je privrelo dobro poznana ljudska pesem: »Jaz pa pojdem na Gorenjsko...« Vlak je krenil in njegovo enakomerno pozibavanje nas je hitro uspavalo.

Ko smo se zjutraj zbudili, smo bili že v Sloveniji in kmalu zatem v Ljubljani. Na železniški postaji nas je pozdravilo šest družin, učiteljice in ravnatelj šole. Sedem »švicarskih Slovencev«, kakor nam pravijo Ljubljančani, je prišlo k njim v goste. To so bili: Bernarda, Martina, Iztok, Roman, Erik, Grega in Miha. Navzoči so strmeli, da toliko ljudi čaka samo na sedem otrok. No, zakaj tudi ne, saj smo postali že dobri prijatelji. Sledila je burna razprava, kako smo se vozili, kaj je vsakdo med tem časom, ko se nismo videli, doživel, kako mu gre v šoli in podobno. Čez kakšne pol ure, ko je vlak že odpeljal dalje proti Zagrebu, smo se razšli. Otrokom smo le dopovedali, da imajo za vse to še ves teden dovolj časa.

Razkropili smo se po Ljubljani in preživeli nedeljo vsak po svoje. V ponedeljek so se vsi otroci srečali v šolski avli in odšli s svojimi prijatelji v njihov razred. Zopet so se znašli v šolskih klopeh in pred učitelji. No, pa le ni bilo ves teden tako. V torek so višji razredi imeli zgodovinsko ekskurzijo v Stubico in Kumrovec, mlajši pa v alpski svet v Kranjsko goro in na Vršič. Vsi skupaj pa smo si ogledali grad Otočec in Kostonjevo. Škoda, da nam vreme ni bilo najbolj naklonjeno. Vseeno pa so otroci skakali od skulpture do skulpture in na ves glas kričali ime avtorja. Povedali so, da so tu rezbarili: Švicarji, Jugoslovani, Japonci, Italijani in drugi. Zanimivo je bilo tudi v muzeju. Poleg razstavljenih slik Toneta Kralja in Božidarja Jaksa so bile na ogled še slike iz 15. st. Otroci so napeto prisluškovali, kako teče tok pod sliko.

Doživeli pa so tudi nekaj novega, česar v Švici ni in tudi verjetno ne bo. To je bila »Pionirska konferenca«. Pionirji nekaterih ljubljanskih osnovnih šol so se združili in s pomočjo svojih mentorjev razpravljajo o perečih vprašanjih. Imajo svoj upravni

odbor: predsednika, podpredsednika, tajnika, skratka vse, kar potrebujejo. Predsednik vsake šole poroča o delu šole: kako zbirajo kostanj, čistijo okolje, zbirajo star papir in podobno. To je bil za švicarske otroke popolnoma nov svet. Zato ni nič čudnega, da jim je ob vprašanju: »Ali imate vi v Švici tudi pionirsko organizacijo?«, zastala sapa.

Ko smo se ponovno srečali na železniški postaji, smo bežno izmenjali svoja mnenja in vtise. Starši so ugotovili, da so take izmenjave zelo koristne za naše otroke, samo malo prekratke. Marsikdo je izjavil, da otroka ob prihodu sploh ni razumel, da pa je bil govor ob koncu tedna vse bolj sproščen in predvsem — razumljiv. Prišli smo do zaključka, da bi morala biti tesnejša povezava: šola—starši. No, na napakah se učimo! Drugič bo že bolje. Veseli pa smo vseeno vsi, saj so otroci zopet malo obogatili svoj materin jezik.

Zadnje minute pred odhodom vlaka so bile zelo burne. Kričalo in vpilo se je vsepovprek: »Pridi spet za Božič!« ... »Pridi, pridi še!« ... »Piši mi!« ... Slovo je bilo težko, saj so najpogumnejši celo tekli za vozečim vlakom in kričali besede v zadnji pozdrav.

Bilo nam je jasno: »Njihovi smo in radi nas imajo!« To pa nam je v veliko zadovoljstvo.

*dr. Turk-Smrekar Barbara
Grabenacker 444
8450 Andelfingen
Schweiz*

ZDA

PREDSEDNIKOVE ČESTITKE

Predsednik Združenih držav Amerike Jimmy Carter je pred nedavnim čestital slovenski rojakinji Caroline Gabrenya, oskrbovanki Slovenskega doma za ostarele v Clevelandu, O., ZDA za stoti rojstni dan! Slavljenkin mož je nad štirideset let vodil v clevelandskem predmestju Euclid znano čevljarsko delavnico. Predsednikove čestitke so se brez dvoma posebno razveselili tudi trije slavljenkini otroci, devet vnukov in dvanajst pravnukov.

Ob novici o tem, ki jo je objavil clevelandski dnevnik »Cleveland Press«, je poročevalec še zapisal, da je bila Caroline Gabrenya rojena v istem letu kot Albert Einstein, Jožef Stalin in Lev Trocki. To je bilo 14 let po ameriški državljanski vojni in v času, ko sta svoja nesmrtna dela ustvarjala Ro-

Caroline Gabrenya ob stoletnici s čestitko, ki ji jo je poslal predsednik Jimmy Carter

Skupina prvih slovenskih maturantov v Sydneyu na zadnji dan šole

din in Renoir. Slavljenka je preživela dve svetovni vojni in svetovno gospodarsko krizo. Caroline Gabrenya se je priselila v ZDA, kot poroča »Cleveland Press«, iz neke vasi v okolici Ljubljane.

AVSTRALIJA

NAŠI PRVI MATURANTJE

V nedeljo 25. novembra 1979 smo imeli sydneyški Slovenci priložnost, da smo prisostvovali doslej pri nas neobičajnemu dogodku — slavlju naših prvih maturantov, prvemu slovenskemu maturantskemu plesu. Prireditev je uspešno vodila Olga Lah, učiteljica in članica Slovenskega šolskega odbora, ki je najprej pozdravila vse navzoče, še posebej pa ugledne goste — ministra za šolstvo E. Bedforda, profesorja na sydneyški univerzi A. J. Dunstana, Rudija Javorška, nadzornika sobotnih jezikovnih šol P. Dooleya, ravnatelja sobotne šole v Bankstownu in I. Walkerja, ravnatelja sobotne šole v Ashfieldu.

Zaradi zadržanosti se maturantskega plesa niso mogli udeležiti predsednica slovenske učiteljske zveze za Victorijo A. Ceferin, ki pa je poslala maturantom pozdravno brzojavko, in nekateri drugi avstralski gostje. Prireditve so se udeležili predstavniki šestih slovenskih društev v Sydneyu in Wollongongu.

Po uvodnih besedah Olge Lah je po dvorani zadonela znana študentovska himna »Gaudeamus igitur«. Navzoči so vstali in za velikim navdušenjem pozdravili prihod naših maturantov — devet po številu, ki so sedli za posebej zanje s slovenskim trakom okrašeno mizo.

Ko se je navdušenje nekoliko poleglo, je stopila na oder Majda Zellmer (roj. Mauric), predsednica slo-

venskega šolskega odbora, in v imenu odbora pozdravila maturante, častne goste in vse rojake. Za njo je spregovoril podpredsednik slovenskega šolskega odbora p. Valerijan Jenko, sledil pa je govor ministra za šolstvo E. Bedforda.

Maturantje so prejeli v dar spominsko plaketo Slovenskega šolskega odbora in knjigo »Zgodovina Slovencev«, darilo Slovenske izseljenske matice. Prireditvev je potekala pod geslom: »Slovenec sem, tako je mati djala«.

Jože Čuješ

NOVA GENERACIJA TRIGLAVA

V soboto 24. novembra 1979 je klub Triglav ponovno priredil prijetno družabno prireditev, ki je bila v Liverpoolu Town Hall. Za uspešen in prijeten večer ima zasluge marljivi odbor kluba, ki vestno opravlja svoje delo. Posebno zahvalo bi morali dati tudi kuhinji pod vodstvom Jožeta Širca, ki je s pomočjo svoje žene, gospe Žekš in gospe Koderman pripravil res slastno večerjo. Levji delež zaslug za dobro voljo pa ima tudi ansambel Srebrne strune, ki ga vodi vedno razpoloženi Štefan Šernek. Ta večer je bolj kot kdajkoli prej dokazal, da je Triglav zaživel z novo, mlajšo generacijo. To se je videlo tako po obrazih gostov, še posebej pa pri plesu in izbiri glasbe. Le redki so bili valčki in polke, prevladoval je »rock and roll«, ki je vsakokrat dvignil s stolov tudi do devetdeset odstotkov navzočih. »Stari«, ki nas tudi ni bilo tako malo, smo uživali ob veselju mlajših. Utrdila se nam je vera, da je naš Triglav mlad in njegovi člani zavedni.

Navzočim je zaželel dobrodošlico predsednik Lojze Moge, ki je izrazil posebno zadovoljstvo, da je prišel na prireditev tudi pevovodja triglavskega moškega pevskega zbora Boro Šedlbauer s svojo družino, čeprav živijo čisto na drugem koncu vlemesta.

Med odmorom je predsednik športne sekcije Triglava Karlo Samsa razdelil tudi trofeje balinarskega tekmovanja parov, ki so bila pred tedni zaključena. Trofeje so prejeli: 1. mesto Lojze Magajna in Boris Bubnič, 2. mesto Toni Šutar in Rudi Gerdevič, 3. mesto Lojze Moge in Miro Lipold. spodbudno nagrado sta prejela tudi Jože Bratovič in Aleksander Kuret. Tekmovanja se je udeležilo 24 balinarjev.

»ADIJO, ŠOLA...«

Na državni jezikovni šoli v Bankstownu je bil v soboto 24. novembra 1979, konec šolskega leta, poseben praznik tudi za vrsto slovenskih srednješolcev, ki so na tej šoli obiskovali pouk slovenščine. Konca šolskega leta so bili posebno veseli naši prvi maturanti, ki so nekaj dni prej zaključili tudi svoj maturitetni izpit iz slovenščine. Da bi obdržali slovensko študentsko tradicijo, so si kar v šoli ob zaključku mature pripravili svoj praznik. Številna peciva, ki so jih pripravile same maturantke in med njimi tudi eden izmed maturantov, so kazala še posebno predanost slovenski šolski skupnosti. K praznovanju so povabili tudi učence nižjih razredov in tajnika slovenskega šolskega odbora g. Brežnika. Dijake je za krajši čas obiskal tudi ravnatelj šole P. Dooley, ki se jim je zahvalil za redno obiskovanje pouka ter jim zaželel vsele počitnice. Maturant Peter Lechner je prinesel v razred harmoniko in tako ni manjkalo niti slovenske pesmi. Zapeli so tudi »Happy Birthday« sošolki Dorici Uljan, ki je ta dan praznovala 16. rojstni dan.

Ob koncu je učiteljica nižjega razreda Erika Pelcar razdelila spričevala dijakom, ki so letos dokončali »malo maturo«, učiteljica Marisa Ličan, ki je poučevala razred maturantov, pa je svojim varovancem dala še zadnja

navodila pred maturantskim plesom, ki je bil v nedeljo 25. novembra.

Jože Čuješ

OBČNI ZBOR SDS

Slovensko društvo Sydney je imelo 21. oktobra 1979 redni letni občni zbor, na katerem so v novi odbor društva za naslednje leto izbrali: za predsednika Toneta Bulovca, podpredsednika Alojza Kocjančiča, blagajnika Lucijana Kosa, tajnico Ivan-ko Bulovec, člani odbora pa so: Jože Markočič, Karlo Dolmark, Slavko Prinčič, Janez Klavžar, Drago Raber, Jože Žohar, John Truden in Jože Hampton.

Ugledni gostje si ogledujejo prostore društva Triglav v Buenos Airesu. Z leve proti desni: Boris Košuta, podpredsednik Triglava, Ivo Majcen, vicekonzul, Rodolfo Štekar, predsednik Triglava, Momčilo Vučeković, jugoslovanski veleposlanik v Argentini, in Carlos Pernarčič, tajnik Triglava

OBISK IZ KALIFORNIJE

Slovensko društvo v Sydneyu je v oktobru in novembru obiskal župan mesta Fontana v Kaliforniji, slovenski rojak Frank Horzen. Predsedniku SDS je ob tej priložnosti izročil tudi pečat mesta Fontana. Kaže, da se je Frank Horzen tudi med počitniškim obiskom Avstralije dobro počutil — po slovensko.

je bil tudi jugoslovanski veleposlanik v Argentini Momčilo Vučeković s soprogo, vicekonzul Ivo Majcen, poslovodja državnega zavoda za vzajemno pomoč Gutierrez German, Peter Maskaric, predsednik jugoslovanskega društva iz Dock Suda, Mila Zec in Henrik Piscanc, tajnica in predsednik jugoslovanske komisije za patriot-ska praznovanja.

vzor jugoslovanske naselbine in sploh argentinskega vzajemnega gibanja. Številni obiskovalci so imeli priložnost, da so si ogledali razne športne prireditve, npr. kegljanje, balinanje in druge igre.

Fran Kralj

ARGENTINA

»TRIGLAV« — ZGLED VZAJEMNEGA GIBANJA

Slovensko-jugoslovansko društvo Triglav, Buenos Aires, je zadnje nedeljo v oktobru 1979 praznovalo dan vzajemnosti z družinskim kosilom, ki se ga je udeležilo nad 450 ljudi. Beseda vzajemnost pomeni in izraža željo po skupnem delu, po bratski pomoči in solidarnosti s prostovoljnim pristopom in ob sodelovanju. Vzajemnost družni in povezuje ljudi različnih prepričanj in nazorov, ki so si enotni v bistvu in cilju. Vzajemnost obstaja že od nekdaj, znamenja vzajemnosti srečujemo že v začetku naše civilizacije.

Duh vzajemnosti se je razširjal iz generacije v generacijo. Tudi Triglav, društvo za vzajemno pomoč, je vse doslej deloval za nadaljnji razvoj vzajemnosti na vseh področjih. Vse to daje članom veliko poguma za nadaljnje delo ter vzbuja ponos v upanju, da delimo to zadoščenje skupaj z drugimi vzajemnimi društvi v deželi.

V veliki večnamenski dvorani so bile razvrščene mize, ob katerih so posedli številni gostje, med katerimi

Uvodne besede je spregovoril podpredsednik Triglava Boris Košuta, ki je ocenil vlogo in pomen vzajemnosti v svetu in še posebej v naši deželi, kjer se je leta 1812 z dekretom priznalo društva vzajemne pomoči, ki so nastala v tistem času. Povedal je tudi, da deluje danes v Argentini nad 3019 takih društev in da je v provinci Santa Fé vsak tretji prebivalec član društva vzajemne pomoči. Svoj govor je zaključil z željo, da bi izkazana solidarnost članstva ostala vedno dovolj trdna in da bi se uresničile želje nas vseh, da bi se dokončno zgradil sedež društva.

Po obedu je imel kratek nagovor tudi jugoslovanski veleposlanik Momčilo Vučeković, ki je vsem prisotnim čestital za opravljeno delo in nam dal veliko spodbudo za nadaljnje delo našega društva, ki je lahko zgled vse jugoslovanske naselbine. Nato nam je izročil filmski projektor, darilo Srbske izsiljenske matice, in vrsto knjig, jugoslovanskih spominkov in drugo. Veleposlaništvo je za to priložnost darovalo tudi razne tipične jugoslovanske pijače.

V imenu kulturnega odbora društva Triglav se je zahvalil E. Bunevcevic, ki je poudaril neprecenljivo vrednost darila Srbske izsiljenske matice.

Po kosilu so si gostje ogledali društvene prostore. Bili so navdušeni nad našimi dosedanjimi uspehi. Poslovodja g. Gutierrez je izrazil svoje presenečenje nad monumentalno zgradbo, katero lahko smatramo za

URUGVAJ

SKUPNA PROSLAVA PRAZNIKA

Jugoslovanska izseljenska naselbina v Montevideu v Urugvaju je tudi lani nadvse slovesno proslavila jugoslovanski dan mladosti in rojstni dan predsednika Tita. Proslavo je po organizacijski poti pripravilo Prvo slovensko prekmursko društvo, ki je pripravilo zanimiv in pester spored 27. maja. Najprej je bilo na sporedu tekmovanje v bowlingu, ki so se ga udeležili predstavniki Hrvaškega društva, jugoslovanskega društva Bratstvo in Prvega slovenskega prekmurskega društva. Za tem je bila slovesna otvoritev proslave, ki jo je začel predsednik slovenskega društva José Gyalog, v kulturnem sporedu pa je nastopila folklorna skupina društva Bratstvo.

Ob tej priložnosti je izšla tudi nova številka skupnega društvenega glasila jugoslovanskih izseljencev v Urugvaju z naslovom »Jugoslavenski vjesnik« — Noticiero Yugoslavo, ki jo je uredil Marijan Puratic. V glasilu je poleg sporeda proslave dneva mladosti objavljen tudi pregled dejavnosti vseh jugoslovanskih izseljenskih društev v Montevideu, ki v zadnjem času med seboj lepo sodelujejo. V glasilu je bil objavljen tudi obsežnejši članek o posledicah katastrofalnega potresa v črnogorskem Primorju s pozivom k zbiranju pomoči.

DRAGOCENI SPOMINI SLOVENSKEGA AMERIČANA

Vatroslav Grill

MED DVEMA SVETOVOMA

Razpetost slovenskega izseljenca-pionirja med starim krajem in novo deželo Ameriko je ena izmed osrednjih spodbud, ki so pisatelju narekovale obsežno avtobiografsko pripoved. Knjiga je na nekaterih mestih že prava zgodovina slovenskega izseljevanja v Ameriko, pa spet toplo človeška izpoved intelektualca, podoba njegovega zorenja in hreperjenja. Vatroslav Grill začneja pripoved z otroštvom v Moravčah blizu Ljubljane, nadaljuje s prvimi dijaškimi leti v Ljubljani, se z materjo preseli v novo deželo, kjer nadaljuje šolanje v povsem drugačnih razmerah. Ob delu doštudira pravo in obenem postaja vsestranski kulturnoprosvetni delavec. Cleveland postaja ameriška Ljubljana, Grill spremlja njeno rast kot sodelavec lista Enakopravnost. Srečuje se s pomembnimi izseljenskiimi kulturnimi in političnimi delavci in z ljudmi iz domovine. V času obeh svetovnih vojn živo spremlja narodnoosvobodilni boj v rojstni deželi in doživlja številna zakulisna dogajanja. Avtobiografski tok pripovedi pisatelj dopolnjuje z dokumentarnim gradivom. Takšna je Grillova knjiga, prav gotovo doslej najzanimivejše pričevanje slovenskega Američana, razpetega med dvema svetovoma. Delo obsega 629 strani in je bogato ilustrirano.

Knjigo lahko naročite na naslov:

MLADINSKA KNJIGA, TOZD Trgovina
Izvozni oddelek, Titova 3, Ljubljana, Jugoslavija

Cena knjige je 680.— dinarjev (37.— am.
dolarjev oziroma enakovrednost v drugih
valutah). Plačilo je možno po mednarodni
poštni nakaznici ali s čekom, naslovljenim na
»Mladinska knjiga — izvozni oddelek«,
v priporočenem pismu

**založba
mladinska
knjiga**

LOUIS ADAMIČ:

Z DRUGIM IMENOM MISTER NICHOLS

POVEST
IZ KNJIGE:

WHAT'S
YOUR NAME?

KAKO TI JE IME?

PREVEDEL: IVAN DOLENC

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

Mimo rudarskih izrazov je oče govoril zelo malo angleščine, zato se je zdaj smehljaje pačil pred miss Mifflin kot komedijant. Čez čas pa ga je miss Mifflin umirila. Bila je naravna in odkrita. Oče jo je poslušal in jo skušal razumeti, ali pa je dovolil nama, da sva mu pretolmačila njene besede. Rekla je, da je sadje zdravo in da bi ga otroci morali jesti vsak dan. 'Vsak dan pojej jabolko, je zdeklamirala, pa ne boš klical zdravnika.'

Oče je razmislil o tem, potem jo je pogledal in prikimal: 'Seveda! Guut! Dobro!'

Miss Mifflin je odvalila kamen z mojega srca. Ko je prvič prišla do mojega imena, me je vprašala, kako ga izgovarjam. Ves sem se tresel, a mi je vseeno uspelo, da sem ji povedal svoje ime, kakor sem ga slišal doma. Rekla mi je, da lepo zveni. Pozneje ga je vedno počasi izgovorila: So-bu-ha-now-ski. Seveda je bila enako naklonjena drugim 'tujim' mladincem, in zvečine zdaj nismo bili več tujci v šoli. Kar zasijal sem vedno, kadar mi je kaj pokazala v čitanki ali pa me prijala za roko in mi jo vodila pri pisanju. Spoznal sem, da se lahko odlikujem, samo če se potrudim pri delu; mogoče bi me celo pohvalila! To pa je bilo tudi vse, kar sem si želel. Naenkrat sem se udomačil v angleščini, kot da bi jo vedno govoril in je miss Mifflin zgolj odrinila neko pregrajo. V drugem razredu sem se povzpел med prvake . . . in ostal sem med nadpovprečnimi učenci do konca svojega formalnega šolanja.

Naša nova učiteljica se je zanimala za nas kot za ljudi. Prav kmalu je opazila, da Annie in jaz nikoli ne prineseva sadja za malico. Vprašala naju je o tem, in Annie ji je povedala, kako čuden je naš oče v tem pogledu. Če nimava matere? Ne. Jaz sem ji nekaj malega razodel o tem — in po šoli je miss Mifflin vprašala, ali naju lahko pospremi domov. Spodbudila naju je, da sva ji povedala svojo zgodbo. Študirala naju je. Vprašala je, če kdaj rabiva zobno ščetko. Ne, sva ji odgovorila. Ali imava kdaj zobobol. Ne. Sva bila že kdaj bolna? In tako naprej. Končno naju je prosila, naj vprašava doma, ali bi lahko ona naslednji dan obiskala očeta.

Oče je bil sprva preplašen. Kaj neki hoče od njega? Rekla sva mu, da je zelo prijazna do naju in da ga želi spoznati. Zakaj neki? Odgovoril sem mu, da tega ne vem. Annie tudi ni imela razlage za to. Ti Amerikanci! Nazadnje pa je le izjavil, da je v redu — in da naj kar pride.

Potem smo dobili sadje vsak dan; oče ga je celo sam jedel od časa do časa.

Ob prvem učiteljičinem obisku je oče zaprl Mika in Joea, ki je bil takrat star okrog tri leta, v njuno 'ječo' v nadstropju. Miss Mifflin je vprašala, kje sta, in Annie ju je potem pripeljala dol. Bila sta umita in na sebi sta imela čisto obleko. Ker nista bila vajena tujcev, sta se v strahu umikala pred miss Mifflin in Joe je začel jokati. Oče ga je zaman skušal utišati, miss Mifflin pa se je vmešala, vzela Joea v naročje in ga pri pričlo pomirila.

Izid tega popoldneva je bil, da je oče razvil veliko spoštovanje do 'miiz Miif', ona pa posebno naklonjenost do

naše družine. Utegnila bi se še bolj ukvarjati z nami, ko bi ji ne nagajalo zdravje. Morala je čuvati svoje omejene moči, zato je zatajevala svojo željo, da bi nam pomagala ob vsaki priložnosti.

A vseeno je prihajala k nam nekako enkrat na teden, in to več kot pet let. Vedno nam je prinesla za nikelj* rozin ali kikirikijev. Očetu je bilo zdaj prav vse, kar je ona storila. Sledil je njenim nasvetom in ji dovolil, da je pokazala njemu in Annie, kako lahko izboljšata svojo kuho. Kritizirala je našo obleko in ga prepričala, da nas je jemal s seboj v trgovino — za pravo mero.

Kako jo naj razumemo? Mislim, da jo je ganilo to, ker nismo imeli matere. Vsakdo je lahko videl, da smo bili žalostna družina. Spoznala je očetov značaj in tako si je pridobil njeno spoštovanje. Hotela mu je pomagati; mislim si, da je to delala zaradi nas otrok. Spoznala je, da nihče od nas nima dovolj trdnega in jasnega odnosa do očeta; morda je tudi slutila, da ga včasih sovražimo. Zato nam je večkrat govorila o njem kot o občudovanja vrednem očetu — nekajkrat celo v njegovi navzočnosti, da se je po njegovih licih razlezel širok smehljaj. Poslej je še bolj sveto gledal na tla, po katerih je hodila.

Vsega pa, kar je hotela od njega, ni storil. Skušala ga je prepričati, da bi postal ameriški državljan. Bil je za to, dokler ni sprevidel, kaj vse bi moral opraviti. Trdil je, da se ne bi mogel naučiti 'guut eengliš', ker je preveč neumen. Zaradi dela ne bi mogel obiskovati večerne šole; in razen tega bi bilo nesmiselno, če bi ga kdo hotel učiti, ko pa je tako 'butast'. Potem pa je bilo še to, da so se mu kot kmetu vedno upirali vsakršni uradni postopki. Miss Mifflin je s tem kmalu odnehala. Menda se ji državljanstvo ni zdelo več tako zelo pomembno.

V petih letih našega prijateljstva mu je nenehno trobila na uho, da so njegovi otroci Amerikanci. O tem ga je prepričala. Vsi smo bili zelo bistri in miss Mifflin je vlila očetu ponos na to, da smo taki. Vsilila mu je misel, da zaslužimo vse najboljše. Amerikanci smo, mu je spet in spet govorila, in zato naj gleda, da bomo imeli enake možnosti kot vsi drugi mladi Amerikanci. Pošlje naj nas v šole — v srednje šole, v kolegij . . .

Miss Mifflin je to dosegla, ko sem bil star trinajst ali štirinajst let in ko je oče že zbral nekaj tisoč dolarjev, ki so mu dali večji občutek varnosti. Postal je bolj preudaren in popustljiv in celo nežen. Do tega časa se je bil naučil tudi nekaj več angleščine. In tako je izjavil v zelo živem govoru, polnem napačno izgovorjenih psov, da nas bo izsolal, da bomo 'smat' kot 'sonafhič'. Ni vedel, kaj 'sonafhič' pomeni; to besedo je rabil le kot poudarek.

A naša učiteljica je vplivala na očeta tudi drugače. Ko so prišli unijski organizatorji prvič v Dexter, je razburkano javno mnenje v mestu vplivalo tudi na odnose med šolskimi otroki. Dal nas je bil 'za unijo', drugi so bili proti. Oče se ni hotel pridružiti zaradi svojih 'bossov', ki jih je visoko cenil in gledal nanje s hvaležnostjo, in ki so bili, seveda, vsi proti uniji. Razen tega se ni ogreval za to, da bi plačeval članarino; ni verjel, da mu bo unija dvignila plačo, in se

tudi ni pritoževal nad svojim dolгим delovnikom. Zelo se je zanimal za svoje delo — voda v jamah ga je nenehno izzivala — in gledal je nase kot na boljšega črpalca vode, kot pa je bil mož iz dnevne izmene. Bil je kmečki individualist. In ker je bilo njegovo delo, v nasprotju z delom rudarjev, stalno, ni čutil potrebe po uniji.

Potem pa so se zvrstili umazani dogodki. Nekega možakarja so pretepli; drugemu so razbili šipe na oknih. To je prebudilo strah v miss Mifflin in je rotila očeta, da naj podpiše za unijo. Ne da bi mu razložila, od kod to ve, mu je rekla, da zaradi svojega članstva v uniji ne bo izgubil zaposlitve.

— — —

Pozabil sem povedati, da je naš oče, potem ko smo se preselili v tisto majhno hišico, skoraj docela prekinil stike z Lemki ali Karpatarji v Dexterju. Spadal je k uniatski cerkveni srenji v mestu; in zdaj je prenehal hoditi še v cerkev. Zdi se mi, da je zameril ženskam v župniji pomanjkanje krščanskega čuta po materini smrti. Niti žena njegovega bratranca, niti njegova tašča mu nista ponudili pomoči pri delu z otroki. Morda sta ga hoteli s tem prisiliti, da bi se drugič poročil. Sumim, da si je moja stara mama želela, da bi se poročil s tisto neprijazno teto, ki je skušala gospodariti pri nas. Ko je uvidela, da oče nima nikakega takega namena, je verjetno obrnila še druge proti njemu. Vse skupaj je bilo na moč primitivno. Naj je bil razlog za njihovo omalovaževanje takšen ali drugačen — oče se jim je hotel maščevati, na kakršenkoli način že. Dve ali tri leta ni govoril z nikomer razen z možmi v rudniku, s trgovci in z miss Mifflin. Preden smo jo spoznali, miss Mifflin, je vztrajal, da se midva z Annie ne druživa z ljudmi, če to ni nujno potrebno. In v tem sva ga v glavnem ubogala. V cerkev naju tudi ni pustil iti. Oba mlajša otroka sta bila vedno v hiši.

Miss Mifflin je počasi razmajala ta pravila. Dovoljeno nama je bilo, da sva si začela iskati prijatelje in da sva lahko šla v cerkev. Pridružil sem se fantom različnih narodnostnih izvorov: Lemkom, Rusom, Ukrajincem, Italijanom, Slovakom, Črnogorcem. Žvečili smo tobak, kadili dolge črne cigare, metali crknjene mačke pred vrata ljudi, katerih nismo marali, za šalo zmerjali drug drugega s 'hunkiji' in 'wopsi', sicer pa smo se stekli s tujcem, ki bi nas klical s temi imeni.

Nikoli nisem bil vodja te naše bande ali kaj takega; vedno sem sledil drugim. Naš vodja je bil, če se prav spomnim, Pete Markovič, sin črnogorskega rudarja. Bil je visok, koščen fant sedemnajstih let, plavolas in pošten, tudi najmočnejši med nami je bil. Nekoč je pobil na tla dečka po imenu Roger Thomas — brata tistega dekleta, ki mi je ponudila jabolko v prvem razredu — samo zato, ker je le-ta zaničevalno zmerjal našega člana s katoličanom. (Pete sam je bil pravoslavac, pripadal je srbski ortodoksni cerkvi). Podil je še dva druga nepridiprava po vsej okolici, ker sta nekemu psu za rep privezala skodelo. Pete je bil tudi odločno proti vsem spolnim eksperimentom v naših letih. Povedal nam je, kaj vse mu je o tem predmetu razložil njegov stric . . .

Esther Thomas je bila vedno za razred ali dva pred menoj v šoli, vendar sem jo dolga leta videval vsakih nekaj dni. Do nje sem se obnašal kot do vsakega drugega dekleta, včasih pa sem zaradi nje strašno trpel. Imel sem občutek manjvrednosti! Ona je bila »Amerikanka« — kolena nazaj; moj oče pa tujec. Njen priimek je bil Thomas; moj Subuhanowski. Živela je v veliki beli hiši v 'lepem' predelu mesta, njen oče je bil bogat, nosila je prelepe obleke in videti je bila zelo prikupna, medtem ko sem bil jaz majhen in suh. Pozneje se je vpisala na Vassar; jaz pa sem odšel na kolegij Monongahela v Blacksburgu. Po zaključku srednje šole se je njena družina preselila in je potem nikoli več

nisem videl; njen oče je postal menažer neke tovarne v Pittsburghu. Vrsto let pozneje sem bral v časniku, da z materjo potuje po Evropi.

— — —

Ko je miss Mifflin, ki je menila, da potrebujemo nekakšen stik z religijo, prebila led očetovega nasprotovanja, se je pojavilo vprašanje: kateri cerkvi naj se pridružimo? Uniati so se razšli; sčasoma smo izgubili vsak stik s tremi 'pravimi' katoliškimi cerkvami: z irsko, slovaško, poljsko in še z rusko pravoslavno cerkvijo. Oče se ni mogel odločiti, kateri bi se naj pridružil. Zdrdral je miss Mifflin svoje stare predsodke in prigovore: zanje so bile vse cerkve enako slabe. Miss Mifflin je predlagala irsko cerkev. Oče je vzrožil. Ircev ni trpel, ker Irci 'sovražijo tujce'.

Prišlo je do zastoja. Ne Annie in ne jaz, ki sem bil dvanajst ali trinajst let star, nisva vedela, katero vero imava rada, Mike in Joe pa sta bila še premlada, da bi ju kdo vprašal. Miss Mifflin, ki sama ni hodila v cerkev, je na posled rekla, naj poskusimo vse po vrsti. Očetu se je to zdelo najpametneje.

In tako smo začeli z rusko cerkvijo. Poslopje je bilo nenavadno in barvito, po mojem kakor vaška cerkev v Rusiji; toda nobenemu od nas se ni dovolj prikupila, da bi ostali v njej. Bradati duhovnik je mnogo pel, kar se je sprva zdelo lepo, ker pa ga nismo razumeli, nas je navdušenje kmalu minilo.

Neko nedeljo smo se napatili v slovaško katoliško cerkev. Potem smo poskusili še poljsko cerkev. Doma pa se nismo počutili ne v eni ne v drugi. Joe, ki mu še ni bilo deset let, je šel z nama, ker sva ga pač midva z Annie vlekla s seboj. Bil je nesrečen in čemeran.

To se je ponavljalo približno leto dni. Potem sva Annie in jaz odločila, da si ogledava še protestantsko cerkev. V kongregaciji so bili običajni 'Amerikanci', vsi lepo oblečeni; otroci so naju gledali z odprtimi usti. Tam sva bila samo enkrat — prvič in zadnjič.

Mnogo pozneje me je Pete Markovič vprašal, v katero cerkev hodimo. Odgovoril sem mu, da v nobeno v zadnjem času, pa naju je vzel s seboj v srbsko pravoslavno, ki je bila v sosednjem mestu. Spominjala me je na rusko cerkev; nekaj časa nama je ugajala, potem pa sva opustila tudi misel na to cerkev.

Na kratko povedano: naša vez z religijo je bila naključna, kakor je bila naključna tudi naša splošna vzgoja.

— — —

Miss Mifflin je storila za nas, kar je mogla, in je zares ustvarjala čudeže v naši družini. Toda leta 1918, ko je epidemija gripe udarila v Dexter, je tudi ona zbolela in umrla.

Zbolela je polovica mesta, z nami vsemi vred, razen očeta (ki se ga nikoli ni nič prijel), in tako smo zvedeli za smrt miss Mifflin šele potem, ko so jo že bili odnesli v krsti. Takrat smo vsi štirje otroci izbruhnili v jok, oče pa je zapustil hišo in verjetno spet dal duška svoji žalosti za kupom premogovega prahu.

Še vedno smo bili premladi, da bi lahko poizvedeli kaj več o miss Mifflin — kdo je pravzaprav bila, od kod je prišla, kje je pokopana, od kod je vedela, da je očetova služba trdna, če se pridruži uniji . . . Da bi bila mera polna, niti tega nismo vedeli, kje je sploh stanovala v Dexterju. Sprejeli smo jo, kakršna je pač prišla, in kakor je tudi ona vzela nas.

* nickel — nikelj = kovanec za pet centov

KAKO OSTANEŠ SAMEC ALI KRITERIJI ZA IDEALNO ŽENO

V zbirki Nova proza je Državna založba Slovenije v Ljubljani izdala zbirko humoresk Marjana Moškriča z naslovom IZ ŽABJE PERSPEKTIVE.

Marjan Moškrič je novo ime v slovenski humoristični srenji; s svojo zbirko je obogatil književno zvrst, za katero še vedno prevladuje misel, da je Slovenci ne znamo pisati.

Gre za uspešno humoristično opisovanje tako imenovanih malih ljudi sredi drobnih, a življenjskih zapletov. A čemu »iz žabje perspektive«?

»Življenje dostikrat gledamo raje z vrha — s ptičje perspektive,« pravi avtor. »Od tam je vse videti mnogo lepše kot je v resnici . . . Gledano iz žabje perspektive pa je življenje premnogokrat brezupen primer, a je vseeno manj kot ptičja škodljiva žabja perspektiva . . . Vedno človek rajši zleze iz močvirja na blatna tla, kot se nanje spusti iz sončnih višav . . .«

Iz Moškričeve knjige objavljamo humoresko z naslovom Kako ostaneš samec ali kriteriji za idealno ženo.

Imam dobrega prijatelja iz mladih let. Dobra zato, ker se le poredkoma srečava, dvakrat ali trikrat v desetletju. Nič posebnega, boste rekli, tudi mi imamo take dobre, starejše ali mlajše prijatelje. To je že res, toda tale moj prijatelj je nekaj posebnega. Kljub temu, da je že energično prekoračil štiridesetletnico in se krepko prebija po časovni lestvici navzgor, da bi čimprej dosegel magično število pedeset, je še vedno samec.

Toda samec ni zato, ker bi sovražil ženske ali bi ženskam ne bil simpatičen. Nasprotno! Vedno je rad v ženski družbi in ženske so rade z njim v družbi. Kadar sva bila skupaj — in to je bilo v mladih letih večkrat — je bil vedno središče zanimanja šibkega spola ter sem se v njegovi prisotnosti kar razblinil. Kolikor sem bil kdaj pa kdaj le vreden pozornosti njegovih občudovalk, je bilo to zame zato, ker so me rabile kot posredovalca ali informatorja. Prav zavidal sem mu. Za oboje — za to, da je imel toliko občudovalk in zato, ker se jim je vedno izognil pravočasno in brez očitnih posledic. Spretno je nastavljal mreže in vanje uspešno lovil zdaj črnotlaske, zdaj plavolaske ali pa oboje naenkrat.

Sam pa se je še tako zvito nastavljenim zankam bistroumno izmikal.

Ko sem ga nekoč vprašal, kako mu to uspeva, se je skrivnostno nasmehnil: »Veš, to je samo vprašanje značaja in načel. Ne smeš se zadovoljiti s prvo žensko, ki ti je všeč, temveč moraš že naprej vedeti, katera ti sme biti všeč. Seveda moraš zato imeti dvoje. Prvič, kot sem rekel, trden značaj, ki priznava samo razum in ne klecne pred prvo žensko, ki jo sreča, in drugič izpiljena estetska ter druga načela.

Na podlagi izdelanih načel napraviš kriterije, kakšna naj bo bodoča izvoljenka. Stvar značaja je, nato pa kako načela upoštevaš in ne kloniš pred vsakim vročim pogledom.

Poglej, jaz imam izdelane take kriterije!«

Dal mi je list papirja, na katerem je pisalo:

»Estetsko-umsko-ekonomski kriteriji moje bodoče žene:

1. Nekatero lepote zahteve in mere
 - starost manj kot dvajset let;
 - višina 172 cm, mera čez prsi 95, čez pas 65 cm in boke 95 cm;
 - črnotlasa, črnih, globokih oči, dolgih trepalnic, blestečih belih zob;

— nos normalen, lahko rahlo dvignjen proti čelu; nasmeh a la Mona Lisa, čisti alt; športnica s športnim duhom, (najbolje, če je tekačica na dolge proge);

— noge rahlo dlakave, številka čevljev največ 36, noge oblikovane, kot so jih oblikovali starogrški kiparji.

2. Imeti mora akademsko izobrazbo:

— poleg materinščine naj obvlada vsaj dva jezika aktivno in enega pasivno;

— glasbeno mora biti zadovoljivo izobrazena in igrati vsaj na en instrument. Poznati mora klasično in moderno glasbo, kar naj dokaže s posebnim testom;

— imeti mora gospodinjsko šolo in potrebna dokazila, da je izurjena kuharica in vsestransko usposobljena gospodinja, kar dokaže v poskusni dobi.

3. Njeno premoženje mora obsegati najmanj:

— stanovanjsko hišo z vrtom v predmestju;

— najmanj dvanajst slik priznanih mojstrov in

— hranilno knjižico, na kateri je naloženih vsaj trideset dobrih plač.

Opomba:

Pred odločitvijo je treba vse preveriti. Manjše pomanjkljivosti se lahko oprostijo, če se drugje pokažejo ugodnejši kazalci.

1.1.1948.«

Osupel sem ga pogledal: »Poslušaj, ženske z vsemi lastnostmi, kolikor jih tu naštevaš sploh ni na svetu . . . Sicer pa, kako moreš od drugih, čeprav gre samo za ženske, zahtevati tisto, česar sam nimaš?«

Bil je res velikopotezen: »Zagotovo je!

Odpravil me je s široko gesto roke. Samo najti jo je treba. Če sem bil jaz sposoben ustvariti te kriterije, je bila tudi narava, s pomočjo raznih tet in stricev, sposobna ustvariti tako bitje. Vsi smo proizvedli narave — in mora tisto, kar nosimo v sebi, nekje obstajati.«

Tako je rekel in me potrepljal po rami. »Ti tega seveda nikoli nisi in ne boš razumel. Narava skopo deli svoje darove. Oprosti! Mudi se mi, zdi se mi, da sem odkril vzorec, ki odgovarja dvem tretjinam zahtevanih kriterijev in grem na ogled. Kriterije pa si obdrži za spomin, imam jih še poln šop.«

*
Kmalu potem sta se najini poti ločili. Pozabil sem že skoraj nanj, še bolj pa na njegove kriterije.

Minilo je kar deset let, ko sva se ponovno srečala. Kdo bi si mislil, da nekateri ljudje v desetih letih tako ostarijo! Zase moram reči, da sem se

zdel, ko sem se vsak dan pri britju ogledoval v ogledalo, še vedno nespremenjen. Zato sem bil užaljen, ko me je lopnil po rami:

»Zdravo starina! Nič kaj prida nisi videti, čas te je že močno načel.« Hotel sem mu vrniti: »Zate pa moram reči, da si vsak dan mlajši. Gotovo imaš dobro...« Tisti hip sem se spomnil njegovih kriterijev. »...in idealno ženo«.

»Kje pa! Še vedno sem samec. Nekateri se ne damo!«

»Torej le nista narava in okolje ustvarila take ženske,« sem vrtal vanj.

»Gotovo sta! A nisem je našel. To je vzrok. Da bi olajšal iskanje, sem spremenil nekaj kriterijev, toda načel niti za las. Glej tu imaš nov izvod kriterijev in če srečaš kaj podobnega, mi sporoči.«

Z zanimanjem sem prebral kriterije: »Korigirati prvotno estetsko — umski — ekonomski kriteriji moje bodoče žene:

1. Lepotne zahteve:

— starost do petindvajset let;
— višina 170 cm, mere 95—65—95 (dovoljena odstopanja + ali — pri vseh merah skladno do 10 cm);
— lepe naravne lase, očarljiv pogled in nasmeh, brez umetnih zob, prijeten glas in športni videz.

2. Primerna izobrazba:

— z vsaj pasivnim znanjem dveh tujih jezikov;
— ločiti mora klasično glasbo od zabavne;
— primerna gospodinja, večča vseh gospodinjstkih del.

3. Ekonomska samostojnost s stanovanjsko hišo v predmestju.

Opomba:

Primerno osebo predhodno ogledati in delno preizkusiti.

1. 1. 1959.«

*

Zopet so tekla leta in spet je minilo kar desetletje, ko sva se ponovno srečala na proslavljanju neke pomembne obletnice.

Neverjetno, skoraj ne moreš prepoznati človeka, ki ga zob časa nekoliko bolj obteše! Še dobro, da nismo vsi taki! Veselila sva se srečanja in se pogovarjala kot dobra prijatelja o vremenu, svetovnih krizah in podobnih aktualnih zadevah.

Toda mene je grizlo nekaj drugega in udaril sem naravnost:

»Kako pa je s tabo drugače, privatno? Imaš družino? Kako žena, otroci?«

»Nimam družine. Še vedno sem samec.«

»Aha, kriteriji! Odvrzi jih vendar, sicer boš ostal večni samec, čeprav ti iskreno povem da bi tudi meni vloga samca ta hip kar ugajala.«

»Ne, načela in kriteriji so v redu, samo smolo imam, da ne najdem tiste, ki mi je po njih namenjena. Zakaj če so kriteriji proizvod mojega razuma in čustev, mi torej lahko postane idealna žena samo tista, ki jim ustreza. Vem, da obstaja, samo ne najdem je! Toda čas prehitro teče in se moram prilagoditi. Da bom skrajšal iskanje, sem nekoliko poenostavil kriterije. Ponavljam, samo kriterije, nikakor pa ne načel... Na, oglej si jih.«

Kriteriji so bil napisani na četrtinki lista:

»Dodatno originalni prvotni estetsko-umski-ekonomski kriteriji moje bodoče žene:

1. Lepotne zahteve:

— starost do 35;
— višina in druge mere — poljubne;
— lasje, oči, zobe, glas — zaželeni, a ne nujni.

2. Izobrazba:

— govori naj vsaj materin jezik;
— zna ravnati z gramofonom;
— vedeti mora, da je kuhinja delovni prostor za pripravljavanje hrane.

3. Služba, lastniško stanovanje.

1. 1. 1968.«

Otožno sem zganil listek in ga sočutno pogledal.

»Boš videl, v kratkem bom uspel, sem že tik pred tem, da odkrijem idealno osebnost,« mi je zagotavljal pol optimizma.

Ob slovesu sem ga spodbudno potrepil po rami.

*

Zadnjikrat sem ga srečal, ko je hitel po ulici. Ustavil sem ga. Obrisal je očala, me pogledal in objel čez ramena.

»Oprosti, nisem te opazil, očala so se mi zarosila in mudi se mi. Saj veš, zakaj.«

Grem na enega izmed poslednjih pogovorov. Ako..., no, tu imaš moje dokončno veljavne kriterije. Od njih ne bom odstopil niti za las... Na svidenje!:

Obstal sem na ulici z listkom v roki. Odprl sem ga:

»Dokončno veljavni kriteriji moje bodoče žene:

1. ŽENSKA...

2. ŽENSKA...

3. ŽENSKA...

Opomba: Če me vzame.

1. 1. 1977

Srečno, prijatelj, ne zavidam ti!

NOVE PLOŠČE IN KASETE

PLOŠČE

ANSAMBEL AVSENIK

Po klančku — dvojna
Povsod smo doma — dvojna
Kjer pesm in vselje — dvojna
V deželi glasbe — dvojna

ANSAMBEL LOJZE SLAK

Postajnska jama — dvojna
Popotnik — dvojna

ANSAMBEL FRANC MIHELIC

Cerkniško jezero — dvojna
Vesela polka — LP

ANSAMBEL MIHA DOVŽAN

Jutro v planinah — dvojna

ANSAMBEL SLOVENIJA IZ PTUJA
Tebi, Slovenija — LP

PIHALNI ORKESTER F. PUHAR

Slov. polke in valčki — LP

ANSAMBEL ŠTIRJE KOVAČI

Dober dan — LP

ANSAMBEL TONE KMETEC

Ljubezen pod marelo — LP
Moja štajerska dežela — LP

ANSAMBEL MAKS KUMER

Veselje na vasi — LP

SLOVENSKA POPEVKA

Ljubljana 79 — LP

ANSAMBEL ZADOVOLJNI KRANJCI

Mi se 'mamo radi — LP

SLOVENSKA LJUDSKA GLASBA

Porabje — LP

zvočni primeri izvirne ljudska glasbe

SLOVENSKI OKTET

25 let — 3 LP plošče

MOŠKI KOMORNI ZBOR CELJE

Slovenca vabi — LP

MOŠKI KOMORNI ZBOR RTV, LJ.

Hej tovariši — LP

PARTIZANSKI PEVSKI ZBOR

godba milice

Himne, svečane pesmi, žalostinke — LP

PEVSKI ZBORI IZ PRIMORSKE

Primorska poje — dvojna

MOŠKI PEVSKI ZBOR PREŠEREN,

KRANJ

Jaz bi rad rudečih rož — LP

VOKALNI KVINTET GORENJC

Zabučale gore — LP

KVARTET DO

Oblati so rudeči — LP

FRANC IN TONČKA MAROLT

Slov. ljudski plesi in pesmi — LP

MAGNETOFONSKE KASETE

Slovenska popevka Ljubljana 79

Popevka vesele jeseni Maribor 79

Tebi Slovenija — ansambel Slovenije iz Ptuja

Slov. polke in valčki — orkester Puhar

Po klančku I, II — Avsenik

Sem na planincah — Jeršinovec

Vesela polka — Mihelič

Kadar srečam te — Slak

Veselo na rajžo — Slak

Naj vrisk pove — Slak

Domači vasi — Slak

Sezidal sem si vinski hram — Slak

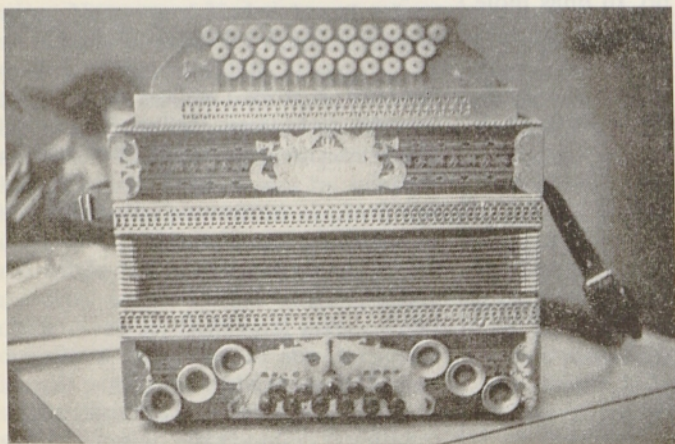
Iz Slakove skrinje I, II

KAKO SEM IZGUBIL SVOJE GREHE

V prvem desetletju izhajanja Rodne grude je bil med njenimi najbolj prizadevnimi dopisniki upokojeni rudar Franc Sikošek iz Gladbecka v Westfaliji. Pisal nam je dolga pisma in v njih nizal svoje spomine na rudarsko življenje v Gladbecku, na svoje tovariše in njihove družine, na društveno delo. V lepi slovenščini so nam njegova pisma, ki še zdaleč niso kazala na to, da jih je napisala roka rudniškega kopača, pripovedovala hudomušne zgodbe iz življenja naših ljudi, predvsem iz Zasavja, ki so jih agenti zvalili na delo v vestfalske rudnike.

Vrsto njegovih prispevkov smo povezali in objavili v treh nadaljevanjih v Rodni grudi, letnik 1959, v naslednjih nekaj letnikih pa še več Sikoškovih drobnih zgodbic. Zdaj Franca Sikoška že dolgo ni več. »Bela teta«, ki jo je v svojih dopisih pogosto omenjal, kako neusmiljeno gospodari med njegovimi nekdanjimi »kameradi« in prijatelji, je pred leti prišla tudi ponj in ga odpeljala »za večno«. Zapiski v mojih starih beležnicah pa so me te dni spomnili nanj. Enkrat smo se namreč tudi osebno spoznali, ko je poleti s skupino vestfalskih rojakov prišel k sorodnikom na obisk in nas je seveda obiskal tudi v uredništvu Rodne grude. Dobro razpoložen je sicer omenil, da z njegovim zdravjem ni vse tako, kakor bi moralo biti, a dokler cigarete in fajfo kadi, kar gre. Le naše cigarete Morava pogreša v Gladbecku. Ciganka mu je sicer prerokovala dolgo življenje — če ne bo prej umrl. Podobrikala se mu je, da je lep človek in izgleda komaj 40 let star, pa ji je poklonil svoja upokojena očala za spomin, da bo bolje videla. Res je kmalu zatem, klub cigankinemu prerokovanju, začel resneje bolehati in njegova pisma so prihajala v uredništvo Rodne grude vedno bolj poredko in tudi krajša so bila . . .

V enem od teh je med drugim zapisal: »Zelo želim, da bi po moji smrti moj duh še nekaj let živel v Rodni grudi . . .« Precej let je danes vmes, a čeprav pozno, ne bo prepozno, da na kratko obudim spomin na tega prijaznega, bistrega sodelavca Rodne grude iz let, ko je začela revija vse bolj prodirati v domove naših ljudi po svetu in obenem v prijazen spomin našim izseljencem-pionirjem, od katerih je večina že odšla z »belo teto« in so njihovi grobovi posejani povsod po svetu.

Lubasova harmonika

Franc Sikošek je bil doma iz Kozjega blizu Podsrede na Štajerskem. Pozneje so živeli v Trbovljah, kjer je bil oče rudar. Delal je v rovu Terezija. Leta 1897 so se izselili v Gladbeck v Westfaliji, ki je bil takrat še nekakšna dolga vas, saj je imel le 7800 prebivalcev. Mestne pravice si je Gladbeck pridobil šele leta 1919. Najstarejši rudnik »Graf Moltke«, jašek I/II so odprli leta 1875. V njem so pozneje delali Franc Sikošek in njegovi štirje bratje ter njegov oče. Eden od bratov se je v tem rudniku smrtno ponesrečil. Do leta 1909 so odprli v Gladbecku še nadaljnje tri rudnike, za katere so nujno potrebovali delavce, ki so jim jih pošiljali agenti. Bolj kot Čehe in Poljake so cenili Slovence iz Avstrije, ker so bili znani kot pridni delavci. Franc je bil izmed šestih bratov najstarejši. Ko pa so prišli v Gladbeck, je imel komaj šest let. Tam se je šolal. Nemščina mu je delala hude preglavice, a končno je šlo. Pravi, da ni bil posebno odprte glave, veliko je bral, rad je pisal, sestavljal pesmice in telovadil. Slovenščine ni nikoli zanemaril. Norčeval se je iz tistih, ki so hoteli na hitro postati Nemci, pa so se pačili in lomili besede, ki niso bile ne slovenske in ne nemške. »Kot šolar sem imel veliko smolo takrat, ko sem svoje grehe izgubil,« pripoveduje Sikošek. »Ko sem imel 12 let, sem šel prvokrat k spovedi in zatem k obhajilu. Ta generalna spoved me je zelo skrbela, saj je bilo treba v spovednici povedati svoje grehe za vse življenje nazaj. Da ne bi kaj pozabil, sem si vse skrbno napisal. To je bil zelo dolg seznam. Vse sem natančno opisal in sam ne vem zakaj sem se spodaj podpisal. Listek sem večkrat prebral in se vsega naučil na pamet. Ko pa sem šel razburjen k spovedi, sam ne vem kako, sem listek izgubil. Naslednji dan pa so se mi sošolci režali: »Ej, Franc, včeraj smo tvoje grehe našli na cesti. O, ti kosmata grešna duša, zdaj te pa poznamo, kakšen fakin si!« Hudo sem bil jezen — sam na sebe.«

O naših v Gladbecku pa je zapisal: »Bili so dobri delavci, sicer pa takšni, kakršni smo pač Slovenci. Radi so čikali nemški tobak in seveda tudi dobre pijače se niso branili. Mnogokrat smo se spomnili dobre kapljice iz Slovenskih goric. Radi so pili pivo, žganje in rum. Ko so prišli iz jame, so se lepo oblekli. Nosili so široke prstane in na telovnikih ure s širokimi verižicami, ki so jih naročali v Ljubljani pri zlatarju Suttnerju. Zlate in srebrne urice na dolgih verižicah so naročili tudi za svoje neveste. Posebno ponosni so bili tisti fantje, ki so imeli slovenske neveste. Imeti Slovenko za ženo je bilo res lepo, saj so znale za naše najboljše kuhati. Naši fantje so nosili klobuke vedno malo postrani, tako na levo uho in na klobuku eno ali dve petelinji peresi, kar se je zdelo domačinom malo čudno. Slovesno smo praznovali nedelje in druge praznike, med temi tudi »praznik svetega denarja« — Lohntag, ko smo dobili zaslužek. Na takšen dan je bila bližnja gostilna dobro založena s pivom. Skoraj iz vsake druge hiše se je slišala harmonika in slovensko petje. Radi smo tudi po kranjsko zavriskali in če je tako naneslo — se tudi stekli.

Harmonika je bila moje veselje in velika želja že od zgodnjih otroških let. V Gladbecku smo imeli harmonikarje, ki so lepo igrali. Med temi je bil tudi Franc Levičnik, ki je igral lepe koračnice, polke in valčke. Meni je bil posebno všeč valček na napev: »Dekle zakaj tajiš, da sama ti ležiš . . .« Večkrat sem si mislil: če bom postal knap v rudniku »Graf Moltke«, si bom kupil trivrstno harmoniko. Leta 1900, ko mi je bilo devet let, se je k nam priselil s Štajerske materin brat Janez Dolar. Imel je 19 let. Ko je bil nekaj mesecev pri nas, si je kupil na obroke najprej lepo črno obleko, perilo in čevlje in pozneje »pecikl«. Ko je končno poravnal obroke za te reči — si je naročil iz Avstrije Lubasovo trivrstno harmoniko. Te harmonike sem bil jaz bolj vesel kakor stric. Ko jo je

prinesel domov, sem ga prosil, da naj zaigra mojo najljubšo pesem. Povedal pa mi je, da se mora šele naučiti igranja na harmoniko. Ko se je s kolegom kam odpeljal, sem se jaz učil igrati na njegovo harmoniko. Najprej sem poskusil zaigrati nemško pesem »Ich hatte einen Kameraden . . .«, ki je imela lahko melodijo. Kmalu sem prav zadel in znal za silo zaigrati to pesem. Večkrat na dan, kadar ni bilo strica, sem potem vadil na harmoniko zaigrati šolske pesmice. Harmonika me je tako prevzela, da sem igranje vadil še potem v postelji in to brez harmonike. Predstavljal sem si, da držim v rokah harmoniko. Z levico sem vlekel meh, s prstom na desni roki pa sem pritiskal na base. Če se je kdo od bratov zbudil in me videl, kako sedim v postelji in igram na nevidno harmoniko, se mi je smejal. Zatožili so me očetu. In potem me je skrivaj enkrat oče opazoval. Najprej se je kar prestrašil. Rekel je materi: »Ti, mati, prmej kokuš, meni se malo zdi, da se našemu starejšemu pobu malo v glavi meša. Poglej ga za hec, kako se praska in miga, kakor da ga uši in stenice grizejo, ki jih sploh nimamo. Prmej, saj bo harmonika poba čisto ponorela.«

Ko mi je bilo 15 let, pa mi je oče izpolnil mojo vročo željo. Iz Avstrije je naročil zame trivrstno harmoniko. Ko je prinesel pismonoša obvestilo, naj gre po paket, je bil oče v zadregi, ker ni imel denarja. Takrat smo bili zelo revni, ker nas je bilo pet otrok, šesti je bil pa na poti. Dobri sosed Franc Fajs je očetu posodil 50 mark, da je šel na pošto in se kmalu vrnil s harmoniko.

Ko je oče harmoniko doma postavil na lesen kovček, sem se razjokal od veselja. Debele solze so mi kapale na harmoniko. »Zakaj se pa vendar jokaš?« se je čudil oče. »Ali želiš, da 'ramoniko' nesem nazaj na pošto?« Bil sem tako ganjen, da nisem mogel spregovoriti. Oče se mi je smilil, ker je tako težko garal za nas, bil vedno v nevarnosti, zdaj pa mi je kupil harmoniko. Tesno sem ga objel in obljubil, da bom pridno hodil na šiht in ves zaslužek doma oddal. Oče je vzel robec iz žepa, brisal si je od premogovega prahu umazane oči, zatem pa je brez besed odšel v klet žagat in sekati drva.

Pri nas je bila velika družina, saj je mama rodila dvanajst otrok. Šest jih je v otroških letih pomrlo, šest nas je ostalo. Bil sem najstarejši. Komaj so me odpustili iz ljudske šole, že me je oče odpeljal k rudniškemu nadzorniku, da bi se zaposlil. Dobil sem delo v oddelku, kjer čistijo svetilke in jih izročajo rudarjem. Od sile sem bil ponosen, da sem postal rudar — čeprav zaenkrat le čistilec svetilk. Čeprav smo stanovali komaj pet minut proč od rudnika »Graf Moltke«, kjer sem bil zaposlen, sem se odločil, da bom šel po prvem »šihthu« domov po najdaljšem ovinku, da me bodo vsi videli v delovni obleki. Prej sem si tudi obraz pošteno namazal s sajami, da sem bil bolj »rudarski«. Doma se je mati čudila, kje sem tako dolgo hodil in zakaj sem tako umazan, saj se rudarji umijejo, preden gredo domov. Jaz pa sem se samo muzal in si mislil svoje.

Ko nas je pet fantov v družini doraslo za rudarski poklic, je naš oče hudo ponosen vsako jutro hodil z nami na delo v rudnik. Le najmlajši bratec Ivanček je še hodil v šolo. Na delo smo morali zgođaj, pa smo si za zajtrk privoščili kar kruh in kozarček žganja. Bratec Ivan, ki je hodil še v šolo, pa je tudi hotel biti velik in nas je posnemal. Nekoč je učitelj v šoli vprašal učence, če kdo doma pije žganje. Ivanček je skočil pokonci in se pohvalil: »Ja, jaz ga cuknem zjutraj štamperl ali dva.« Namesto pohvale, pa ga je učitelj grdo pogledal: »A zato imaš tako trdo bučo za učenje.« Od takrat ga je imel učitelj »na piki« in dostikrat je okusil leskovko.

Po takšnem tepežkanju v šoli je Ivanček prihajal ves solzen domov, polagoma pa se je umiril in bil dobre volje kot prej. V tistem času so iz omare skrivnostno izginile

najbolj tople očetove zimske spodnje hlače. Iskali so jih in iskali, nazadnje pa obdolžili popotnega krošnjarja, da jih je »sunil«. Nekoč pa se je očetu zdelo čudno, da Ivanček zadnji čas tako na široko hodi. Pa ga je pobaral: »Ja, kaj pa imaš zadaj v hlačah, kaj si se podelal?« Ivanček je odkimal in jo hotel odkuriti, a oče je bil hitrejši. Potegnil mu je hlače dol in v njih našel zadaj lepo zložene njegove izgubljene zimske gate. Potem je zapela leskovka — to pot doma in po goli zadnji plati.

V enem svojih pisem piše Franc Sikošek o svojem prijatelju, ki je bil kakor on doma iz vasi blizu Podsrede.

»Živel je v Gelsenkirchnu — Buer na Gertrudstrasse in pisal se je Janez Božičnik. Bila sva prijatelja, odkar je prišel in dobil k sebi svojo Micko iz domačega kraja. Včasih je bil suh kakor prekla, žena Micka ga je pa lepo poredila. Skupaj sva delala v rudniku in bila skupaj brez dela v času gospodarske krize leta 1930.

Ker je bil navajen dobre kapljice, jo je v stiski pogrešal. Pa je začel sam skrivaj v kleti kuhati žganje, kar je bilo prepovedano. Skoraj vsak teden je švedral debelušni, 96 kg težki Janez na trg, kjer je od prodajalcev pobral nagnite slive in drugo sadje, ki so ga zavrgli. Slivovko je žgal ponoči v kleti in s tem naredil veliko skrb ženi Micki, ki ni bila nič zadovoljna z njim, če je bil pijan. Micka je bila pridna. Doma in pri sosedih je zbirala krompirjeve olupke in pomije za svinjo, ki so jo v hlevčku na dvorišču redili, da bi imeli mast in klobase.

Ker je imel moj kamerad lepo trivrstno harmoniko, sem ga rad obiskoval. Tudi njegova Micka me je bila vesela, saj je menila, da ga bom pregovoril, da ne bi toliko pil.

Ko sem nekoč prišel k njemu, sem ga že od daleč slišal, kako je na dvorišču robantil: »Krščenduš prasica, tako te bom nabil, da ti bodo rebra popokala, ti grdoba nagravžna hudičova.«

Joj, sem se prestrašil, kako grdo se je Janez spravil na svojo ubogo ženko. Pospešil sem korak in že od daleč kričal: »Kaj te ni sram, Janez, da tako grdo zmerjaš svojo pridno babnico, ki tako lepo skrbi zate?«

Potem pa mi je Janez pojasnil, da se ne jezi na svojo ženo ampak na svinjo, ki noče in noče jesti. »Ta žverca, kakor da ve, da bomo potem imeli manj špeha, manj mesa in manj klobas,« se je jezil.

Res je bila to huda reč, posebno za tiste čase.

»Naj kupim še enega prašiča, da bosta skupaj žrla, to pomaga, pravijo sosedje, a kje naj vzamem denar zanj?« je jamral Janez, da se mi je v srce zasmilil. Pa sem eno pogruntal.

»Janez, ali imaš še tisto staro omaro z velikim zrcalom na vratih v kleti?« sem ga vprašal. Ko je prikimal, sem mu razložil: »Snemi tisto zrcalo in ga postavi v hlevu za korito. Ko bo svinja sebe zagledala notri, pa bo mislila, da je tam še en prašič, pa bo žrla in se lepo redila.«

Janez je bil navdušen. »Že jutri bom poskusil. Ti, Sikošek, si res brihtna buča,« me je pohvalil in mi dal stekleničko slivovke za dober nasvet.

Ko sem ga čez nekaj časa spet obiskal pa se je kisló držal, ko sem ga pobaral po njegovi svinji. »Hm,« je rekel, »ta mrha je bila posebne sorte. Tako lepo sem vse naredil, kakor si svetoval. Zrcalo sem postavil za korito, pa še malo žganja sem polil po krmi, da bi ji bolj pasalo. Res je kar lepo parkrat floknila in mlasknila, ko pa je dvignila glavo in se zagledala v zrcalu je kar naenkrat čisto ponorela. Ne vem, ali se je tako prestrašila sama sebe, ali kaj. Zbežljala je, prevrnila korito, razbila zrcalo in zbežala iz svinjaka, da sva jo z Micko komaj ujela. Potem seveda ni pomagalo drugega kot nož. Ampak rečem ti, Sikošek, to je bila res prava puntarska prasica. Še kadar jem njene klobase, se mi kar vzdiguje.«

In res. Ko sva pozneje prigrizovala klobaso, se je Janezu nekajkrat pošteno kolcnilo.

Ina Slokan

Leopold Suhodolčan

O DEČKU, KI JE BIL IZ CUKRA

Srečal sem dečka, ki je že ob rahlem grmenju in ob prvih dežnih kapljah zbežal v hišo. Komaj sem ga zaustavil v veži in ga vprašal: »Kam bežiš?«

»Gr... grmi, de... dežuje,« je povedal prestrašeno.

»Grmi: Kaj pa še! Samo naša stara mama stresa orehe,« sem mu govoril.

»In če ne bi ubežal dežju, bi bilo prepozno,« je rekel deček zadihano.

»Kako prepozno?« sem bil vse bolj radoveden. »Saj nisi iz cukra, da bi se stopil na dežju!«

»Oja pa sem! Vsi pravijo, da sem iz cukra...«

»To ti pravijo zato, ker se bojiš dežja pa neviht pa grmenja.«

»O, neviht pe se sploh ne bojim!« je dečku znova pogledal strah iz oči. »Nevihte grmijo!«

Takrat se je zares usul prelep dež, da so debele kaplje kar plesale po cesti, v kotanjah pa so se naredile imenitne luže.

Iz veže sva zagledala dečke v dežnih plaščih, trije pa so se stiskali pod enim samim velikim očetovim dežnikom. Tekali so po dvorišču in čofotali po lužah.

Pogledal sem dečka in mu zaklical:

»Imaš dežni plašč?«

Deček me je pogledal z velikimi očmi in prikimal.

»Pojdi in si ga obleči!«

A še ni stekel ponj. Še me je gledal in me vprašal:

»Če imaš dežni plašč, se potem ne stopiš na dežju?«

Znova sva se obrnila na dvorišče.

»Kar poglej dečke! Vsi so še celi.«

Pa se je deček še enkrat zazrl vame.

»Kaj... kaj pa grmenje?«

»Misliš na mamine orehe, pa ga sploh ne slišiš.«

Ko si je oblekel plašč, sva se prijela za roke in v dežju stekla k dečkom, ki so v smehu preskakovali najlepše luže.

Novica

PIONIRSKI FILM KOKOŠNJAK

Na osnovni šoli Zbor odposlancev v Kočevju imajo že deset let šolski foto-kino krožek. Odkar so dobili na tednu slovenskega filma v Celju za film Kokošnjak zlato plaketo, so postali kar slavni.

Pionirski film Kokošnjak, ki so ga posneli sami šolarji, govori o mladih risarjih, ki v posebni barvni tehniki rišejo peteline in kokoši. O tem pravijo sami: »Posneli smo sošolce, medtem ko so risali, potem obraze posameznikov, pa spet risbe, potem barvice, nato dokončane izdelke v razredu in na razstavnih panojih, pa še ves razred skupaj.« Film ima celo glasbeno spremljavo.

Zdaj pa snemajo film o varčevanju z naslovom Dinar na dinar.

Vojan Tihomir Arhar

REKORDERJI

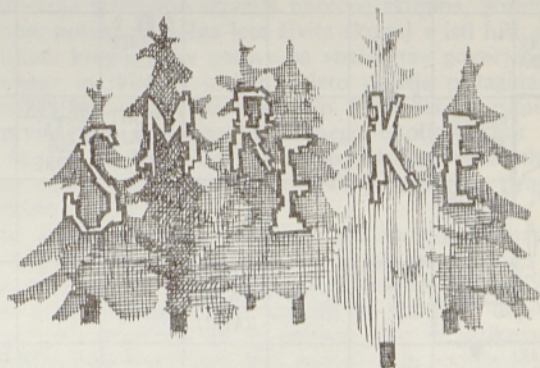
Na robu parka stoji nova šola.

Vrabcem na njeni strehi se požene iz sosednjega žleba v sosednji žleb. Vesel svojega uspeha zažvižga: »Rekorder sem!«

Neža Maurer

SMREKE

Spomladi smreke oživijo;
krilijo z vejami,
pojejo, govorijo.
O čem?
O dolgem molku,
ki mu je zima ime,
pa o toplem vetru,
ki sem od morja gre
in nekaj lepega ve . . .

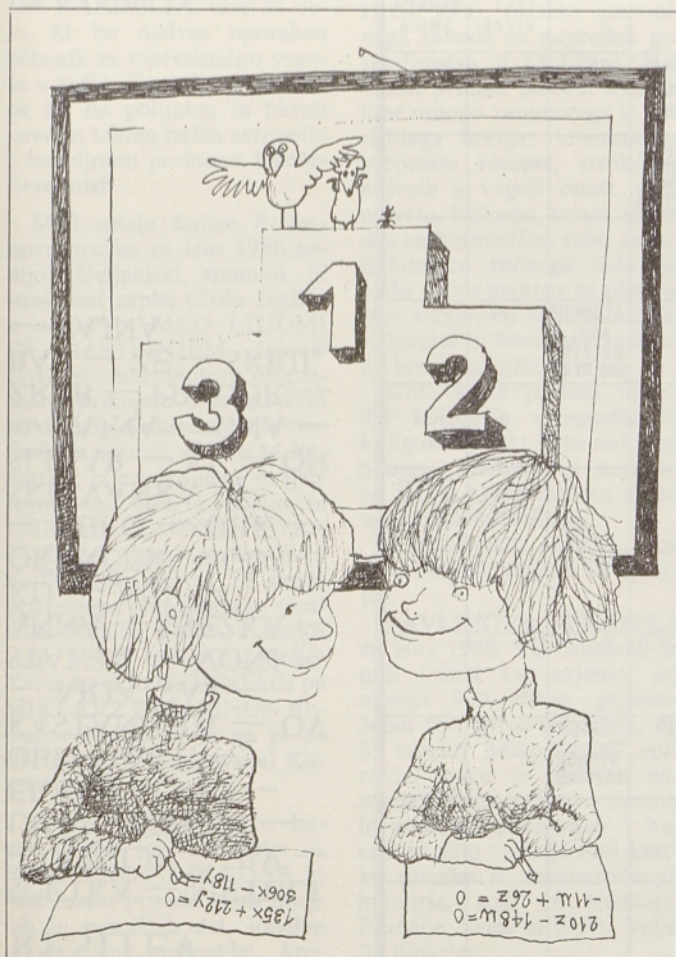

Miš na šolskem podstrešju preskoči sedem zaprašenih šolskih torbic, ki so jih njihovi lastniki kdove kdaj pozabili v šoli. Vsa srečna zacvili: »Rekorderka sem!«

V razredu v prvem nadstropju se rjav mravljinec povzpne na velik zemljevid Evrope. Potem steče od zasneženega Murmanska po polotoku Koli pa teče in teče čez mnoge doline in vzpetine ter čez številne mostove na rekah, dokler ves zasopel ne priteče do sončnega Gibraltarja v Španiji. Tam utrujen zavriska: »Jaz sem največji rekorder vseh časov!«

Tedaj hišnik odklene vrata. V svetlo šolsko avlo se usuje na stotine živahnih šolarjev in nasmejanih šolark.

Kdo ve koliko bodočih državnih, evropskih in svetovnih prvakov bo izšlo iz njihovih obetajočih mladih vrst!

UGANKE MIRE VOGLAR

Med pticami je ptica,
ji pravijo tatica.
SRAKA

Tale roža mnogo ve.
Če bo jutri sonce posijalo,
roža se odpre.
Če bo jutri deževalo,
roža se zapre.
Tale roža mnogo ve.
Povej, kako ji je ime!
BODEČA NEŽA

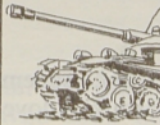
Obleka na obleki,
a kje ima telo?
Kdo skuša ga odkriti,
oči ga zapekó.
ČEBULA

Mehke so njene dlačice.
tihe so njene tačice,
takšne so vendar tačice
naše prijazne . . .
MUCA

SESTAVIL: VINKO KORENT	KRAJ NAD KOPROM	LIK S STIRIMI KOTI	FIGURA PRI ČETVORKI	TOK, ETUI	ELEMENT ZA ZAKLEPANJE VRAT	UČENEC IZ „A“ RAZREDA
KRTAČA						
ŽUŽELKA S PISANIMI KRILI						
UMETNIKOVA DELAVNICA						
RUDI VAVPOTIČ			VESELJACENJE	UKMAR VILKO PERUNIKA		
OTROŠKI JEZIK						SLOV. KNJIŽEVNIK (FRAN) SL. GLED. IGRALEC V BEOGRADU
DRŽAVNA BLAGAJNA					OTOK V KVARNERSKEM ZALIVU	
	PAS PRI KIMONU SKRGETEC SPANSKIH PLESALK OLGA VRABIČ				ZMAKAVT, KRADLJIVEC	ARTHUR GRSKI BOG VOJNE IGRALKA KISIČ
SLOV. NAR. HEROJ (PETER-SKALA)						EDEN OD ČUTOV PODSTAVEK ZA KOVANJE
PEVKA MOFFO					SEVERNA KOKOS	
BET, TOLKAČ				KRAJ PRI KRANJU	JUNAK IZ NAŠE POVESTI	PIANIST BERTON-CELJ M. IME VRTINČAST VIHAR VEČJA KAMNITA GMOTA
MAJHNO OKNO						DOMAČA PERNATA ŽIVAL RIM. MITOL. PODZEMLJE UREJEVALKA IZ LOŽB
	CELJSKA TOVARNA STANE SEVER PRILJUBLJENA OTROŠKA IGRA					ALUMINIJ ANGL. DOLŽINSKA MERA
						LETUVISCE PRI MAKARSKI RDEČE BARVILO
					OSEBNI ZAIMEK	
					PETER BOŽIČ	OD SREČE ODVIŠEN IZ ID VEČANJE
					TUNEL	
						ZENICA RIHARD JAKOPIC
					SKRILAVEC	
					SKRIVNOST	

REŠITEV
 ŠČETKA — METULJ
 — ATELJE — RV —
 ERAR — CRES —
 OBI — ART —
 KASTANJETA — OV
 — ARJA VAS —
 STANTE — VONI —
 ANNA — SNEŽKA —
 KIJ — ACI —
 OKENČEK — GOS
 — AERO — ORK —
 SKRIVANKA —
 SLIKAR — AL — ON
 — LAJNA — ONA —
 ZREB — PREDOR —
 BAR — ZE — SKRIL
 — LAJNA

ENOTNOST JEZIKA

Ena od značilnosti in »dolžnosti« jezika je njegova enotnost. Ta stavek je na prvi pogled močno v protislovju z resničnostjo, zato ga moramo podrobneje premisliti.

Enotnost jezika je namreč zelo raztegljiv pojem.

Pomislimo na svoje domače okolje: pogosto govorita oče in mati vsak posvoje, ker sta v starem kraju doma vsak v svojem koncu, eden na primer na Gorenjskem, drug na Dolenjskem. Vemo, da je na slovenskem jezikovnem področju veliko jezikovnih različic, ki jim pravimo narečja ali dialekti. Slovenski dialekti in govori od rezijanskih in primorskih do prekmurskih v eni smeri in od koroških do belokranjskih v drugi so nekateri zelo različni med seboj, tako da se govoreči komaj razumejo, nekateri pa so si tudi tako zelo blizu, da je njihove odtenske komaj mogoče ugotoviti.

NOVE KNJIGE

Redno knjižno zbirko PREŠERNOVE DRUŽBE v Ljubljani tvori letos sedem knjig. V središču pozornosti je knjiga Franca Šetince z naslovom MISEL IN DELO EDVARDA KARDELJA. Gre za delo, ki bo nadvse uporaben učbenik za marksistično vzgojo v šolah, širok krog bralcev pa bo na poljuden in hkrati izredno tehten način seznanilo s temeljnimi prvinami Kardejeve misli.

Med ostale knjige Prešernove družbe za leto 1980 sodijo: življenjski spomini in strokovni zapisi Cirila Jegliča z naslovom MED LJUDMI IN RASTLINJEM (pionir slovenske hortikulture piše izredno prikupno o vrtnarskem poklicu in dandanašnjem vračanju k naravi), zbirka 14 humoresk iz predvojnega in partizanskega časa z naslovom DEBELE ZGODBE PETRA FULEŽA izpod peresa Jura Kislingerja, prevod 18 novel priznanega črnogorskega pisatelja Mihaila Lalića z naslovom PRVI SNEG, Jurčič-Kersnikovi ROKOVNJAČI pa MIKLAVŽ BREUGNON Romaina Rollanda, ki ga je za slovenske bralce prevedel Karel Dobida.

Redno knjižno zbirko bogati — kot je že tradicija — PREŠERNOV KOLEDAR, ki tudi tokrat prinaša vrsto proznih in pesniških del, številne publicistične prispevke, kro-

niko pomembnejših domačih in tujih dogodkov, koledarski del pa je opremljen z barvnimi posnetki del slovenskega impresionista Mateja Sternena.

GOSPODINJSKI KOLEDAR 1980, založba Centralnega zavoda za napredek gospodinjstva v Ljubljani. Kot vsakič prinaša koledar tudi tokrat mnogo zanimivega in koristnega branja: imenitne, a preproste recepte, strokovne nasvete o vzgoji otrok, delu na vrtu, balkonu, terasi, navodila za kozmetično rabo zelišč, ljubiteljice ročnega dela pa bodo vesele vzorcev za pletilne igle, s katerimi zaljšamo krila, puloverje in letos tako moderne brezrokavnike.

Kot vsakič je tudi tokrat del koledarja »gospodinjsko knjigovodstvo«; le-to naj nam pomaga nadzorovati denarnico, da ob koncu meseca ne bo neljubih presenečenj.

Gospodinjski koledar ima 264 strani in velja le 95 dinarjev.

PAVLIHOVA PRATIKA za leto 1980. Po debelosti je tudi tokrat kar zajetna, saj obsega 450 strani, priložni žepni format pa omogoča, da jo imamo lahko vedno »pri roki«, kadar se hočemo nasmejati. Bogata zbirka veselih in zabavnih prispevkov v besedi in sliki vsebuje tudi kratke utrinke iz mednarodnega humorja, tudi iz Nemčije, Francije, Švice in ZDA. Velja 35 dinarjev.

Včasih, ko je bilo medsebojnih povezav veliko manj kakor danes, so se taki različki čedalje bolj razvijali vsak v svojo smer in pripeljali do povsem samostojnih vej posameznega jezika. Danes je težja, skoraj bi lahko rekli, ravno nasprotna: zavestno in podzavestno se zabrisujejo razlike, izginjajo skrajnosti.

Kar pogledjmo prej omenjeno možnost: zakonca sta doma vsak iz svoje jezikovno izrazite narečne skupine, gorenjske in dolenjske, potem pa dolga leta živita skupaj v isti hiši, v istem družinskem krogu. Prav gotovo se »nalezeta« govorenja drug od drugega in tako se iz leta v leto razvija prilagajanje, za svojevrstno poenotenje pa poskrbijo še otroci, ki nimajo več tako prvinskega enotnega jezikovnega okolja, kakor sta ga imela še oče in mati, ko sta svojo mladost preživela sredi narečno enotne skupnosti, eden sredi gorenjščine, drug sredi dolenjščine.

Jasno je, da v takem jezikovno mešanem sožitju ena od plati mogoče bolj ali prej odneha, druga pa mogoče ostane trdneje zvesta svoji prvotni govorici, vendar je vsak primer posebej precej odvisen od notranjih in zunanjih dejavnikov. Taki notranji dejavniki so na primer: kdo je jezikovno bolj prilagodljiv, bolj muzikalen, bolj zgovoren in podobno, zunanji dejavniki pa so med drugimi: kdo ima več zaslombe v novem okolju, po kom se bolj ravna otroci.

Otroci v taki družini imajo seveda jezikovno lahko povsem drugačno vlogo kakor v govorno enotni družini. Jasno pa je tudi, da se vsakteri od njih zavestno ali podzavestno soodloči za svojo govorno podobo in da se njihove govorne melodije, besedni zaklad in izoblikovanost stavkov ravna po novih razmerah in po novem okolju, v katerem se znajdejo in pozneje tudi uveljavljajo.

Tako smo zasledili kar precej možnih jezikovnih odtentov že v tako majhnih človeških skupnostih, kakor je družina. Tudi o vsakem takem krogu lahko rečemo, da vsak član družine govori svoj odtенок jezika, če ga natančno primerjamo v njihovem krogu med seboj, če pa na tako skupnost pogledamo od zunaj, prav gotovo lahko mirno rečemo, da govorijo vsi člani te družine en jezik — slovenski — da so jezikovno enotni.

Tako smo si malo bolj razjasnili pojem enotnost jezika in tako s to vednostjo tudi bolje razumemo uvodni stavek.

Zdaj pa pogledjmo še dva podatka iz uvodnega stavka:

1. Da moremo govoriti o samostojnem jeziku, ga mora govoriti toliko in toliko takih drobnih družinskih skupnosti, ki se med seboj govorno zlahka razumejo, navzven se pa izrazito ločijo od drugih jezikovnih skupin, na primer slovenščina od angleščine, od francoščine, od italijanščine, pa tudi slovenščina od srbohrvaščine, od poljščine, od slovaščine. Slovenščina mora imeti toliko svojih značilnosti, izrecnih izrazitosti, da se loči od drugih jezikov in da je zaradi njih mogoče govoriti o samostojnem jeziku, ne pa le o narečju katerega od drugih jezikov.

2. Šele enotnost govorečih in pišočih daje posameznemu jeziku pravico do samostojnega poimenovanja. Če je zadosti posebnosti, različnih od drugih, najbolj sorodnih jezikov, in če se po teh posebnostih enotno — seveda v okvirih, kakor smo jih prej deloma nakazali — ravna vsi člani skupnosti, potem zunanji svet občuti tako skupnost kot jezikovno enotno in ji s tem dá tudi samostojno poimenovanje. In s tem tisti jezik narekuje govorečim in pišočim obenem nekakšno »dolžnost«, med drugim tudi enotnost jezika, za katero morajo skrbeti v svojem kulturnem in jezikovnem krogu narodnostne ustanove, zlasti seveda vseh vrst šole.

Tako si jezik pridobi mednarodno priznanje kulturnega, v sebi urejenega kultiviranega jezika, ki more tisti jezikovni skupnosti omogočati ne le nujno vsakdanje sporazumevanje, ne le znanstvene dosežke, temveč tudi besedne umetnine, naj bo že pesmi, novele in romane, drame in eseje.

Janko Moder

VČASIH SMO KUHALI DRUGAČE

Včasih smo kuhali drugače ali — še bolje povedano — drugače so kuhale naše mame in stare mame. Takrat niso za vsako stvar tekale v štacuno ali na trg, tudi če je bil denar pri hiši. Pred desetletji so bile trgovine pri nas kaj slabo založene. Nič ali skoraj nič ni bilo tistih zavitkov in pločevink, v katerih nam danes ponujajo toliko vrst napol ali že čisto pripravljenih jedil, ki jih je treba doma samo prevreti in postaviti na mizo. Na podeželju so kuhali in jedli tisto, kar so jim dajale domače njeve in hlevi. Če je bila kmetija večja, je bila tudi hrana pestrejša in boljša. V bajtah so

pa žulili krompir in repo pa v krop zakuhano prgišče moke, ki so ji rekli sok. Če je bila gospodinja še tako dobra in iznajdljiva kuharica, ni mogla pričarati boljših jedilnikov. Meščanske gospodinjice so se pri kuhi lahko izkazale. Lahko so kupovale na trgu tolste kopune in drugod perjad, ribe in razno sočivje. V predmestnih delavskih domovih so jedli največ tisto, kar so jim dajali skromni vrtnički, če so bili tako srečni, da so jih imeli. Na mizi pa je bilo največkrat (če je že bilo meso) zajčje meso. Saj so zajčki tako skromni pri hrani in se hitro množe, zato si povsod videl zajčnice pa tudi kokošnjake seveda, a putke so prišle na mizo le ob največjih praznikih.

Včasih so najbolje jedli po farovžih in pri gospôdi. Dekleta, ki so delala v takšnih kuhinjah, so postala res prave mojstrice v kuhanju. Ker so imele vsega na razpolago, so dostikrat še preveč dobrega stlačile v kakšno jed, saj takrat še niso imeli pojma o kalorijah. Tudi revnejše gospodinjice so si seveda prizadevale, kako bi s tistim malim, kar so imele na razpolago, pripravile svojim družinam čimbolj pestre in okusne jedi. Pri tem sta jim pomagala ljubezen in iznajdljivost. Tako so nastajale jedi, preproste sicer a tako okusne, da te jeokus po njih nemalokrat še desetletja spremljal skozi življenje. Neki ameriški rojak, ki je po dolgih letih prišel na obisk, mi je nekoč zaupal: »Veste kaj si

najbolj želim? Rad bi se še enkrat najedel ajdove kaše in pošrekanega krompirja z ocvirki, kakršnega so včasih skuhali naša mati...«

Naše prednike je nekajkrat prizadela huda suša, kateri je sledila lakota, da so ljudje in živali umirali od nje. V spomin na te čase se je pri nas dolgo ohranil običaj, da so ljudje na velikonočni petek opoldne jedli posušene repne olupke, ki so jim rekli »aleluja«. Te olupke so gospodinjice že prej hranile in sušile. Dan pred uporabo so jih namočile, nato pa skuhale v osoljeni vodi. Napol odcejene so nato jedli na veliki petek za kosilo kar nezabeljene. Naša babica pa je jed vseeno malo zabelila, da so olupki »raje šli dol po grlu«.

slovenski lonec

POMLADANSKA JAGNJETINA

Potrebujemo: 1 kg mlade jagnjetine, 25 dkg čebule, 10 dkg dobre suhe slanine, 2 stroka česna, peteršilj, 2 rdeča korenčka, reženj zelene, pol kg krompirja, 30 dkg mladega zelenega graha, sol, nekaj zrn celega popra, pol litra belega vina, žlico vinskega kisa, pol litra vode.

Meso zrežemo na večje koščke, solimo in prepražimo s sesekljano čebulo na masti, potresemo z žlico moke in premešamo. Slanino zrežemo na kocke, krompir olupimo in zrežemo na kocke, zelenjavo očistimo in zrežemo. Meso damo v lonec povrh pa narezan krompir in ostalo zelenjavo. Dodamo poprova zrna in strt česen, zalijemo z vinom in vodo zatem pa lonec dobro pokrijemo. Počasi kuhamo v

pečici tri ure. Po okusu lahko kuhani jedi dodamo nekaj žlic kisle smetane.

ŠTAJERSKI FIŽOLOV GOLAŽ

Kilogram fižola zvečer namočimo, naslednji dan pa skuhamo v malo osoljeni vodi, ki smo ji dodali dva lovorova lista. 20 dkg prekajene in 20 dkg sveže svinine narežemo na kosce, 2 debeli čebuli drobno sesekljamo, nastrgamo 1 rdeči korenček. Na masti prepražimo čebulo, dodamo narezano meso in korenček, žlico sladke paprike in tri stroke strtega česna. Vse dušimo, zatem pa primešamo skuhanemu fižolu, dosolimo in prevremo. Prav nazadnje začинimo še s paradiznikovo mezgo.

BUJTA REPA

Tričetrt kg sveže svinine od hrbta skuhamo 1 kg kisle repe. Ko je že skoraj mehko zakuhamo v repo 10 dkg prebrane in oprane prosene kaše. Debelo čebulo drobno sesekljamo in prepražimo na masti, dodamo 2 žlici moke in mešamo, da zarumeni, dodamo še 3 stroke strtega česna in nekaj žlic mrzle vode in prežganje prevremo, nato pa vmešamo k repi. Vse skupaj mora dobro prevreti. Po okusu solimo. Meso nato vzamemo iz jedi in narežemo na rezine. Repo stresemo v skledo, po njej pa zložimo rezine mesa. Serviramo kot samostojno jed.

GORENJSKI KRAPI S SKUTO

Liter ajdove moke poparimo z litrom slanega kropa in

premešamo s kuhalnico. Ko je testo ohlajeno, ga damo na desko, ki smo jo potresle s pšenično moko. Testo vgnemo, razvaljamo za prst debelo in zrežemo na kvadrate. Nadev pripravimo iz pol kg skute, ki smo ji primešali 1 dcl kisle smetane, 2 jajci in 2 pesti drobtin. Na vsak kvadrat testa položimo pol žlice nadeva, preganemo na krpe stisnemo ob robovih. Krape kuhamo v slanem kropu 10 minut. Kuhane previdno pobereemo v skledo in zabelimo z ocvirki ali z na maslu prepraženimi drobtinčami.

Ljudje so jedli »alelujo«, na čase lakote so pa najbrž bolj malo mislili, ko je vseokrog tako lepo dišalo po velikonočnih dobrotah, ki so jih čakale za prihodnje dni. Tako jim je malo posta za pripravo kar koristilo. Kje vse so pri nas poznali »alelujo«, ne vem. Spominjam se pa, da so pred zadnjo vojno v velikonočnem tednu prinašale okoličanke na ljubljanski trg posušene repne olupke za »alelujo«.

Naše babice so kuhale na ognjiščih, v kmečkih pečeh, na velikih zidanih štedilnikih, revnejše pa na malih železnih gašperčkih. Priprava in kuha jedi je bila dolgotrajna in naporena, saj ni bilo gospodinjskih strojkov in razne posebej pripravljene kuhinjske po-

sode, ki danes delo gospodinjne tako olajša. Začimbe so tolkce v bakrenih možnarjih, kruh so mesile v mentrgah. Polento, ki je mnogim družinam, posebno na Primorskem nadomestila kruh, so kuhali v velikih loncih in kotlih in jo mešali uro in še čez. Neki Primorec mi je nekoč pripovedoval, da so pri njih pojedli ogromno polente, ker je bila velika družina. Oče je izdelal posebno leseno pripravo na kolo za mešanje polente. Za vrtenje tega kolesa, ki je poganjalo kuhalnico, je bilo treba precej moči, zato so to delo opravljali v družini fantje. Spominjal se je, da je imel komaj dvanajst let, ko je bil že toliko močan, da je lahko s kolesom mešal polento. To je bila zanj velika čast.

No, naj bo dovolj. Stopimo v naš vsakdan. Kako drugače je vse danes. Naša kuhinja je zdaj majhen laboratorij. Kar na gumbe pritiskamo in strojčki za nas meljejo, režejo, lupijo, mesijo in kdove kaj še. Plin in elektrika nam kuhata. Če se mudi, si v samopostrežbi nakupimo pripravljene ali napol pripravljene jedi. V zmrzovalni skrinji imamo vse, da lahko sredi zime postrežemo z jedmi, ki so izrazito poletne. Kar obrnemo se enkrat, dvakrat in že je kosilo na mizi. Tako je pač danes in tako pač danes mora biti, ko smo zaposlene in je postalo gospodinjstvo res čisto postranska ženska dolžnost.

Da, kolesa časa se ne da pomakniti nazaj. In vendar... kako živo se vam je ugnezdil

v misel in spomin tisti nedavni obisk pri teti, ali morda sorodnici vaše prijateljice, ki vas je pogostila v svoji staromodni kuhinji z visoko kredenco in zidanim štedilnikom na drva, s preprosto domačo — češpljevo kašo. Kako so otroci veselo zajemali, pa mož, on, o katerem ste mislili, da želi imeti pri vsakem obroku meso. Tu te pa kar osmeši, ko pravi: »No, kdaj boš pa ti kaj tako dobrega skuhala?« Ko pa vse premislite, morate priznati, da ima kar prav. Res bo prav prijetna sprememba, če ste se odločili, da boste jedilnike popestrili z domačimi jedmi, vsaj v tistih dneh, ko ste doma in se boste malo bolj utegnili ukvarjati s kuho. Zakaj pa ne?

Ina

filatelija

28. novembra je Skupnost jugoslovanskih PTT izdala tradicionalno serijo »Umetnost v Jugoslaviji skozi stoletja«, na kateri je prikazala skulpture romanike in sicer:

2,00 din — detajl kamnitega portala trogirske katedrale iz leta 1240,

3,40 din — detajl lesene zborne klopi iz splitske katedrale (prva polovica 13. stoletja),

4,90 din — zahodni triforij cerkve Vnebovzjetja v Dečanih (prva polovica 14. stoletja),

6,00 din — detajl Buvinovih lesenih vrat splitske katedrale iz leta 1214 in

10 din — detajl kamnitega zahodnega portala cerkve Matere božje v Studenici (konec 12. stoletja).

1. decembra je SJPTT izdala večbarvno znamko za 2 dinarja s sliko univerzitetne zgradbe in emblema v počastitev 30-letnice delovanja univerze v Sarajevu.

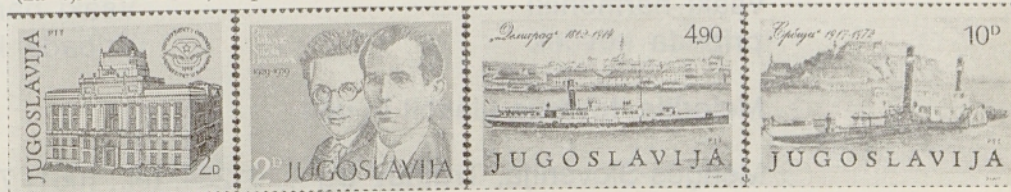
Ob 50-letnici uboja revolucionarjev Djura Djakovića in Nikole Hečimovića (25. aprila 1929 pri Svetem Duhu nad Mariborom) je 10. decembra izšla znamka za 2 dinarja s portretoma obeh junakov.

14. decembra pa je izšla serija dveh večbarvnih znamk (za 4,90 in 10 din) v počasti-

tev Donavske konference. Na znamkah sta upodobljena parnika »Deligrad« (leta 1862 je kot prvi zaplul po Donavi pod srbsko zastavo) in »Srbija« (eden najmočnejših vlačilcev na Donavi med obema vojnama).

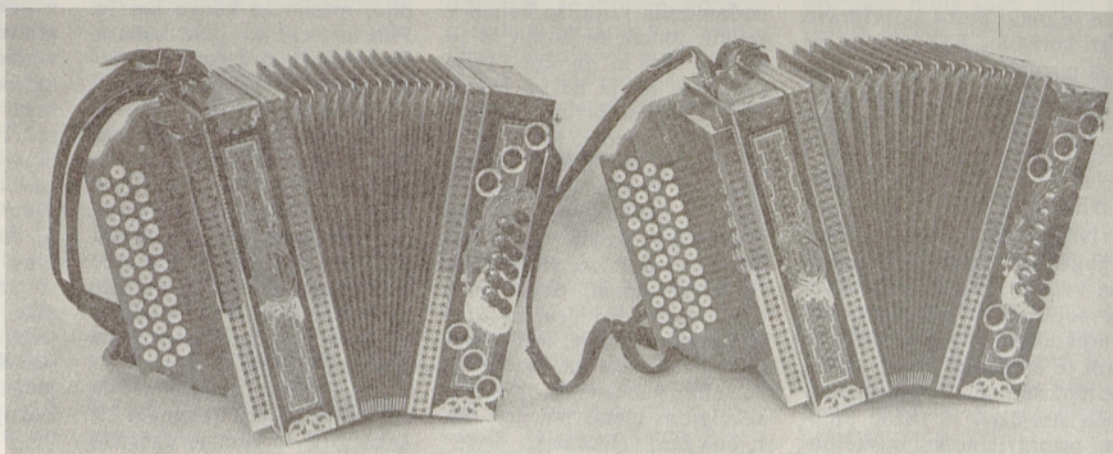
Osnutke za znamke sta naredila akad. slikarja Andreja

Milenković in Dušan Lučić (Sarajevska univerza in Donavska konferenca). Tisk sta oskrbeli Avstrijska državna tiskarna na Dunaju (Skulpture romanike) in Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu. Obe seriji sta natisnjeni v polah po 9 kosov, posamezni znamki pa v polah po 25.

DIATONIČNA HARMONIKA »SLOVENKA«

A instrument appropriate for playing the folk songs and music.
34 melody buttons, three voices. 11 bass buttons – 5 HELIKON basses.
Size 360 × 200 mm, net weight 5.30kg.

DIATONIČNA HARMONIKA »SLOVENKA II«

Harmonika s helikon
basi v različnih
uglasitvah
3 vrstna – 3 glasna
34 prim gumbov
11 basnih gumbov
Ohišje iz izbranega
lesa v orehovi ali
palisander izvedbi z
bogatom mozaik
vložkom.
Vsi kovinski okraski
iz kromane medenine.
Dimenzije
360 × 200 mm
Teža 5,30 kg
Vsaki harmoniki
pripada kovček

»SLOVENKA III«

Harmonika s helikon
basi v različnih
uglasitvah
4 vrstna – 3 glasna
44 prim gumbov
15 basnih gumbov
Ohišje iz izbranega
lesa v orehovi ali
palisander izvedbi z
bogatom mozaik
vložkom.
Vsi kovinski okraski
iz kromane medenine.
Dimenzije
360 × 200 mm
Teža 6,60 kg
Vsaki harmoniki
pripada kovček

Melodija, tovarna glasbil in učil

Mengeš-Slovenija, Trdinov trg 4, 61234, tel.: (061) 737 403

JUGOSLOVENSKI AEROTRANSPORT

Dragi rojaki, najbližja in najhitrejša pot v domovino — z letali JAT!

REDNA DIREKTNA LETALSKA ZVEZA LJUBLJANA—NEW YORK v. v. dvakrat tedensko.

Za vse informacije in rezervacije se obrnite na najbližje predstavništvo JAT v tujini ali JAT - Ljubljana, Miklošičeva 34, telefoni (061) 314-340 ali 314-341

PREDSTAVNIŠTVA JAT V ZDA

NEW YORK JAT-Rockefeller Center, 630 Fifth Avenue, Suite 212, New York N. Y. 10020, (212) 765 4050-765 4057

CLEVELAND JAT-Hanna Building, 1422 Euclid Avenue Cleveland, Ohio 44115 (216) 816-5520

CHICAGO JAT-180 North Michigan Av., Suite 988, Chicago 60601, Ill. USA, (312) 782-1322, (312) 782-1523, (312) 782-1524

DETROIT JAT-1249 Washington Boulevard, Detroit, Mich, 48226, (313) 964-5577

LOS ANGELES JAT- 3440 Wilshire BLVD Suite 803, Los Angeles, California 90010, (213) 388-0379

rodna
gruda
slovenija

english section

RODNA GRUDA, Magazine
for Slovenes Abroad, Cankarjeva
1/II, 61001 Ljubljana, Slovenija-
Yugoslavia Tel. 061/23 102

Published by Slovenska
izseljenska matica, Ljubljana
Editors: Jože Prešeren
(Editor-in-Chief)
and Jagoda Vigele.

English translations: Milena
Milojević-Sheppard, M. A.
RODNA GRUDA is published
monthly. Numbers 8 and 9 are
published together as a
double issue.

Yearly subscription for overseas
countries is 8.— U. S., 10.—
Canadian or 7.— Australian
dollars. Payment can be made
direct to our Account. No.
50100-620-010-32002-2818/5 at
Ljubljanska banka, or by
international money order, or
by check — payable to
»Slovenska izseljenska matica«
— in a registered letter.

NEWS

OPEN DAY AT THE FEDERAL HIGH-SCHOOL FOR SLOVENES IN CELOVEC

An open day held under the slogan "A cultural self-portrait of the Slovene High-School" as organized by the Federal High-School for Slovenes in Celovec (Klagenfurt) on the occasion of the Austrian State Holiday. In this way the general public were acquainted in a direct manner with the work of the Slovene high-school, and as well as this the public's attention was aroused. At the main celebration some of the teachers introduced themselves, and the school's pupils set a pleasing seal on the occasion with their singing, music and dancing.

YUGOSLAVIA'S FIRST OIL PIPE-LINE

On November 29th, the Day of the Republic of Yugoslavia, the official opening took place of Yugoslavia's first oil pipeline which has a total length of 736 kilometers and runs from Omišalj on the Island of Krk to Pančevo. A start was made to the construction of this pipeline in 1976. During the same period all the necessary facilities for the unloading of crude oil and its storage have been built at Omišalj. Large tanks capable of containing 500,000 tons of crude oil have been built. The largest tankers in the world will be able to dock in the reconstructed port.

INTERNATIONAL BOOK FAIR IN BELGRADE

The International Book Fair, which was held in Belgrade from the 23rd to the 30th of October, was one of the most important cultural manifestations held in Yugoslavia last year. One hundred and seventy Yugoslav publishers and eighty publishers from other countries, representing approximately 3000 enterprises from all parts

of the world, put up stands at the exhibition. The book fair was visited by a large number of bibliophiles booksellers and visitors, including several delegations from foreign countries.

During November the Fourth Slovene Book Fair was held at the Economic Exhibition-Grounds in Ljubljana. All Slovene publishers took part with their various publications in this book fair, and a number of cultural events were organized concurrently with the latter.

SEŽANA'S TWO HOTELS

In Sežana in Primorsko there are two hotels which are just right for visitors passing through Sežana, who are on their way to or from the Fernetiči border crossing-point.

The first is the "Tabor Hotel", which is in the direct vicinity of the railway-station, is of "C" category, has overnight accommodation for 86, and is open all-year-round. It is a small but an attractive hotel, and has a pleasant position. It has a restaurant, which is particularly well-known for its fast service which particularly suits those without much time to spare.

The other hotel is the "Hotel Triglav". This hotel is in the busiest part of Sežana, is of "C" category, and has overnight accommodation for 110, with 22 bathrooms.

Hotel Triglav is a picturesque old hotel, simple and homely. It has a restaurant which is famed for its good, cheap and home cooking. In the summer months one can take a table in its pleasant shady garden.

The telephone number of Hotel Triglav is (067) 73-261, and that of Hotel Tabor (067) 73-381.

THE 1979 "BORŠTNIK'S MEETING"

The annual "Borštnik's Meeting" was held in October of last autumn in Maribor and several other towns in

Stajersko. This is the most important theatrical meeting of the year in Slovenia. The award for the best performance went according to the decision of the expert jury to Slavomir Mrožek's play "Tango" directed by the young director Janez Pipan and performed by the final-year students of Ljubljana's Academy of Theatrical Art. Many other awards for directing and acting and other achievements were presented. The traditional "Borštnik's Ring" Award, which is awarded to actors for their life's work, was awarded to Sava Sever, who had died only a few days before she was to have received this high honour.

"FOR A BETTER WORLD" EXHIBITION IN SLOVENJ GRADEČ

An international art exhibition entitled "For a Better World" was opened in October 1979 in Slovenj Gradec. The exhibition includes the works of over 300 authors, artists, architects and designers from ten countries. The exhibition has been divided into six sections, and a special position has been provided for the works of the English artist Sir Henry Moore, who has contributed 22 sculptures, drawings and graphic works for the exhibition in Slovenj Gradec.

The exhibition is something entirely new, and has not been prepared in such a form before either in Yugoslavia or elsewhere in the world. Its object is to acquaint the general public in the most exemplary and objective way with the trends and happenings in the world of art since 1975.

HOW DOES THE YOUNG GENERATION OF SLOVENIA LIVE?

SELF — MANAGEMENT IS NOT JUST ONE MORE SCHOOL-LESSON

"What is the difference between our youth and the youth of many other countries? Our youth stands out because it does not carry out its tasks according to allotted orders, nor as individual tasks decided on by the leadership. Youth seeks its tasks itself, and chooses the most difficult ones: they are building the structures which are the most difficult to build and which take the longest. Let anyone show us in which country there is such a mass-participating and uniform youth, which is

»Back to Nature« — from the international art exhibition »For a Better World« in Slovenj Gradec

investing all its physical and mental capabilities in helping to build a happy future for itself and for future generations . . ." It was with these words, spoken at the opening of construction works built by youth work drives on the Ljubljana—Zagreb road, that Josip Broz Tito, the President of S. F. R. Yugoslavia expressed recognition, as he also did many times before and later, to the generation of post-war builders, to the young generation for whom the system of socialist self-management has created possibilities for

growth and self-assertion in all fields, for which system the youth of Yugoslavia, in particular is enthusiastic.

The young generation is well aware of its historical responsibility — to continue the revolutionary transformation of society. Youth is included today in practically all the pores of social, political, economic and cultural life. One encounters youth in each and every organ of social organizations, in every delegation, in workers' councils, in fact everywhere where decisions are taken, programmes and plans for future development are drawn up. That is the case, of course, in every republic and autonomous province, in every commune and in every community. Young people participate »en masse« in the League of Socialist Youth of Yugoslavia and Slovenia, in numerous

social organizations, such as camping, mountaineering and firefighting organizations, organizations of the UNO Clubs, organizations for technical culture, cultural and physical-training organizations and numerous others. If the total membership of all such clubs is added up then the figure obtained exceeds the total number of young people. This means that young people are involved in a number of different activities at the same time.

Of course that fact alone is not so important. It is much more important that young people, wherever they are active, whether at work, at school or in life in general, are joining in the self-management way of life, are expressing their agreement or disagreement, and, in short, are making decisions.

Let us take the example of the employment of young people. In the republic of Slovenia more than 30 % of all employed workers come from the ranks of youth under and up to the age of 27. The total number of such young employees is 230,000. Such a working youth represents an important part of the working population, and at the same time as the years go by it puts fresh blood into working processes from direct production to the most demanding research work. The employment of young people in Slovenia is almost in balance with the "demand" for labour, at least that appears to be the case. The lack of coordination between the needs of working organizations and the annual results of education and training represents a more difficult problem. In this way there is a continuing lack of workers for certain technical fields. The fact that for many years schools have not had any real connections with factories can be felt, as well as the fact that it has not been possible to direct youth towards those trades and professions which are vitally needed for the rapid development of society. Apart from this, here and there suitable rewards have not been made for mental and physical work in direct production.

It is these very questions, although presented in a simplified form, which have been engaging the main attention of youth in recent years. Every year the Slovene educational system includes a total of 210,000 children at primary eight-year schools, 80 thousand pupils taking part in secondary education ("middle schools"), 20 thousand regular students and 10 thousand part-time students. In the near future the present school system is to be reformed into a school which will to a greater extent educate young people to fulfill the needs of working organi-

zations and of society as a whole, and which will in accordance with the above provide every pupil of secondary schools with more knowledge, working habits and experience than he or she has obtained up to now. Youth is enthusiastic about this system, too, although it may be harder to obtain good or excellent marks.

There are, of course, in a rapidly developing society, problems, too. One of the main problems of young people is the problem of finding somewhere suitable to live, either when attending a school distant from their homes or later when a young man is looking for somewhere to put a roof over his family. The construction of halls of residence for students and pupils of secondary educational schools was neglected for a considerable period, but over the last few years by means of a widely-based action of solidarity sufficient funds have been collected to finance the construction of 15 such halls over the last three years. By the end of next year another ten halls of residence for students and secondary school pupils will have been built. In a similar way, by means of solidarity, the problems of providing accommodation for young people and young families are being solved in basic organizations of associated labour, where young people have priority in the distribution of loans or rented flats, and in the institution of solidarity flats for young families.

Last year, at the Tenth Jubilee Congress of the League of Socialist Youth of Slovenia held at Nova Gorica, the latter organization's president Boris Bavdek stated, when asked about the problem of finding a place to live for young people, that more flats should be built in general, not only for young people, and that this problem is one which concerns the whole of society and not just youth. The building of flats is certainly an important problem not only in Slovenia but also in the other republics of Yugoslavia, and, with the inessentially reduced influx of young people from country districts to towns, it will probably remain at least for the next middle-term period. There is still quite a lot of melancholic writing about the reduction in the farming population and about the abandoning of farmland, and such writing is still not rare today, although, as Franc Senekovič, a young farmer from Lenart, says: "With certain technical knowledge the future lies in specialized farming — particularly for young people". It's correct, though, he says, that if mechanized agricultural equipment is used then fewer people are needed to work larger areas of farmland, so the reduction

in the farming population will continue for at least some time to come. Young people go for their education to schools in towns, from which they expect to get more of everything — more knowledge and more fun.

Young people don't take part in self-management only at work and at school. Today they live with society and also for society in their free time. In the last three post-war decades young people have contributed several million working hours on youth work drives, which have, of course, been developing together with the growth of the self-management socialist system. Today the work drives are a school for every young man or woman who decides voluntarily to contribute for a few weeks with his fellows towards a common better future. It is young people themselves who propose the work drives, prepare them and run them. In 1979 there were as many as ten work drives in Slovenia, and certainly several hundred smaller but similar actions in towns and villages, in working organizations and schools. More than ten thousand brigadiers took part in them. Apart from the aim of education, it is also the aim of the youth work drives that the brigadiers help the local people and local villages which have for one reason or another got left behind in development. Youth helps to construct infrastructural objects, from water mains and roads to telephone lines, which connect the villages of Kozjansko, Haloze or Brkini, Kožbana, Goričko or Kobansko, the Soča Valley region and Suha Krajina with the rest of the world.

We mustn't blame youth unfairly. In spite of being fully engaged in their work, education and other interests the young remain young. This is true particularly of Yugoslavia, as freedom is something — both common and individual — with which the post-war generations have been born. Something which the generations before fought for and won. Overseriousness is driven away by Yugoslav and foreign music, the reading of magazines, books and even strip-cartoons. They like to work to the accompaniment of serious dance or disco music.

"Young people are often criticized by their elders because we sometimes turn into a pub", says Alojz Robič from Zgornja Kungota in a questionnaire. "But what else can we do if we have no room of our own, a room which we could arrange in our own way . . .".

It is often at the question of finding suitable premises that many questions concerned with the spending of free time begin and also end. There never

seems to be enough of these premises. When young people remember that many a social event could be held in the local community's hall or on the stage of the cultural hall, then many of these problems can be at least temporarily solved. It is of course, particularly in larger towns, that young people never have enough such rooms, where they could organize cultural entertainment, although this doesn't stop them looking out for such temporary solutions. What do young people spend their free time on, that's the question which the journalists of the weekly paper for young people "Mladina" pose the most frequently to their readers. What do they answer? "On music. Today the need of young people for a broader musical background and education is all the more present. I like serious music, too".

"Nothing in particular. Sometimes I would like a bit more humour in our daily papers. Haven't we Slovenes got any sense of humour? Or I'd like an umbrella when it rains, or maybe roasted chestnuts..."

"Well, I'd like to know what I've been born for..."

"I haven't any problems. Since I finished school I have regular pay, I live with my parents and get on well with my boyfriend. Thanks for the question, anyway..."

"One of the biggest problems is probably our lack of room, but the people of Litija have replied to our questionnaire that they would contribute towards a youth hall..."

"That we would all work with a greater sense of responsibility..."

Is an epilogue necessary?

Vili Pšeničny

IN THE VALLEY OF CASTLES

In their time there were over 40 castles, big and small, and manors in Dolenjsko, whereas nowadays there are many less of them. Time is unmerciful. Resist it as we may, it always wins. However hard stone may be, even stone loses the battle with time. The once mighty castles, which seemed to be indestructible and unassailable, are falling into ruin. They show no signs of their former glory, greatness and importance. They have been lost in the course of time.

ŽUŽEMBERK

The village of Žužemberk presents quite a different appearance today than it used to. It used to be adorned by a mighty castle, built on top of a stoney crag. The castle was first mentioned in records dating from the year 1070, but most likely it was built a century or two before this date. The castle was completely destroyed by the fire which engulfed Žužemberk in the year 1591. It was rebuilt in 1670 but once again burnt down. But the flames didn't destroy it forever, as it was once again rebuilt. It was finally ruined together with the village market-place during the Second World War, when fierce fighting took place between the partisans and the forces of occupation. Žužemberk Castle has had too many owners for them to be all enumerated. However, even before the Second War, to be more exact at the end of the last century, its outlook was bleak. Because of the large number of rooms in the castle the latter were used up

to 1898 as local government offices, court premises and as a jail. The last owner to be mentioned was Karl Maria Alexander Auersberg, who didn't want to maintain the castle any more. He had everything of value removed to the neighbouring castle of Soteska, and had some articles — the valuable archives — carried off to one of his castles in Upper Austria.

The numerous tall round turrets are supposed to have been the most marked feature of this castle, being visible from a far distance. The castle was originally fortified by means of 6 towers.

Soon after the end of the Second World War the castle was provided with elementary protection against the elements, and slowly but surely it's getting back its old appearance. One of the turrets has been completely renovated and the others are to follow. Restoration works on the castle are going on without a break. A museum collection is to be laid out in the restored turret.

SOTESKA

Soteska Castle was once proud of its exceptional architecture, nowadays, however, not much is left of the castle. For some reason, who knows why, Suteska Castle wasn't included in post-war renovation plans. So there will certainly be considerably more work to be done rather than less if the castle is to be restored. There is no doubt that the castle is to be restored. The only question is: when? The castle would be exceptionally attractive for

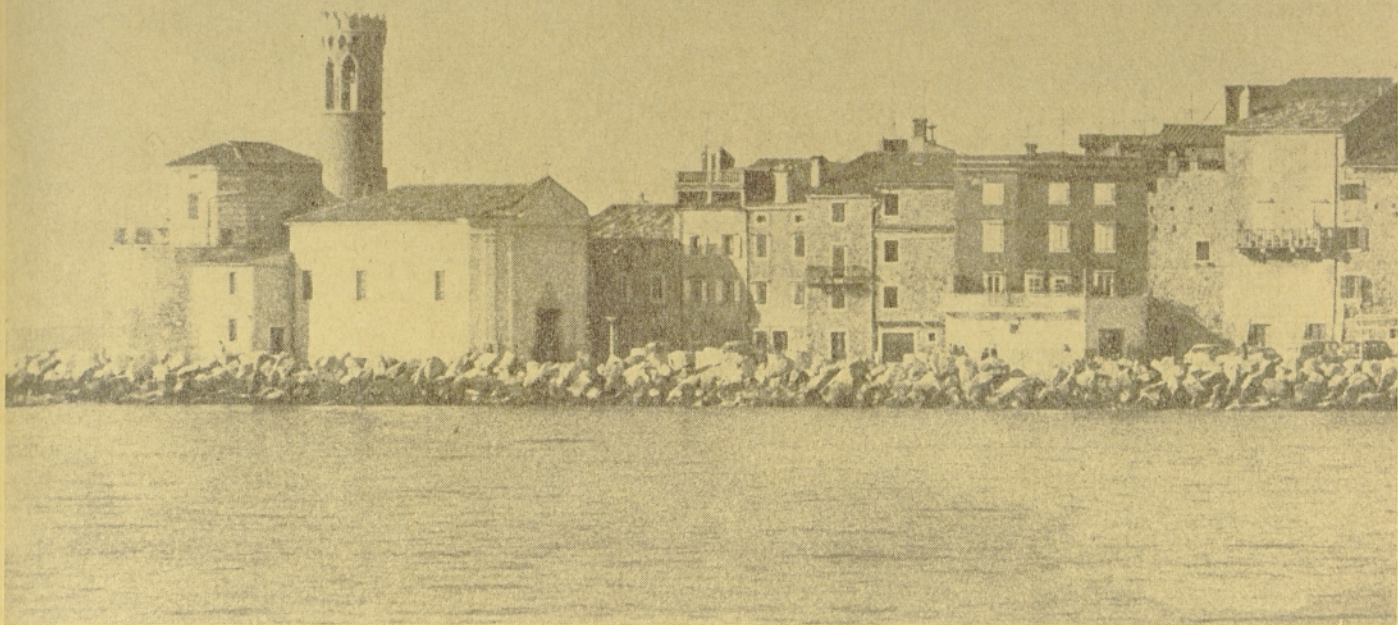
hunters and fishermen, of whom there are a lot along the banks of the River Krka, and it could also serve partly as museum premises. The outer shell of the castle would be restored to its original appearance, whereas the rest of the castle would be rebuilt in a functional manner. It looks as though Castle Soteska could be run in connection with the nearby Dolenjske Toplice Health-spa.

The history of Soteska is certainly very varied. The castle was first built on the River Krka's right bank. This castle was already in the time of Valvasor (in the second half of the 17th Century) in ruins. According to some data it was Count Gallenburg who built the castle on the river's left bank. This castle was very much admired, not only the castle building itself but everything belonging to it. The castle was surrounded by an outer wall, inside of which there was a beautiful park with a garden pavilion. The pavilion acquired the name: the Devil's Tower. Today this tower is a protected historical monument and has been fully restored. All that needs to be done is for the Altmanch frescoes to be moved into it and for the whole park to be properly laid out. Unfortunately, the new road cuts the park into two halves.

Apart from the castle building, which was built in the shape of a rectangle with a tower at each corner, the inner courtyard castle was interesting, too. The courtyard was divided into two rectangles — one was a rose-garden, the other a terrace laid out and decorated with small stones. In the middle there was a big dove-cot. A nicely-designed staircase led up to the two upper floors of the castle and, through large galleries to chambers and halls, of which the "Sala Terrena" was specially designed for entertaining. The ceiling of this room was decorated with white plaster carvings and the floor was covered with black and white marble in a chess-board pattern.

HMELJNIK

Shortly before reaching Novo mesto a view opens up of Castle Hmeljnik from the Ljubljana-Zagreb motorway. The castle rules over the Temenica and Radulja valleys. Valvasor included it among the hill castles. According to some data Castle Hmeljnik was built in the Eleventh Century on the site of a former Roman fortification. The first written records concerning the castle date from the year 1223. The castle was probably named after the wild hops, of which quite a lot used to grow in that area. Castle Hmeljnik, too, has passed from

The Slovene summer-resort town of Piran

the hands of one family to those of another and was rebuilt several times. The first time was at the time of the Turkish raids — then it was provided with a double outer wall and corner tower — and later it was completely restored in the Renaissance style during the 16th Century, as the fashion was at that time. It was then that the castle acquired its arcaded courtyard, an important acquisition.

Like other castles, Castle Hmeljnik suffered from war-time events. On May 9th, 1942 it was badly burnt, but not completely destroyed. Now the castle is being restored, slowly but surely. Hmeljnik Castle should become a museum-touristic monument, and should be connected with Trška gora, Stari grad and Otočec. Museum collections could be laid out in the castle, with salons suitable for conferences and meetings, and with catering facilities but no overnight accommodation.

STARI GRAD

Castle Stari grad (the Old Castle), which stands not far from Hmeljnik, will soon be no less splendid. It belongs to the "Krka" pharmaceutical enterprise of Novo mesto. The castle is to be ready by 1982 to accommodate its first visitors as an annex of Šmarješke Toplice health-spa (of "A" category), and suitable medical staff will be provided.

Many fainytales are told about the origin of Stari grad. According to one of them it was Samson who before starting to build the castle picked up all the stones on the Crešnjiško fields and made them into a big pile. Another story relates how the castle was built by giants, who were so tall that the masons working at the castle were able to hold hands with the quarry-workers at the quarry in Jelše. There is a lot of doubt about the early owners of the castle, too, so that its origin is still enshrouded in mist. Stari grad is certainly one of Dolenjsko's oldest castles. The castle is mentioned with certainty in records dating from the year 1300, and the last records about the castle's owners date from the 1930's. The Countess Alba, five years before her death in 1936, made her will and left Stari grad to the Convent of the Brothers of Charity in Kandija. This convent later turned the castle into a refuge, but its plans were changed by the war.

OTOČEC

Otočec Castle is one of the few examples in Slovenia of a castle surrounded by water. It lies in the middle of the River Krka's stream on a little island, and surrounded by a natural park. Otočec castle was first mentioned in records dating from the year 1252, somewhat less than 300 years

later it passed into the hands of the General of Vojna Krajina, Ivan Lenković, who, being used to ways in which to resist the Turks, surrounded his own castle with an outer wall. This outer wall is no longer visible today, but everything else is. Although Castle Otočec was burnt to some extent during the war, the traces of fire are no longer visible thanks to the efforts of the monument preservation service immediately in the post-war period.

Today the castle belongs to the "Krka" working enterprise (as "Hotel Grand Otočec") and will remain as it is. Foreseen is, only, an increase in the capacity of the hotel's restaurant and, possibly later, the construction of an annex. This annex would be situated in the nearby small castle of Struga.

GRACARJEV TURN

If one takes the road from Novo mesto towards Šentjernej then one passes a turn-off towards Orehovica. Not far from this village is situated Gracarjev Turn (»Gracar's Tower«), in which a room of remembrance dedicated to the writer Janez Trdina has been laid out. The writer spent the last eight years of his life in this room, and wrote there his well-known collection "Bajke in povesti o Gorjancih" ("Tales about the Gorjanci").

From the outside Gracarjev turn appears to be in splendid condition, but a more detailed inspection reveals the influence of time on it. This towered castle, as it is called by cultural and art historians, stands on a slope, not far from Tolsti vrh, by which name the castle is sometimes known. From the castle there is a fine view out over the Šentjernejško Plain and towards the Krško Plain.

The castle was named after its first owners in the Sixteenth Century. The towers. These towers were connected together by a wall by the castle's owners in the Sixteenth Century. The rectangular fortress had a moat all the way round and a drawbridge. A clocktower was later added to the castle, and it is this tower which is in most need of repair and protection. Whether such repairs will be carried out is still to a certain extent a question, as the castle is still private property.

VRHOVO

Castle Vrhovo stands south of Gracarjev turn and lies 14 kilometres from Novo mesto. From a distance it doesn't have the appearance of a castle, although it stands on rising ground, where there are excellent vineyards and extensive woods full of chestnuts, bigger and tastier than those from Laško, as Valvasor claimed. Valvasor knew this castle well and he certainly couldn't help doing so as it was in this castle that in 1687 he married the Baroness Ana Maximila Zetscher, as the old records recall.

Primož Trubar also spent the night at Vrhovo. He is also supposed to have stayed at two other castles: Prežek and Gracarjev turn. Today the castle is used by the workers of the local farming collective. For the castle changed hands after the war and got a new roof and was partially rebuilt. It is planned that the castle be turned gradually into a museum of agriculture and forestry, to be open to visitors.

PREŽEK

Prežek lies above the village of Cerov log. Its history is confused with the history of two castles: Old Prežek Castle, and New Prežek Castle. It appears that Prežek, whose "shaken-apart" walls can still be seen, was built after the earthquake which hit Old Prežek Castle in the year 1511. Among the numerous owners of the castle was Prešeren's friend Andrej Smole, who became the owner of Prežek in 1833. He only spent the summers at the castle. He is supposed to have been a bad landlord, but he had

a lot of trouble with his property and soon got fed up with being a castle-owner. He sold Prežek Castle in 1840. Smole's and Prešeren's periods of stay in Prežek Castle were described by Janez Trdina in his work "Sprehod v Belo krajino". It is also recorded that the poet Anastazij Grün, the owner of Šrajnarski turn above Leskovec near Krško, and Stanko Vraz liked to visit Smole at his castle, apart from Prešeren.

Today's traveller notices a plaque next to the entrance of the partly restored castle. The plaque records war-time events, when in the autumn of 1942 the Communists of the Gorjansko District met together at Prežek Castle, and various brigades and battalions were in the area. It also records that there was a partizan leather-works, bakery, butcher's shop and premises for drying fruit operated in the castle during the war.

Recently the "IMV" enterprise of No-

vo mesto took over Castle Prežek. It plans to turn it partly into a museum and partly into a restaurant to bring visitors to.

There are still some other castles which stand as dumb witnesses of the past in the middle of the Dolenjsko landscape and are fighting against the ravages of time. Their original function was lost long ago, for ever. But they will obtain a new image, one which will be closer to passing travellers, to the working man who will come to admire one collection or another in a restored castle, its architecture, the beauty of the landscape, and who will, standing beneath the mighty walls of the castle's former architecture, experience for a moment that far-off past, in which lords ruled in their castles, a past so foreign and distant to us, and then set off homewards with a new experience or perception to his everyday life.

D. Kladnik

TREASURES FROM SLOVENE MUSEUMS

THE EMBOSSED BRONZE PAIL FROM VAČE

Many monuments from the past have survived centuries and milleniums, the storms of war, man's wrath and ignorance. A lot of effort and knowledge have been necessary to preserve them and give them their original appearance. The treasure-chests of the museums of Slovenia are full of reminders of our varied cultural-historical heritage, of pearls of art, and of traditional characteristic features of the times. Their contents are rich both in value and in their powers of narration. It is about these, the most typical, unique, individual and unusual museum exhibits and collections, that you will learn in this and future numbers.

One of the most beautiful embossed bronze pails or "situlas" of all those mentioned in the "Situla" art or kept in the top world museums is the "Situla" from Vače. According to expert opinion this "situla" was locally-made.

The number of ways in which during past history man has buried his dead fellows is unbelievable. Bronze Age Man buried his dead fellows in the ground with their arms next to their heads and legs tucked up next to their bodies. In many places the dead were buried facing towards the sunrise and urn burials were quite popular, too. The particular position of the dead man was marked on the graves of the Illyrian princes. That fact that the desire for a monumental grave and

hierarchal manifestation was present in the case of graves, too, is interesting and not so foreign to us. At first the Illyrian princes were buried in a row along with others, but soon this wasn't good enough for them. The imposing burial-mounds of the princely rulers stood out from the mounds of ordinary settlements, and ruled them, and so it was ordained that the graves of these rulers should predominate the graves of ordinary men, after death, too — the luxury which can be observed in the burial-mounds follows the princes into the valley of the dead where it even increases. This was, according to history and the findings of experts, a general phenomenon in the Fifth Century B.C., all the way from Central Asia to Spain. This phenomenon was considered by dr. Jože Kastelic, from whose work "The Situla from Vače" some of the details given in this article were taken, to be "like a golden ring around the sober Hellene Classical Period of the Fifth Century, B.C. — from the battle of Marathon to Alexander the Great — throughout Asia and Europe".

EXCAVATIONS IN THE VILLAGE OF VAČE

Vače is a village roughly 30 kilometres distant from Ljubljana. It is a village with a thousand years of tra-

At the shipbuilding-yard at Izola on the Slovene coast (photo by Janez Zrnc)

dition, but not very much visited today. It was in 1882 that a farmer called Grlic came across the "situla" by chance when digging something up in his field. It was lying in a grave which was not otherwise preserved.

The first to start digging in Vače was the village teacher Peruzzi, after he had noticed that the village farmers kept finding various objects when ploughing or digging in their fields. Already the next year — it was 1878 — the then director of Ljubljana Museum, Karl Desman, the "soul and driving force of the construction and laying-out of the National Museum in Ljubljana", started to make excavations there, too. He found that in the vicinity of this village there were graves of the ancient inhabitants.

Enthusiastic archaeological excavation work started in this area soon after this. Among those leading excavation work were Prince Windischgrätz and the Viennese Academy of Science, and, twenty years later, at the turn of the century, the Archduchness of Me-

klenburg. The most important excavations were those made systematically and expertly in the years 1931 to 1934 by the archaeologist Walter Schmidt. He discovered the foundations of 19 buildings, and the number of graves he discovered in all the excavations amounts to over one thousand.

THE VAČE "SITULA"

The Vače "situla" — a small bronze Pail with embossed relief figures — was one of the finds made in a large burial-mound. It measures only 23.3 centimetres, but according to the motives depicted it is a very typical representative of the classic "situla" art, and according to its embossing work it is the one of highest known quality. The scenes depicted on the pail are arranged in three rows. The greatest content is concentrated in the two upper rows. These depict a procession on horseback and chariots, the making of sacrifices, a feast and a war-

game. These are the ancient Mediterranean elements of the Cult of the Dead. The "situla" speaks to us particularly with its artistic value. The style of the figural decoration gives the finishing touch to the content and raises it above the average of other similar works.

The figures are organized symmetrically, the symmetry is even exaggerated in places. A good example of this are two warriors who because of symmetry are wearing bracelets on opposite arms, one on his left and the other on his right arm. There is no main scene. One scene flows into another, everything has its own place and meaning. There is practically no empty space. The faces of the figures are not grotesque, as is often the case in the non-classical cultures of the primitive world, neither do they have the approach to realism of Greek classic art. Their expressions are attentive, identical with the content of their lives.

If one looks carefully at one scene after another one can see a ceremonial procession of riders and chariot-drivers. At the head of the procession marches a horse which is being led on a rein by a man. In the man's hands the rein has been twisted into an upright loop, which is the old symbol of life after death, known already to the Egyptians. Above the horse a bird bends its head down towards the man. The second row of figures depicts various ceremonies. Two people are occupied with the carrying out of sacrifices. One of them is tipping some kind of grains from a cup into the crater, while the other has put his hand to his nose enjoying the pleasant smell of the offering. Then follow three groups at a banquet — a woman with a coat pulled over her head, who is giving food to a man on a throne from a cup. Then there is another man, also on a throne and holding a sceptre, which at the top is divided fanlike into two birds' heads. Among the many scenes there are two naked wrestlers fighting for a trophy and two men carrying axes over their shoulders. The scenes are full of animals, too. One interesting scene shows a ram, on whose back a bird is sitting facing backwards with a big leaf in its mouth, and another depicts a lion eating the leg of a deer. There is no lack of symbols either. The pictures on the "situla" seem to bear in them something of today, too, as though on this embossed pail from Vače the past and the present were interwoven, a past which will be alive in the future, too.

D. Kladnik

CÓMO VIVE LA JOVEN GENERACIÓN ESLOVENA?

«En qué se diferencia nuestra juventud y la de otros muchos países? Se diferencia porque acepta sus deberes y obligaciones no porque se les obligue y no como acciones individuales que dependan de los dirigentes. Nuestra juventud busca ella misma sus obligaciones y lo más difícil es que ella misma construye los fines a seguir, es decir busca los objetivos principales, que entre paréntesis es lo más delicado y difícil, es decir construir y tratar de continuar con lo comenzado. Que alguien muestre si en algún otro país tienen una masa juvenil como la nuestra. Juventud que aparte de ser unida actúa e invierte sus capacidades físicas, espirituales, para construir así un futuro feliz tanto para ella como para las generaciones futuras...» Entre otras también estas palabras fueron expresadas por nuestro presidente Josip Broz TITO en ocasión de la apertura de los trabajos voluntarios que realizaran las brigadas juveniles en la ruta Ljubljana—Zagreb. De esta manera como así muchas veces antes y más tarde expresaba su reconocimiento a las generaciones de postguerra que construyeran y construyen para las generaciones futuras. La generación joven tiene la ventaja de abrirse la ocasión de crear y trabajar dentro del sistema de autogestión, para el desarrollo múltiple y la valoración del sistema por el cual justamente la juventud está tan interesada.

La generación actual se da cuenta plenamente del papel que juega la misma dentro de la reforma revolucionaria, es decir dentro de la reeducación que con gran responsabilidad tiene que ponerse en práctica durante estos momentos históricos para bienestar de la sociedad en la cual vive y por la cual trabaja. La juventud de hoy día está incluida prácticamente en todos los poros de la vida cultural, social-política económica. Así hallamos jóvenes en todos los órdenes, dentro de las organizaciones sociales, en las delegaciones y consejos obreros, en una palabra en todas partes donde se tienen que tomar decisiones y preparan programas y planes para el desarrollo futuro. Es así que en cada república y en cada rincón de las regiones, departamentos, municipios y comunas vemos jóvenes activos. Es también enorme la

cantidad de jóvenes que trabajan y se incluyen dentro de la Unión Socialista de la Juventud de Yugoslavia y Eslovenia, también en un sinnúmero de organizaciones sociales, sindicatos, y de otro tipo como son las uniones de bomberos voluntarios, alpinistas, de turismo, de camping, clubes de las NU, organizaciones culturales en general, de educación física, técnica y otras muchas. El número de asociados es enorme. De tal manera que sobrepasa el número demográfico de jóvenes en general lo que significa que gran número de ellos se incluyen en varias actividades a la vez. Claro que esto no significa nada y parece no muy interesante. Sin embargo no es así, es muy importante que la juventud se adentre en los problemas donde actúan, ya sea en sus escuelas, estudios, trabajo, etc. Es decir donde puedan desarrollar su vida autogestora y en donde puedan determinar con libertad sus decisiones.

Justamente uno de los problemas a resolver es el dejar la melancolía de lado y dedicarse a trabajar con la juventud que deja el campo por la ciudad. Justamente en el semanario Mladina (Juventud) leemos un artículo que escribe un joven agricultor que entre otras cosas menciona «...la necesidad de incrementar los estudios agrarios y facilitar la mecanización al que piensa trabajar el campo, pues justamente el futuro para la gente joven es la tierra!» Es así que a grandes cantidades de tierra se pueden ofrecer gracias a la mecanización pocos obreros, pero que éstos sean especializados y preparados para este tipo de trabajo. Así también el número de jóvenes que abandona el campo será menor. Ultimamente lo estamos logrando. Sin embargo siguen yendo hacia las ciudades porque creen hallar en ellas más divertimento y saber... Por ello hemos incluido a la juventud dentro de todas las organizaciones autogestoras. Con esto hemos conseguido que los jóvenes se preocupen de los problemas que se les presentan no sólo en las escuelas sino también en el trabajo. Es así que hoy día viven no sólo para la sociedad sino dentro de ella. En sus ratos libres trabajan y se incluyen en todo tipo de proceso autogestor. Durante los últimos treinta años la juventud ha contribuido

con varios millones de horas de trabajo voluntario en las campañas que organizan las brigadas de la juventud. Hoy día ya es un hecho el que los jóvenes por sí mismos elijan y se decidan por la campaña o trabajo voluntario que crean de mayor importancia y primacía. A su vez es ésta «la escuela de la vida». En ella todo joven de 14 años en adelante puede incluirse en las brigadas de trabajo. La decisión es voluntaria. Durante varias semanas trabaja y convive con otros jóvenes de su edad y coopera así por el bienestar propio y de los demás. Aparte de planificar las gestiones y trabajos, solos deben elegir a sus dirigentes, representantes y jefes. Es decir que deben poner en práctica la autogestión y todo lo concierne a ella. En el año 1979 hubo diez campañas sólo en Eslovenia y otras cien en lugares alejados, escuelas de campo y pueblos de montaña en el resto de las repúblicas. Participaron más de diez mil jóvenes. Estas acciones de solidaridad no solamente educan sino que también curten la piel y el espíritu.

Aparte de hacer bien a sí mismos lo hacen a los demás. Ayudan a las personas y lugares que necesitan de su trabajo voluntario. Levantan cosechas, abren zanjas, colocan acueductos, sistemas de riego, extienden cables telefónicos y de luz. Ayudan a enlazar caminos y rutas que antes fueran inaccesibles. Las acciones de mayor importancia fueron las hechas en Kozjansko, Haloze, Brkini, Kožbana, Goričko, Kobansko, Posočje y Suha Krajina.

Con todo no debemos siempre criticar a los jóvenes. Es así que tienen plena libertad individual y conjunta para desarrollar todo tipo de gustos ya sea dentro de la música -nuestra o extranjera-, lectura de revistas, libros, historietas, etc. Claro está que todo esto es gracias al trabajo efectuado por las generaciones de jóvenes de postguerra. A su vez éstos tienen que estar agradecidos a la generación que luchó y cimentó la libertad de nuestro país. La vida social se extiende fuera de las aulas y fábricas.

La juventud tiene locales de esparcimiento, cines, teatros, disco clubs, escuelas de baile, etc. A veces sin embargo algunos jóvenes del interior o de alguna pequeña localidad o pueblo se quejan de que no se les brinda más oportunidad que ir a una hostería o bar pues no tienen un lugar propio... y son así luego criticados por los mayores. De tal manera ahora nos pondremos a trabajar para que los jóvenes puedan tener su «lugar» aunque sea dentro de las salas de los municipios o comunas. Allí podrán desarrollar sus actividades culturales y demás. En más de una ocasión se han muerto las esperanzas de algún grupo juvenil por no encontrarse el lugar apropiado en donde el mismo pudiese trabajar. Es así que deberíamos poner en acción a todos aquellos que sientan amor por la música (coros, baile, etc.) y el teatro aficionado.